

Japanin ja Etelä-Korean välisen sovinnontekoprosessin
tarkastelua lohtunaisongelman näkökulmasta

Pro gradu-tutkielma

Syksy 2016

Jasmin Pitkonen

Itä-Aasian tutkimus

Maailman kulttuurien laitos

Humanistinen tiedekunta

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Maailman kulttuurien laitos	
Tekijä – Författare – Author Jasmin Pitkonen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Japanin ja Etelä-Korean välisen sovinnontekoprosessin tarkastelua lohtunaisongelman näkökulmasta			
Oppiaine – Läroämne – Subject Itä-Aasian tutkimus			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu-tutkielma		Aika – Datum – Month and year Lokakuu 2016	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 102
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkimukseni keskittyy sovinnontekoprosessin tarkasteluun Japanin ja Etelä-Korean välillä jo kauan maiden suhteita hiertäneen lohtunaisongelman näkökulmasta. Vaikka tapahtuneista ihmisoikeusloukkauksista on aikaa jo kymmeniä vuosia, lohtunaiset alkoivat puhumaan kokemuksistaan vasta 1990-luvulla, mistä lähtien ongelma on hiertänyt aktiivisesti maiden välejä. Vielä tähänkin päivään mennessä Japanilla ja Etelä-Korealla on toisistaan poikkeavat katsantokannat sen suhteen, oliko lohtunaisjärjestelmä Japanin valtion järjestelmällisesti johtamaa seksiorjuutta vai naisten omasta vapaasta tahdosta tapahtunutta prostituutiota.</p> <p>Aineistonani toimii kaksi Japanin suurimpiin sanomalehtiin lukeutuvaa sanomalehteä: liberaalimpaa lähestymistapaa edustava <i>Asahi shinbun</i> ja konservatiivisempaa otetta edustava <i>Yomiuri shinbun</i>. Tutkimani aineisto levittäytyy vuoden 2015 kesäkuun alusta saman vuoden lokakuun loppuun. Vuosi 2015 merkitsi 70:ttä juhlavuotta Etelä-Korean vapautumisesta Japanin vallan alaisuudesta, minkä lisäksi samainen vuosi toimi 50:nä juhlavuotena normalisaatiosopimuksen allekirjoittamiselle maiden välillä. Hakusanani toimii lohtunais-sanaa tarkoittava japaninkielinen <i>ianfu</i>-termi, jonka avulla olen valinnut tutkimani artikkelit.</p> <p>2000-luvulla on yhä enenevässä määrin alettu puhua "sovinnonteosta" kriisitilanteen ohittaneista maista puhuttaessa. Kuitenkaan mitään tarkkaa määritelmää tai suoranaista teoriakehystä termin ympärille ei ole vielä kehitetty. Yksi työni päämääristä onkin ensin selvittää, mitä termi "sovinnonteko" käytännössä tarkoittaa ja mistä toisista oleellisista teemoista käsite muodostuu.</p> <p>Yhdistelemällä kehittämäni sovinnonteko-teoriakehystä kvalitatiiviseen teorialähtöiseen sisällönanalyyysiin pyrin tutkailemaan kuinka sovinnonteko-teoriakehystä nousevat analyysiyksiköt esiintyvät kummankin lehden lohtunaisiin keskittyvässä raportoinnissa. Selvitän myös miltä maiden välinen sovinnontekoprosessi vaikuttaa lohtunaisongelman osalta lehtien raportoinnin välityksellä saadun kuvan pohjalta, minkä lisäksi pohdin voisiko lohtunaisongelman lopullisella sopimisella todella saavuttaa vahva sovinnonteon taso maiden välille.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sovinnonteko-konseptia tarkastelleista tutkijoista kaikilla on omat käsityksensä sen suhteen mitä termi käytännössä tarkoittaa, mutta tietyt ideakokonaisuudet nousevat esille melkein kaikkien tutkijoiden pohdinnoissa: historian ja menneisyyden vääryyksien molemminpuolinen tunnustaminen; uudet luottamuksentäytteiset, rauhaan tähtäävät suhteet ihmisten välillä; sekä vastuun ottaminen väärintekijän osalta ovat kolme pääpiirrettä, jotka ovat olennaisia sovinnonteon kannalta.</p> <p>Siirtymäkauden oikeus, anteeksianto ja sovinnonteon erottelu poliittiseen ja yksilölliseen ulottuvuuteen sekä näiden kahden eri tason näkeminen sekä prosessina että lopputulemana ovat teemoja, jotka nähdään tutkijoiden keskuudessa oleellisina vaikuttajina sovinnonteon taustalla. Japanin ja Etelä-Korean kohdalla myös ideat vahvasta ja heikosta sovinnonteosta; anteeksiopyynnön tärkeydestä anteeksiannon rinnalla sekä kansalaisyhteiskunnan roolin tärkeydestä ovat asioita, jotka tulisi ehdottomasti ottaa huomioon maiden välisessä suhteidenrakennusprosessissa.</p> <p><i>Asahi</i> pyrkii raportoinnillaan selkeästi kannattamaan ns. pro-lohtunaisongelman -puolta, joka kannattaa Etelä-Korean edustamaa käsitystä totuuden esilletuomisesta, minkä lisäksi artikkelit ovat <i>Yomiuri</i>in verrattuna useammin objektiivisen informatiivisia kuin raskaan mielipiteellisiä. <i>Yomiuri</i> toimii puolestaan konservatiivisen Japanin puolestapuhujana sekä korealaisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan suurena kriitikkona, joka näkee syyn lohtunaisongelman ratkaisemattomuudelle olevan Etelä-Koreassa. Monet tutkimistani analyysiyksiköistä näyttivät toteutumisensa puolelta puutteelliselta ja viittasi näin myös siihen suuntaan, ettei maiden välinen sovinnontekoprosessi näytä lohtunaisongelman osalta olevan vahvalla pohjalla. On mielestäni myös kyseenalaista väittää, että ainoastaan lohtunaisasian ratkaiseminen toisi lopullisen, vahvan sovinnonteon maiden välille, vaikka se toimisi varmasti suurena edistysaskeleena maiden välisessä suhteidenrakennusprosessissa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords lohtunaiset, sovinnonteko, sisällönanalyysi, Japani, Etelä-Korea			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampanuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Japani ja Etelä-Korea – toisistaan riippuvaiset, riitaiset maat.....	1
2. Lohtunaiset – mistä ongelmasta on kyse?	4
2.1. Lohtunaisasia - taustoja.....	4
2.2. ”Käräjöimishaluinen 90-luku” – Kurkistus lohtunaisasian käräjöimis –ja tuomioistuinhistoriaan.....	6
2.3. Aikaisempi tutkimus aiheesta	13
3. Sovinnonteko-teoria.....	17
3.1. Mistä ilmiöstä on kyse?	17
3.1.1. Sovinnonteko teoreettisena näkökulmana.....	18
3.1.2. Sovinnonteon kannalta olennaiset termit	22
3.1.3. Erityispiirteet Japanin ja Etelä-Korean välisessä suhteidenrakennusprosessissa	28
4. Oma tutkimus.....	41
4.1. <i>Asahi Shinbun</i> ja <i>Yomiuri Shinbun</i> - sanomalehtianalyysi.....	41
4.2. Metodologian esittäminen.....	43
4.2.1. Yleistä sisällönanalyysistä	43
4.2.2. Teorialähtöinen sisällönanalyysi.....	44
4.2.3. Teorialähtöinen sisällönanalyysi omassa tutkimuksessa.....	45
4.3. Analyysiyksiköiden analyysi	46
4.3.1. Kansalaisyhteiskunta.....	46
4.3.2. Siirtymäkauden oikeus	53
4.3.3. Anteeksipyyntö	59
4.3.4. Anteeksianto	66
4.3.5. Sovinnonteko yksilöllisellä ja poliittisella tasolla, lopputulemana ja prosessina.....	69
4.3.6. Heikko ja vahva sovinnonteko.....	71
4.4. Lohtunaisongelman eteneminen tutkimani aikavälin jälkeen	81
5. Pohdinta ja loppupäätelmät	88
6. Lähdeluettelo.....	95
6.1. Aineisto	95
6.2. Kirjalliset lähteet.....	95
6.3. Internet-lähteet	100

1. Japani ja Etelä-Korea – toisistaan riippuvaiset, riitaiset maat

Japanin ja Etelä-Korean välinen suhde on eittämättä paitsi uniikki, myös yksi mielenkiintoisimmista, mitä Euraasian mantereella on tarjolla. Maiden maantieteellinen läheisyys on sitonut valtiot toisiinsa paitsi tuhansia vuosia kestäneen kulttuurisen ja taloudellisen vaihdon kautta, myös yhteiskunnallisesti ja poliittisesti. Näiden kahden maan jakama yhteinen polku on ollut kaikkea muuta paitsi yksioikoinen ja rauhallinen: tämä suhde muodostuu lukuisista yhteenotoista niin fyysisessä kuin poliittisessa mielessä, eikä historiallinen muisto alistamisesta ja vaihtelevista valta-asemista ole vienyt tätä suhdetta yhtään suotuisempaan suuntaan. Yhtenä suurimmista ongelmista on se, että molemmat maista tuntevat toimineensa alistetun valtion roolissa – Etelä-Korea Japanin vallan alaisuudessa, ja Japani Yhdysvaltojen ja muiden Liittoutuneiden voimien alaisena. Toinen maailmansota sekä sitä edeltänyt Japanin kolonisaatioaika Koreassa ovat toimineet merkittävimminä vedenjakajina näiden kahden maan välillä modernissa historiassa sen suhteen, mihin suuntaan valtioiden jakama suhde on lähtenyt. Vaikka vihamieliset nationalistiset tunteet ovat vallallaan molemmissa maissa toisiaan kohtaan, ovat kummatkin tunnustaneet sen tosiasian, ettei kumpikaan maista etene kehityksessään ilman toisen tukea. Sanonta ”pidä ystävät lähellä ja viholliset vielä lähempänä” on näiden kahden valtion välillä totisinta totta.

Korea toimi ensin Japanin protektoraattina vuodesta 1905 vuoteen 1910, jolloin Koreasta tuli virallisesti Japanin siirtomaavaltio – kolonialismin aika kesti vuoteen 1945 asti, jolloin Japani joutui hyväksymään kohtalonsa häviäjänä toisessa maailmansodassa. Vuonna 1965 valtiot aloittivat normalisaatioprosessin allekirjoitetun normalisaatiosopimuksen¹ avulla, jonka päämääränä oli saada maiden väliset diplomaattiset suhteet kuntoon. Vaikka maat ovat siis virallisesti olleet sovussa jo viimeiset 50 vuotta, sodan aikana tapahtuneet väärinteot ja hirmutyöt hiertävät yhä maiden välejä. Soh selittää, että Etelä-Koreassa on 90-luvulta lähtien käytetty aktiivisesti termejä ”valtion historian oikaisemisesta” ja ”menneisyyden selvittämisestä”, jotka ovat olleet kiinteästi yhteydessä paitsi maan rajojen sisäpuolella tapahtuneisiin historiallisiin kuohuntoihin, myös yhteiseen historiaan, jonka se jakaa Japanin kanssa (2007: 21). Ei liene liioiteltua sanoa, että suurin osa nykypäivän vihamielisyydestä maiden välillä johtaa juurensa sodan aikaan ja sinä aikana tapahtuneisiin vääryyksiin: pakkotyöläis- ja lohtunaisongelmiin, kiistoihin Dokdo/Takeshima-saarista, japanilaisten koululaisten

¹ Eng. Treaty on Basic Relations between Japan and the Republic of Korea

historiakirjakiistoihin ja niin edelleen. 2000-luvulla tilannetta on pahentanut myös Japanin vaikutusvaltaisten poliitikkojen, erityisesti entisen pääministeri Koizumi Junichiron jatkuvat vierailut Yasukuni-temppelissä. Molemmat valtiot tuntevat olleensa uhrin asemassa sodan aikana ja kummankaan on vaikea ottaa vastuuta tapahtuneista väärinteosta. 2000-luvun murros on kuitenkin osoittanut piirteitä siitä, että molemmat maat olisivat vihdoinkin halukkaita toimimaan aktiivisesti yhdessä kohti sovinnontäyteistä tulevaisuutta.

Niin mielenkiintoinen ja monisyinen kuin Japanin ja Etelä-Korean välinen suhde onkin, yhteen pro gradu –tutkielmaan mahtuu vain rajatun verran tietoa ja tutkimusta. Olenkin työssäni päättänyt keskittyä erityisesti lohtunaisongelmaan ja sen vaikutukseen maiden sovinnontekoprosessissa. Vaikka molempien valtioiden poliittiset johtajat ovat näyttäneet merkkejä halustaan kiinnittää huomiotaan enemmän maiden välisiin bilateraalsiin suhteisiin, jotka painottuvat enemminkin kaupalliselle ja turvapolitiittiselle puolelle, lohtunaisasia on ongelma, joka on noussut suoranaiseksi ilmiöksi myös kansainvälisellä areenalla. Asiaan vaikuttaa itsessään jo se tosiasia, ettei lohtunaisongelma ole jäänyt vain Japanin ja Etelä-Korean väliseksi kiistaksi, vaan lohtunaisien kohtaloon päätyneitä naisia löytyy Aasian muistakin maista. Toisaalta viimeisen parinkymmenen vuoden aikana globalisaatio on vaikuttanut suuresti siihen kuinka humaani idea ihmisoikeuksien toteutumisesta kunkin maan kohdalla on jokaisen ihmisen huulilla ja tarkkailevan silmän alaisena. Japanin lohtunaisasia koetaan kenties mielenkiintoisena tapauksena jo vain senkin takia, että väärintekijänä toimii yksi teknillisesti maailman kehittyneimmistä ja kauppavoimiltaan suurimmista valtioista, jonka lähistoriaan kätkeytyy vakavia ihmisoikeusloukkauksia, joita syyllinen itse ei suostu myöntämään, korvauksien tekemisestä puhumattakaan. Japanin sodanaikainen vastuu ja siirtomaa-ajan perintö ovat olleet ja ovat yhä merkittävä ongelma Japanin ja muiden Itä-Aasian maiden välillä. Näiden ongelmien selvittäminen on välttämätöntä, jotta alueen maat saavuttaisivat harmonisen ja sovinnontäyteisen yhteiselon.

Tutkielmassani pyrin selvittämään mitä maiden välinen sovinnontekoprosessi tarkoittaa ottamalla selvää mitä termi ”sovinnonteko” käytännössä tarkoittaa ja mistä asioista käsite muodostuu. Analyysissäni pyrin näyttämään, kuinka sovinnonteko-teoriakehyksestä nousevat analyysiyksiköt esiintyvät kummankin lehden lohtunaisiin keskittyvässä raportoinnissa. Tämän lisäksi aion selvittää miltä maiden välinen sovinnontekoprosessi vaikuttaa lohtunaisongelman osalta lehtien raportoinnin välityksellä saadun kuvan pohjalta. Aikomukseni on myös analyysini pohjalta pohtia

voitaisiinko lohtunaisasian sopimisella todella saavuttaa vahva sovinnonteon taso maiden välille, vai tarvitaanko halutun päämäärän saavuttamiseen jotakin muutakin.

2. Lohtunaiset – mistä ongelmasta on kyse?

2.1. Lohtunaisasia - taustoja

Termi ”lohtunaiset” on Soh’n sanoin käänös japanilaisesta ”kaunisteleavasta virkakielisestä” sanasta *ianfu*² (koreaksi *wianbu*), jolla viitataan eri etnisistä, sosiaalisista ja kansallisista taustoista kotoisin oleviin nuoriin naisiin, jotka pakotettiin tarjoamaan seksuaalisia palveluita toisen maailmansodan aikana ja sitä ennen³ (2007: 17). Lohtunaisten tarkasta määrästä ei ole tietoa, mutta määrän epäillään olevan jotain 50000 – 200000 välillä (Soh 2007: 17, Park 2007: 56). Uhreista huomattavasti suurin osa oli korealaisia. Vaikka toisen maailmansodan loppumisesta on kulunut tätä nykyään jo 70 vuotta, lohtunaisasia nostettiin tapetille kunnolla vasta 1990-luvulla, jolloin vuonna 1990 eteläkorealaiset naisaktivistit perustivat lohtunaisasiaa ajavan neuvoston⁴ aloittaakseen virallisesti taistelun Japanin hallitusta vastaan paljastaakseen totuuden sodanaikaisesta korealaisten naisten pakkotyöstä. Hayashin mukaan entisen lohtunaisen Kim Hak Sunin tunnustus kokemuksistaan vuonna 1991 nosti esiin lohtunaisasian kansainvälisellä areenalla, mikä johti lukuisten muiden lohtunaisten tarinoiden esilletuontiin, ei ainoastaan Etelä-Koreassa, vaan ympäri maailmaa naisten keskuudessa, jotka olivat joutuneet tämän synkän kohtalon uhreiksi (2015: 162). Vuosikymmen sai Mitsuin mukaan lempinimen ”käräjöimishaluinen 1990-luku”⁵, sillä lukuisat pakkotyön ja seksiorjuuden aasialaiset uhrit nostivat siviilisyytteitä Japanin hallitusta ja merkittäviä japanilaisia yhtiöitä vastaan (2007: 36). Vuonna 1992 Yhdistyneet Kansakunnat määrittelivät ongelman ”sodanaikaiseksi seksiorjuudeksi”.

Kiitos ongelman muuttamisesta pelkästä kahden maan välisestä kiistasta koko maailmanlaajuiseksi ihmisoikeusongelmaksi kuuluu niin paikallisille kuin valtioiden rajat ylittävälle kansalaisjärjestöille ja tietenkin itse vielä hengissä oleville uhreille. Tämän humanitaarisen yhteistyön lisäksi Kylmän sodan jälkeinen maailma oli valmiimpi vastaanottamaan lohtunaisasian kaltaisen ongelman. Kuten Shin, Park ja Yang selittävät, toisen maailmansodan jälkeen ja erityisesti Kylmän sodan jälkimainingeissa kansainvälisessä politiikassa *realpolitik* –tyyppistä käytännönläheistä toimintatapaa alkoi

² Japaniksi 慰安婦 joka koostuu kanjimerkeistä 慰 (lohdutus, mukavuus, viihtyisyys), 安 (halpa, hiljainen, rentoutua, rauhallinen) ja 婦 (nainen, vaimo).

³ Tätä aikaa mm. Soh ja Tanaka kutsuvat nimellä ”Asia Pacific War”, jolla hän viittaa aikaan, joka alkoi Manchurian valloituksesta vuonna 1931 ja päättyi Japanin häviöön vuonna 1945.

⁴ Neuvoston virallinen nimi englanniksi on ”*The Korean Council for the Women Drafted for Military Sexual Slavery by Japan*”, käytetään useasti lyhennettä *Korean Council*, jonka käänän tässä työssä Korean neuvostoksi.

⁵ Eng. ”the litigious 1990s”.

korvaamaan moraaliiin ja oikeuteen nojaava politiikka. Huomiota alettiin kiinnittää yhä enemmän historiallisiin epäoikeudenmukaisuuksiin ja idea ”menneisyyden tiedostamisesta” (”coming to terms with the past”) yleistyi maailmanlaajuisesti. (2007: 5.) Kansainvälisessä politiikassa vallitsevan ilmapiirin ansiosta ei liene ihme, että lohtunaisasia saavutti suurta huomiota 90-luvun puolella, kuitenkin vasta kymmeniä vuosia myöhemmin kuin itse vääryydet olivat tapahtuneet. Shin, Park ja Yang huomauttavat myös, että globalisaatiolla on ollut paljon osuutta siihen kuinka lohtunaisasiaa käsitellään nykyään: puhdas nationalistinen katsantokanta on muuttanut muotoaan teoreettisen feministiseksi tai ihmisoikeuspainotteiseksi (2007: 6). Hayashin mukaan lohtunaisasialla on ollut erityisen suuri vaikutus ihmisiin ja erityisesti naisiin, koska lohtunaisastapaus luetaan yhdeksi tyrmistyttävämmäksi naisiin kohdistuvaksi seksuaalirikokseksi koko 1900-luvun aikana (2015: 162). Kansalaisjärjestöillä on ollut suuri vaikutus lohtunaisasian esilletuomisessa yhä 2000-luvulla – erityisesti valtioiden rajat ylittänyt yhteistyö on tuottanut tuloksenaan monia erilaisia lohtunaisien etuja ajavia ja sorrettujen äänet esiintuovia kokouksia ja tuomioistuimia.

Syy siihen, miksi lohtunaisasia on yhä esillä vielä tänäkin päivänä, on hyvin yksinkertainen: Japani ei ole vielä tähänkään päivään mennessä hävinnyt yhtäkään lohtunaisia käsittelevää oikeudenkäyntiä⁶ vaan hallitus vetoaa jatkuvasti maksaneensa sotakorvaukset sodassa kärsineille valtioille multikansallisten sopimusten (San Fransiscon sopimus⁷) ja bilateraalistien sopimusten mukaan sodanjälkeisellä ajalla. Nämä selitykset ovat riittäneet oikeustuomioistuimille ja Japani on välttynyt kantamasta kumpaakaan moraalista tai rahallista vastuuta. Kyse ei ole pelkästään rahallisesta korvauksesta: Japania useita vuosia hallinnut konservatiivinen oikeisto on ollut hyvin haluton ottamaan moraalista vastuuta maan teoista eivätkä valtion johtohenkilöiden osoittamat anteeksipyyntöet ole olleet riittäviä Etelä-Korean hallituksen mielestä.

Kansainvälinen, vuonna 1952 voimaan astunut San Fransiscon sopimus, sekä Japanin ja Etelä-Korean välille luotu bilateraalinen normalisaatiosopimus vuonna 1965 toimivat pääsyinä sille, miksi yksikään lohtunaisista ei tähänkään päivään mennessä ole saanut henkilökohtaisia korvauksia Japanin hallitukselta. Kuten Kim asian selittää,

⁶ Mitsui mainitsee tässä yhteydessä kuitenkin yhden poikkeustapauksen nimeltään ”*Shimonoseki Judgement*” vuodelta 1998, jolloin Japanin hallitus todettiin syylliseksi seksiorjuudesta ja määrättiin maksamaan henkilökohtaisia korvauksia uhreille. Loppujen lopuksi päätös kuitenkin kumottiin. (2007: 51.)

⁷ San Fransiscon sopimuksen perusteella päätettiin kuinka paljon Japani joutui maksamaan korvauksia valtaamilleen alueille. Koreaa ei kutsuttu mukaan sopimuksen allekirjoittamiseen, eikä maalla ole näin ollut sanavaltaa sopimuksen sisältöön.

San Franciscon sopimuksen jälkeen luodut kanteet eivät ole tuottaneet tulosta kantajilleen, sillä Japanin korkein oikeus on kerta toisensa jälkeen asettanut San Franciscon sopimuksen lailliseksi perusteeksi, jolla vältellään korvauksia kolonialismin aikaisille uhreille. Moraalinen vastuunkantokin menetettiin viimeistään normalisaatiosopimuksen luomisen yhteydessä, jolloin Etelä-Korea lupasi luopua menneisyyden syytöksistä taloudellista tukea vastaan. (2015: 103.) Vuosi 2005, joka merkitsi 60:tta muistopäivää toisen maailman sodan sekä Japanin vallan ajan päättymisestä, kuin myös 40:tta muistopäivää maiden välisestä normalisaatiosopimuksesta, toi tullessaan presidentti Roh'n paljastuksen sopimuksen sisällöstä: Etelä-Korean hallitus oli kieltäytynyt Japanin hallituksen ehdotuksesta maksaa henkilökohtaisia korvauksia uhreille ja vaatinut hyvitykset 800 miljoonan dollarin könttäsummana, joka muodostui osaksi apurahasta (\$500 miljoonaa) ja osaksi lainasta (\$300 miljoonaa) hallitukselle, ja kulki nimellä ”taloudellisen yhteistyön rahasto” (Park 2007: 69; Hayashi 2015: 107; Kwon 2011: 239). Maiden hallitusten tekemistä sopimuksista huolimatta kansalaiset eivät ole suostuneet tyytymään kohtaloon, jotka ylemmät tahot ovat heille luoneet: korealaiset, kuten myös osa japanilaisista, eivät ole koskaan ajatelleet, että kolonialismin aikana tehdyt vääryydet olisi lopullisesti kuopattu. Ottaen myös huomioon maiden hallitusten välisen poliittisten anteeksipyyntöjen tarjoamis -ja vaatimispelin, olisi vähintäänkin kyseenalaista väittää Etelä-Korean unohtaneen menneisyyden aaveet.

Kuten aikaisemmin mainitsin, kansalaisyhteiskunnalla ja valtioiden rajojen ylittävillä kansalaisjärjestöillä on ollut valtava vaikutus siihen kuinka aktiivisesti lohtunaisasia on tuotu paitsi maiden hallitusten tietoisuuteen, ennen kaikkea myös kansainvälisten toimijoiden tietoisuuteen. Ymmärtääksemme asian vakavuuden, sekä voimat, jotka ovat ajaneet asiaa eteenpäin aktiivisesti 1990-luvulta lähtien, lienee paikallaan tehdä pieni katsahdus lohtunaisasian käräjöimis -ja tuomioistuinhistoriaan.

2.2. ”Käräjöimishaluinen 90-luku” – Kurkistus lohtunaisasian käräjöimis – ja tuomioistuinhistoriaan

Ensimmäinen, ja ehkäpä tulevaisuudenkin kannalta huomattavin, tuomioistuin koskien Japanin sodan aikana tekemiä sotarikoksia on Tokion kansainvälinen sotarikosoikeudenkäynti⁸, joka alkoi pian sodan päättymisen jälkeen vuonna 1946 ja päättyi vasta pari vuotta myöhemmin vuonna 1948. Koska tuomioistuinta johtivat sodan

⁸ Eng. *International Military Tribunal for the Far East (IMTFE)*, tunnetaan myös lyhenteillä *Tokyo War Crimes Tribunals* tai *Tokyo Tribunals*.

voittajavaltiot, USA ja muut liittoutuneet, tuomioistuimen fokuksena olivat sotarikokset, jotka koskettivat nimenomaan voittajavaltioita: toisin sanoen keskiössä olivat toisen maailman sodan aikana tapahtuneet rikokset, kun kaikki vääryydet ennen vuotta 1939 nähtiin ennemminkin yhdentekevinä. Japanin armeijan lukuisat "rikokset ihmisyyttä vastaan", kuuluisan Yksikkö 731:n ihmiskokeet ja muu epäinhimillinen kohtelu siirtomaakansalaisia kohtaan jätettiin täysin käsittelemättä oikeudenkäynnissä. Toisin kuin Japanin ulkopuolella pidetyissä tuomioistuimissa, joissa tuhannet sotarikolliset saivat osakseen kuolemantuomion, Tokion sotarikosoikeudenkäynnin lopputulemana vain seitsemän A-luokan sotarikollista sai vastaavan tuomion. Kuten Kim toteaa, kyseinen oikeudenkäynti osoitti, ettei USA:n tärkein prioriteetti ollut niinkään Japanin rankaiseminen vaan valtion uudelleenrakentaminen sille tasolle, että se pystyisi toimimaan USA:n geopoliittisena ja taloudellisena partnerina (2015: 109).

Mitä tuli erityisesti lohtunaisasian käsittelyyn kyseisessä tuomioistuimessa, Hayashin mukaan syyttäjät näkivät prostituution tai naisten pakottamisen vastaavaan toimintaan sotarikokseksi, mutta Japanin armeijan pyörittämää lohtunaisjärjestelmää ei nähty sotarikoksena tai edes seksiorjuutena (2015: 164). Vaikka Tokion sotarikosoikeudenkäynti oli ensimmäisiä tuomioistuimia, jossa raiskaus nostettiin esiin historiallisena sotarikoksena, myös Henry osoittaa kyseisen tuomioistuimen kolme selvää puutetta: Ensinnäkin, vaikka raiskaus itsessään todettiin syytteen alaiseksi, Nanjingin verilöylyyn keskittyvät syytteet trivialisivat tai jättivät kokonaan huomioimatta naisten henkilökohtaiset kokemukset. Toiseksi, tuomioistuimen kykenemättömyys käsitellä lohtunaisjärjestelmää aiheen vaatimalla tavalla on suuri puute, jolla on ollut väistämätön vaikutus suuntaan, johon aiheen käsittely ja ratkaiseminen on lähtenyt tulevaisuudessa. Kolmanneksi, yhtäkään raiskauksen uhria ei tuotu todistamaan ja jakamaan omia kokemuksiaan tapahtuneesta. (2011: 266–267.) Koska raiskaus kuitenkin luettiin kiistämättä sotarikokseksi, ei liene epäselvää kuinka lohtunaisasia nähtiin Tokion kansainvälisessä sotarikosoikeudenkäynnissä: järjestelmänä, johon nuoret naiset olivat vapaaehtoisesti lähteneet mukaan, eivätkä näin olleet millään tasolla oikeutettuja korvauksiin.

Sotarikosoikeudenkäynti toimi myös pohjana San Franciscon sopimuksen luomiselle - pari vuotta myöhemmin luotu rauhansopimus vahvisti japanilaisten omaakuvaa uhrina olemisesta kuormittamatta maata vastuun ottamisesta sen tekemistä väärinteosta imperialistisena hyökkääjänä ennen tunkeutumistaan Kiinaan ja Kaakkois-Aasiaan. Kuten Kim asian toteaa, Tokion sotarikoksenoikeudenkäynti oli tyypillinen

esimerkki ”voittajan oikeudesta” (2015: 109). Toisaalta juuri Japanin hirmutöiden käsittelemättä jättäminen Tokion kansainvälisessä sotarikosoikeudenkäynnissä ja myöhemmin San Franciscon sopimuksessa on johtanut siihen, että käsittelemättömät asiat, joista yksinä tärkeimmistä toimii juurikin lohtunaisasia, ovat nousseet kiistakapulaksi myöhemmin vuosina maiden välille. Tästä syntyy valtioiden välillä vellova näkemysero: korealaiset kokevat, että Japani on yhä velkaa anteeksipyyntöön ja tarvittavat korvaukset käsittelemättömistä asioista, kun taas Japani vetoaa sovittujen sopimusten sisältöön ja siihen millaisia lupauksia USA ja liittoutuneet tarjosivat sopimuksen solmimisen yhteydessä.

Ensimmäiset vaatimukset Japanin hallitusta kohtaan paljastaa totuus lohtunaisjärjestelmästä sekä tarjota anteeksipyyntö ja korvaukset uhreille esitti vuoden 1990 marraskuussa perustettu Korean neuvosto. Neuvoston aloittama kampanja toimi lähtölaukauksena ensimmäiselle asiaan paneutuvalle oikeudenkäynnille vuonna 1991, jolloin 35 korealaista sodanaikaista pakkotyöntekijää haastoivat Japanin hallituksen oikeuteen vahingoista, jotka he olivat kokeneet toisen maailmansodan aikana. Näistä kolme oli entisiä lohtunaisia, joista tosin vain yksi, Kim Hak Sun, esiintyi omalla nimellään. Ensimmäiset haastajat toimivat rohkaisijana tuleville haasteille, jotka lohtunaiset joko henkilökohtaisesti tai kansalaisjärjestöjen avustuksella järjestivät. Hayashin mukaan Kim Hak Sunin haaste mukaan lukien korealaiset, koreanjapanilaiset, kiinalaiset, taiwanilaiset, filippiiniläiset sekä hollantilaiset selviytyjät ovat jättäneet yhteensä kymmenen haastetta koskien Japanin sodanaikaista seksiorjuutta (2015: 175). Yksikään näistä asianomistajista ei ole voittanut haastettaan yhtä lukuun ottamatta, joka kuitenkin myöhemmin kumottiin korkeamman oikeuden päätöksestä. Syyt haasteiden hylkäämiselle olivat samat jokaisessa tapauksessa ja ne nojautuivat täten kotimaiseen ja/tai kansainväliseen lakiin, kuten kanneikalainsäädäntöön, valtionjohdon rikosoikeudelliseen immunitettiin aikana jolloin teko tapahtui sekä yksilön epä-subjektiivisuuteen kansainvälisen lain alaisena. Hayashi lisää kuitenkin, että on tärkeää huomata, että kymmenestä tapauksesta kahdeksasta oikeus tunnusti asianomistajien kärsineen suuresti ja myönsi, että entisten lohtunaisien ihmisoikeuksia oli loukattu huomattavasti (2015: 175).

Lohtunaisien henkilökohtaisia haasteita enemmän julkisuutta ja näkyvyyttä ovat keränneet useat kansainväliset kampanjat asian puolesta. Lohtunaisjärjestelmää käsitteleviä tuomioistuimia on ollut lukuisia ja niiden kaikkien läpikäyminen tämän työn osalta on paitsi mahdotonta, se ei myöskään ole mielestäni välttämätöntä: siksi tuon esille

konferenssit ja tuomioistuimet, jotka ovat mielestäni sisällöllään ja päämäärillään vaikuttaneet eniten lohtunaisasian esilletuontiin ja oikeudenmukaisuuden etsintään.

On myös oleellista selvittää, mitä tapahtui aivan vuoden 1992 alun Japanissa: Japanin hallitus oli kieltänyt kaiken osallisuutensa lohtunaisjärjestelmän luomisessa ja kieltäytyi paitsi esittämästä anteeksipyyntöä ja maksamista korvauksia, myös suorittamasta minkäänlaista tutkimusta asian selvittämiseksi. Tilanne kuitenkin muuttui, kun historioitsija Yoshimi Yoshiaki löysi tammikuussa viralliset dokumentit Japanin itsepuolustusvoimien kirjastosta, jotka paljastivat pitävästi armeijan osuuden päätoimijana lohtunaisasemien perustajana ja ylläpitäjinä. Löydös oli sen verran vedenpitävä, että pääministeri Miyazawa Kiichi päätyi myöntämään julkisesti Japanin armeijan osallisuuden asiaan, minkä lisäksi hän esitti ensimmäisen anteeksipyyntön ikinä koskien lohtunaisasiaa. Ongelma levisi yleiseen tietoisuuteen, ei ainoastaan Japanissa, vaan ympäri Aasiaa ja muuta maailmaa. Tutkimus aiheeseen liittyen alkoi, kuin myös kansalaisliikkeiden vaatimukset virallista valtion anteeksipyyntöä ja korvauksia koskien. Kim Hak Sunin toiminta näytti muille lohtunaisille esimerkkiä siitä, kuinka jokaisella uhrilla on oikeus vaatia omalla identiteetillään oikeudenmukaisuutta kokemistaan vääryyksistä, mutta Yoshimin löydös takasi lohtunaisongelmalle vedenpitävän tieteellisen taustan, jonka pitävyyttä hallitus ei enää pystynyt kiistämään.

Vuodesta 1992 tuli näin hyvin kiireinen lohtunaisasian esilletuonnissa: Elokuussa Korean neuvoston sponsoroima ensimmäinen Aasian Solidaarisuuskonferenssi järjestettiin Soulissa. Konferenssin päämääränä oli nostaa esille se, kuinka lohtunaisongelma toimii ensiluokkaisena esimerkkinä siitä kuinka patriarkaalinen järjestelmä, militarismi sekä sota yhdessä loukkaavat naisia ja heidän ihmisoikeuksiaan. Konferenssin lopputulemana todettiin, että ongelman ratkaiseminen on välttämätön askel rauhanomaisen maailman rakentamiselle sekä ehkäisemään tulevat sotarikokset. Aasian Solidaarisuuskonferenssilla on ollut lähtemätön vaikutus kansainvälisten kansalaisjärjestöjen yhteistyöhön, mistä todisteena toimii jo yksinään se, että kyseinen konferenssi oli vuoteen 2011 mennessä järjestetty kymmenen kertaa. (Hayashi 2015: 175.) Saman vuoden lopulla joulukuussa järjestettiin myös kansainvälinen julkinen kuulustelu koskien Japanin sodanjälkeisiä korvauksia⁹ Tokiossa. Tällä julkisella kuulustelulla oli Mitsuin mukaan kolme teemaa: armeijan

⁹ Eng. *International Public Hearing Concerning Japan's Postwar Compensation*, jap. 日本の戦後補償に関する国際公聴会 (*Nihon no sengo hoshō ni kansuru kokusai kōchōkai*).

lohtunaisjärjestelmä toisen maailmansodan aikana, japanilaisten yhtiöiden ajama pakkotyöläisten sotaväenotto, sekä sotavankien pahoinpitely (2007: 40). Kuulustelujen keskipisteessä olivat sodasta selviytyneet sekä heidän tunnustuksensa ja aikaisemmin hiljennettyjen tarinoiden paljastaminen. Yksityiskohtaisia elämäntarinoita seurasi tosiasioihin perustuva taustoittaminen sekä lakiperusteinen analyysi, jotka yhdessä vahvistivat uhrien kokemat epäoikeudenmukaisuudet sekä oikeuden henkilökohtaisiin korvauksiin. Itse Yoshimi Yoshiaki toimi eksperttinä sodanaikaiseen seksiorjuuteen liittyvien faktojen löytämisessä.

Vuoden 1992 helmikuussa lohtunaisasia tuotiin myös ensimmäisen kerran esiin Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomissiossa, jossa lohtunaisasia tunnustettiin sodanaikaiseksi seksiorjuudeksi. Hayashin mukaan vuoden 1992 kokouksesta lähtien aihe on nostettu esiin kerta toisensa jälkeen huolimatta Japanin hallituksen jatkuvasta vastustuksesta ja huomautuksista, joiden mukaan YK:lla ei ole toimivaltaa asiaan, joka tapahtui ennen järjestön syntymistä (2015: 175–176). YK ei ole Japanin vastarinnasta huolimatta jättänyt asiaa sikseen, vaan vuonna 1996 komissio hyväksyi erityisraportoija Rhadika Coomaraswamyn tekemän raportin, joka sisälsi kuusi suositusta Japanin hallitukselle. Suosituksiin sisältyivät laillisen vastuun hyväksyminen, korvauksien maksaminen yksittäisille uhreille, julkisen anteeksipyyntön esittäminen sekä syyllisten tunnistaminen ja rankaiseminen. Vuonna 1998 YK:n ihmisoikeuksien alakomissio hyväksyi erikoisraportoija Gay J. McDougallin lopullisen raportin, joka kulki nimellä "Systemaattinen raiskaus, seksiorjuus ja orjuudentapaiset käytännöt aseistetun konfliktin aikana".¹⁰ Raportin yksi tärkeimmistä päämääristä oli lopettaa rankaisemattomuuden kierre, joka koski orjuutta ja seksuaalista väkivaltaa. Raportissaan McDougall toteaa lohtunaisasian ratkaisemattomuuden olevan yksi syy sille, miksi samankaltaisia rikoksia tapahtuu vielä tänäkin päivänä. Aiemman raportin tavoin lopullinen raportti korosti henkilökohtaisten korvauksien maksamista, kuin myös niin kutsuttujen raiskauskeskusten ylläpitäjien rankaisua. Raportti painotti myös rikollisten syytteen esenpanon sekä korvauksien tarjoamisen takaavien mekanismien olevan erityisen tärkeitä.

Vuonna 1994 lohtunaisasian puolesta kampanjoivat useat kansalaisjärjestöt, sisältäen mm. Manilasta ponnistavan Aasian naisten ihmisoikeusneuvoston¹¹ sekä Korean neuvoston, jotka järjestivät maaliskuussa Aasian tuomioistuimen naisten

¹⁰ Eng. *Systematic Rape, Sexual Slavery and Slavery-like Practices during Armed Conflict*.

¹¹ Eng. *Asian Women's Human Rights Council (AWHRC)*.

ihmisoikeuksien puolesta ¹² . Kyseessä oli tuomioistuin yhdistettynä julkisiin kuulusteluihin, jotka sisälsivät todistajanlausuntoja selviytyjiltä, jotka olivat selvinneet sukupuoleen perustuvasta väkivallasta pitkin Aasiaa. Mitsui mukaan vuoden 1992 kuulusteluihin verrattuna tämänkertainen tuomioistuin keskittyi tarkemmin feministiseen katsantokantaan sekä naisten henkilökohtaisiin kokemuksiin. Toisen maailmansodan aikaisen lohtunaisasian lisäksi tuomioistuimessa käsiteltiin naisten salakauppaa nykypäivän Aasiassa sekä USA:n Aasian armeijaturkikohtaisissa tapahtuvaa seksuaalista väkivaltaa. (2007:42.) Tuomioistuimen päämääränä ei ollut ainoastaan tuoda esiin naisten tunnustuksia vaan pyrkimyksenä oli myös laajentaa ideaa lohtunaisysteemistä sen kapeasta määritelmästä pelkkänä sotarikoksena - kun sodanaikainen seksiorjuus määritellään pelkäksi sotarikokseksi, selviytyjien tarinoilta odotetaan tietynlaista kerrontaa, jolla todistettaisiin heidän kokemuksensa todella kuuluvan ”sotarikos”-otsikon alle ja näin ansaitsevansa vaatimansa hyvityksen Japanin hallitukselta. Huomiota haluttiin tuoda paitsi naisten ihmisoikeuksille, myös feministiselle kritiikille naisiin kohdistuvasta patriarkaalista ja rakenteellisesta väkivallasta Aasiassa. Tämän näkökulman esiintuomisen tärkeyden todisti itsessään jo se, kuinka jotkut tapahtuman selviytyjistä joutuivat yhä piilottamaan identiteettinsä jakaessaan kokemuksiansa; esimerkiksi erään malesialaisen selviytyjän tarinan esitti malesialainen aktivisti hänen puolestaan, sillä uhri pelkäsi joutuvansa karkotuksen kohteeksi yhteisöstään. Malesian hallitus oli kieltänyt paikallisia kansalaisjärjestöjä tuomasta esiin lohtunaisasiaa jo vuotta aikaisemmin YK:n ihmisoikeuskonferenssissa Viennassa pelätessään Japanin lopettavan virallisen kehitysavun maahan.

Kuten Hayashi asian ilmaisee, vuonna 2000 järjestetty Naisten kansainvälinen sotarikosten tuomioistuin¹³ oli yhteenveto kaikesta niistä tutkimuksista ja kampanjoista, jotka toimeenpantiin koko 1990-luvun aikana (2015: 177). Mitsui myös toteaa, että tuomioistuimen pääorganisoiijat kaavailivat tapahtumasta perusteellista yritystä tallentaa faktat menneisyyden tapahtumista vakiinnuttaakseen lainmukaisen määritelmän sodanaikaiselle seksiorjuudelle (2007: 46). Yli 150 kansalaisjärjestöä oli mukana edistämässä tätä valtioiden rajat ylittävää, ruohonjuuritasolta ponnistavaa yritystä laittaa syytteille ne henkilöt, jotka olivat vastuussa sodanaikaisen seksiorjuusjärjestelmän perustamisesta ja sen hallinnoimisesta. Tuomioistuimen sanoma ei rajoittunut ainoastaan itse tapahtumaan, joka järjestettiin joulukuun 8.-12. päivien

¹² Eng. *Asia tribunal on Women's Human Rights*.

¹³ Eng. *The Women's International War Crimes Tribunal*.

aikana, vaan lukuisia opintoryhmiä muodostettiin sekä luentosarjoja pidettiin ympäri maailmaa jo ennen tapahtumaa sotarikoksiin, kansainväliseen lakiin, Kansainväliseen rikostuomioistuimeen, ihmisoikeuksiin sekä yleisesti sotaan ja kolonialismiin liittyen. Itse tuomioistuimeen osallistui jokaisena päivänä yli 1000 ihmistä, mukaan lukien 64 lohtunaista Etelä –ja Pohjois-Koreasta, Kiinasta, Taiwanilta, Indonesiasta, Filippiineiltä, Hollannista sekä Itä-Timorista.

Se, mikä oli erikoista vuoden 2000 tuomioistuimessa, oli sen julistautuminen Tokion kansainvälisen rikostuomioistuimen ”uudelleen avaamiseksi” - toisin sanoen tapahtuman järjestäjät halusivat jatkaa siitä mihin vuosina 1946–1948 järjestetty tuomioistuin oli jäänyt. Järjestäjät näkivät, että Tokion kansainvälinen rikostuomioistuin ei keskittynyt tuomioissaan tuomittujen vastuunalaisuuteen, joka syntyi heidän perustettuaan järjestelmän, joka mahdollisti sodanaikaisen seksiorjuuden sekä massaraiskaukset. Näin kyseisen tuomioistuimen nähtiin epäonnistuneen siirtymäkauden oikeuden instituutiona jättämään näkyvät jäljet syytteesenpanosta ja rangaistuksista koskien sodan aikana tapahtunutta seksuaalista väkivaltaa. Vuoden 2000 tuomioistuin oli merkittävä myös siinä mielessä, että ensimmäisen kerran ikinä Japanin keisari todettiin syylliseksi sotarikoksista: tuomioistuin julisti keisari Hirohiton olleen vastuussa raiskauksista ja seksiorjuudesta sekä rikoksista ihmisyyttä vastaan, minkä lisäksi Japanin hallituksen todettiin olleen vastuussa lohtunaisjärjestelmän perustamisesta ja sen ylläpitämisestä. Tämä päätös on eittämättä merkitsevä, vaikka kyseessä oli kansalaisten tuomioistuin¹⁴, jonka takia päätöksellä ei ollut laillista auktoriteettia tuomitsemiseen.

Lohtunaisasiaa on siis käsitelty hyvin erilaisista ja monipuolisista näkökulmista ponnistaen, kunkin konferenssin ja tuomioistuimen ottaen omanlaisensa lähestymistapansa asiaan. Ongelma on pyritty näkemään laajemmassa mittakaavassa kuin vain sotarikoksena, osoittaen patriarkaalisen yhteiskunnan sekä sotatoimien alistavan ja syrjivän naisia sekä heidän ihmisoikeuksiaan sukupuoleen perustuen. Osa tapahtumista on pyrkinyt tuomaan esiin naisten henkilökohtaiset tarinat sellaisenaan kaunistelematta ja hakenut näin oikeutusta korvauksille sekä totuuden ja oikeuden esiintuonnille. Monet

¹⁴ Kansalaisten tuomioistuin (*citizens' tribunal*) on yhteisön vetämä, tuomioistuimen tapainen käräjäoikeustapahtuma, jossa vahinkoa kärsinyt asianomistaja haastaa vahingosta vastuussa olevan yrityksen, yhtiön tai muun syytetyn, joka on tekemisillään rikkonut kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden vakiinnuttaneita standardeja. Näillä tuomioistuimilla ei ole virallista laillista asemaa ja istuimen aikana tehdyillä löydöksillä ei ole sitovaa laillista voimaa niin kuin normaalin tuomioistuimen löydöksillä olisi.
(<http://environmentandhumanrightscourse.info/lecsite/CitsTribunal.html>)

tuomioistuimet ja konferenssit ovat painottaneet vastuussa olevien henkilöiden identifiointia ja rankaisua paitsi saavuttaakseen lohtunaisille heille kuuluvan oikeuden, myös toimiakseen varoittavana esimerkkinä tulevaisuuden potentiaalisille vastaaville tapauksille. Feministinen katsantokanta on halunnut tarjota lohtunaisasialle sotarikosta laajemman tulkinnan, jotta entiset uhrit saisivat rauhassa ilmaista tarinansa pelkäämättä joutuvansa lokeroiduksi tietynlaiseen rooliin. YK:n tapaiset korkean tason päättävät elimet ovat ottaneet vakavasti kantaa asiaan ja yrittäneet painostaa Japanin hallitusta korvauksiin, anteeksipyyntöön ja vastuunkantoon. Lohtunaisasia on kaiken kaikkiaan hyvin monisyinen ongelma, jonka eteen on tehty ja saavutettu paljon, mutta kampanjoiden, tuomioistuinten ja konferenssien lopullinen päämäärä kaikesta yrityksestä huolimatta on vielä tähänkin päivään mennessä saavuttamatta. Kysymys kuuluukin, voidaanko halutun päämäärän saavuttamiseksi tehdä enää enempää ja vaikka voitaisiin, tuleeko Japani ikinä alistumaan muun maailman painostukseen?

2.3 Aikaisempi tutkimus aiheesta

Lohtunaisasiaan liittyvä tutkimus kasvoi räjähdysmäisesti 1990-luvulla sen jälkeen, kun Yoshimi Yoshiakin esiintumat todisteet Japanin armeijan ja hallituksen osallisuudesta tulivat julkisuuteen. Suurin osa aikaisemmasta tutkimuksesta on lukemani mukaan keskittynyt yksinkertaisesti esittämään todisteita lohtunaisjärjestelmän olemassaolosta sekä Japanin hallituksen osallisuudesta asiaan. Tilanne on sinällään huvittava ja omituinen, sillä vaikka Yoshimin löydöksistä on kulunut jo yli kaksi vuosikymmentä, Japanin konservatiivi-poliitikot löytävät yhä syitä ja selityksiä sille, miksi lohtunaisjärjestelmä oli joko laillinen ja hyväksyttävä järjestelmä aikanaan tai kuinka hallituksella ei ollut osallisuutta lohtunaisleirien ylläpidossa. Harva kehtaa kuitenkaan enää kieltää koko järjestelmän olemassaoloa.

Yoshimi Yoshiakin teosta *Comfort Women – Sexual Slavery in the Japanese Military During World War II* (2000/1995) voisi kenties siis pitää yhtenä kivijalkateoksena lohtunaisiin keskittyvässä tutkimuksessa. Tutkija itse toivoo kirjan toimivan totuuden kulmakivenä, josta monipuolinen tutkimus lohtunaisasian kaikille aspekteille voisi edetä (2000: 38). Kirja ottaa pohjaksi kolmen eri ryhmän materiaaleja, jotka ovat tulleet yleiseen tietoisuuteen sitten vuoden 1991: ulkomaiset ja kotimaiset dokumentit, nauhoitukset Yoshimin omista haastatteluista entisten lohtunaisien kanssa, sekä tutkimus armeijan yksiköiden historiikista ja sotakokemusten muistelmista, jonka

Japanin sotavastuullisuuden dokumentointiin ja tutkimukseen keskittynyt keskus¹⁵ sponsoroi. Yoshimin tutkimus keskittyy toisin sanoen juuri siihen kaikista ”yksinkertaisimpaan”, mutta sitäkin aikaa vievimpään, lohtunaistutkimuksen muotoon: todisteiden esittämiseen lohtunaisasian puolesta, paitsi totuuden ja oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi, myös tarjotakseen vaikuttavan ja totuudenmukaisen pohjan tulevaisuuden tutkimuksia varten.

Yksi tunnetuimmista lohtunaisasiaan perehtyneistä tutkijoista on professori Chunghee Sarah Soh, jonka tunnetuimpia teoksia on lohtunaisiin keskittyvä kirja nimeltään *The Comfort Women: Sexual Violence and Postcolonial Memory in Korea and Japan* (2008). Kirjassaan hän tuo esille idean "sukupuolittuneesta rakenteellisesta väkivallasta", jonka hän näkee olleen vaikuttava voima lohtunaisasian syntymisessä ja toteutumisessa. Soh haluaa tutkimuksellaan rikkoa näkemystä lohtunaisasiasta pelkkänä sodanaikaisena seksiorjuutena ja pyrkii tuomaan uuden kulttuurishistoriallisen näkökulman rakenteelliselle väkivallalle patriarkalisissa yhteiskunnissa erityisesti köyhiä naisia kohtaan. Soh näkee, että lohtunaiset olivat seksismin, luokkadiskriminoinnin, rasismien, kolonialismin, militarismien ja kapitalistisen imperialismien välisen, toinen toisiaan vahvistavan yhteyden uhreja. Lohtunaisasiaan keskittyvässä tutkimuksessa keskitytään usein vain lohtunaisien ja Japanin kolonialistisen historian väliseen suhteeseen, mutta Soh haluaa tutkimuksellaan muistuttaa ihmisiä siitä, kuinka Japanin lisäksi Korean oma patriarkalisuus on ollut syynä oman maan uhrien kärsimykseen.

Korealaiseen siirtolaisuuteen ja etniseen identiteettiin erikoistunut professori Pyong Gap Min on tehnyt tutkimusta myös lohtunaisasiaan liittyen. Artikkelissaan *Korean "Comfort Women" - The Intersection of Colonial Power, Gender and Class*¹⁶ (2003) hän lähestyy lohtunaisasiaa näkökulmasta, jonka mukaan kolonialismin voima, sukupuolihierarkia ja yhteiskuntaluokka yhdessä tekivät uhrien elämästä onnettomia. Pyong tuntee, että lohtunaisasiaan keskittyvässä hyvitysliikehdinnässä keskitytään turhan paljon valitsemaan yksi perustavanlaatuinen syy

¹⁵ Eng. *Center for Research and Documentation on Japan's War Responsibility*.

¹⁶ Kyseinen tutkimus on korjattu versio esitelmästä, jonka Pyong esitti amerikkalaisen sosiologian yhdistyksen vuotuisessa tapaamisessa Washingtonissa elokuussa 2000. Artikkelin pohjautuu Pyongin itse keräämään dataan ja tekemään tutkimukseen, jota on rahoittanut vuoden 1995 apuraha Kyungnamin yliopiston Aasian tutkimus-instituutista, vuoden 1996 PSC-CUNY tutkimuspalkinto, vuosien 1996-7 Queens Collegen presidentin tutkimuspalkinto, vuoden 1997 Korea Foundationin apuraha, vuoden 1999 PSC-CUNY tutkimuspalkinto sekä vuoden 2001 PSC-CUNY tutkimuspalkinto. Tämän lisäksi Pyongin tutkimusta on edistänyt 19 sodasta selvinneen lohtunaisen henkilökohtaiset tarinat kokemuksistaan.

- Japanin kolonisaatio Koreassa tai sukupuolihierarkia - korealaisten naisten kärsimyksiin. Kolonisaation voimalla hän viittaa Japanin kolonisaatioon Koreassa, jota Pyong pitää kaiken tapahtumaan sysäävänä voimana, joka mahdollisti tuhansien korealaisten naisten kohtalon lohtunaisina. Sukupuolihierarkialla hän tarkoittaa sekä Japanin organisoimaa seksiorjuusjärjestelmää, että Korean yhteiskunnassa esiintyviä seksuaalisia tuplastandardeja ja patriarkaalista ideologiaa, kun taas viimeiseksi yhteiskuntaluokalla hän viittaa lohtunaisina toimineiden naisten köyhään perhetaustaan. Pyong jakaa Soh'n käsityksen siitä kuinka patriarkaalinen järjestelmä ensin Japanissa sodan aikana lohtunaisleirien perustamisen muodossa ja sodan jälkeisenä aikana Koreassa yhteiskunnassa vallitsevien patriarkaalisten käytäntöjen muodossa ovat vaikuttaneet merkittävästi vuosikymmeniä kestäneeseen uhrien kärsimyksiin. Pyongin muodostama kolminaisuus kolonialismin voimasta, sukupuolihierarkiasta ja yhteiskuntaluokasta noudattaa rotua, sukupuolta ja yhteiskuntaluokkaa yhdistelevästä perspektiivistä, jota on Pyongin mukaan käytetty paljon Yhdysvalloissa afroamerikkalaisia ja muita "värillisiä" naisia käsittelevässä tutkimuksessa (2003: 940).

Historioitsija Tanaka Yuki käsittelee teoksessaan *Japan's Comfort Women - Sexual slavery and prostitution during WW2 and the US occupation* (2002) lohtunaisasiaa tutkimalla kuinka seksiä on hyväksikäytetty ylläpitämään armeijajärjestelmää ja kurinalaisuutta. Kirjassaan Tanaka keskittyy armeijan kontrolloimiin massaraiskauksiin vuosien 1931–1945 aikana ottaen huomioon sekä naisten henkilökohtaiset elämäntarinat, mutta tarkastelee tapahtuneita vääryyksiä myös sotilaiden näkökulmasta. Tanakan lähestymistapa on mielenkiintoinen, sillä harvat tutkijat ja tutkimukset jaksavat ottaa huomioon väärintekijöiden näkökulman, ja painoarvoa annetaan helposti ainoastaan uhrien tarinoille. Tanaka tuo esille syitä siihen, miksi armeijan päätäntävällässä olevat näkivät lohtunaisjärjestelmän järkevänä ja oikeellisenä päätöksenä, miksi sotilaat tunsivat olevansa oikeutettuja käyttämään tarjottuja "palveluita" ja mikä ylipäättänsä sai miehet toimimaan sodassa epäinhimillisesti naisia kohtaan. Hän näkee, että maskuliinisuuden ja militarismin korostaminen, sekä näiden sijoittaminen sodan aikaan, ovat suuria vaikuttajia siihen kuinka sotilaat ovat käyttäytyneet vihollisiaan kohtaan. Naiset nähdään usein jonkin tapaisina ”arvoesineinä”, joiden häpäiseminen ja arvon vieminen koetaan jokainen yksittäisenä pienenä voittona vihollista vastaan. Tanaka myös näkee lohtunaisjärjestelmän syntymisen toimineen

jonkinlaisena loogisena jatkumona *karayuki-san*¹⁷ – ilmiöstä, joka sai alkunsa jo Tokugawa-hallintokauden viimeisinä vuosina.

Hirofumi Hayashi on tunnettu historioitsija, joka on tutkimuksessaan keskittynyt Japanin sotarikoksiin monipuolisesti ja näin myös lohtunaisasiaan. Hayashin tutkimus –ja kirjallisuusmenneisyys on vaikuttava¹⁸, ja hänen kirjoittamansa artikkeli *Disputes in Japan over the Japanese Military "Comfort Women" System and Its Perception in History* (2008) koskee lohtunaisasian käsittelyä niin japanilaisten poliitikkojen kuin japanilaisen median keskuudessa. Hän pitää molempien puolien negatiivista suhtautumista hyvin huolestuttavana ja toteaa nuoremman sukupolven menettävän enenevässä määrin kiinnostustaan Japanin sotavelvollisuuksia kohtaan, kun samalla nuorien poliitikkojen määrä, jotka ihailevat sotaa edeltävää Japania, eivätkä koe Japanin syyllistyneen sotarikoksiin, on nousussa. Hayashi muistuttaa myös, että Japani on yksi ihmiskaupan suurimmista kohdemaista ja korkeamman tason poliitikkojen osoittama välinpitämättömyys asiaa kohtaan on hyvin hälyttävä asia - ja samalla hyvinkin kytköksissä asenteisiin lohtunaisia kohtaan.

¹⁷ Tokugawa-hallinnon loppukautena japanilaisia naisia alettiin salakuljettaa Japanista naapurimaihin, erityisesti Kiinaan ja Venäjän itäosiin prostituoiduiksi. Näitä naisia kutsuttiin sanalla *karayuki-san*, joka kirjaimellisesti kääntyy ”henkilöksi, joka matkustaa Kiinaan”. (Tanaka 2002: 167.)

¹⁸ Hayashin japaninkielisiltä kotisivuilta <http://www.geocities.jp/hhhirofumi/index.html> on mahdollista löytää lista tutkijan kaikista tutkimuksista aina kirjoista ja esseistä luentojen teemoihin saakka (<http://www.geocities.jp/hhhirofumi/11books.htm>).

3. Sovinnonteko-teoria

3.1. Mistä ilmiöstä on kyse?

Termistä ”sovinnonteko” on tullut viime vuosikymmenien aikana suoranainen ilmiö, joka on ollut aktiivisesti mukana kansainvälisessä rauhanrakennuspolitiikassa. Muun muassa Murphy toteaa, että poliittisesta sovinnonteosta tuli kansainvälinen ilmiö Etelä-Afrikan konfliktien jälkeisissä demokratisoitus- ja rauhantekoprosesseissa (2010: 2). Tällöin sovinnonteosta ja sen saavuttamisesta tuli yksi päähuolenaiheista ja se asetettiin globaalin rauhanrakennusagendan keskipisteeksi. Myös Dwyer näkee Etelä-Afrikan totuuskomissioiden¹⁹ tuoneen sovinnonteon anteeksiapyyntöjen ja anteeksiannon ohella kansainvälisen huomion ja kritiikin kohteeksi (2003: 91).

Sovinnontekoon keskittyvässä tutkimuksessa ainoa asia, josta tutkijat todennäköisesti voisivat myöntää olevansa samaa mieltä, on se, ettei termille löydy yksioikoista selitystä, josta kaikki voisivat olla samaa mieltä. Kuten mm. Bloomfield (2006: 5) ja Murphy (2010: 1) toteavat, kaikki aina hallituksen tasolta kansalaisjärjestöihin ovat halukkaita käyttämään termiä rauhanrakennusprosesseissa ymmärtämättä kuitenkaan tarkasti mitä termi käytännössä merkitsee. Kuitenkin väite siitä, että ”sovinnonteko on välttämätöntä saavuttaa, jotta tulevaisuuden kostonkierteet voitaisiin välttää”, on hyvin yleinen tutkijoiden keskuudessa (mm. Villa-Vicencio 2004; Brounéus 2003; Fischer 2011). Sovinnonteon tärkeydestä nykyisellä kansainvälisellä rauhanrakennusareenalla kertoo ainakin Dan Smithin kirjoittama tutkimus ”*Utstein Study of Peacebuilding*”²⁰ (2004), jonka mukaan sovinnonteko toimii yhtenä neljästä pääkategoriasta, johon tutkimukseen osallistuneet donorimaat haluavat panostaa rahansa kehitysyhteistyöpolitiikan rauhanrakennussektorilla (2004: 10).

Kuten Bloomfield tekstissään toteaa, - viitaten samalla Johan Galtungin (2001) ja Susan Dwyerin (2002) sanoihin samaisesta aiheesta - sovinnonteko voi toimia monella eri tasolla ja monessa eri muodossa: se voi olla niin valtiollinen, yhteiskunnallinen ja poliittinen prosessi, kuin myös henkilökohtainen, psykologinen tai teologinen prosessi, joka toisaalta voi myös prosessin sijasta toimia toivottuna lopputuloksena (2006: 4). Bloomfield huomauttaa myös, että vaikka sovinnonteolla on

¹⁹ Eng. *Truth and Reconciliation Commission (TRC) of South Africa*.

²⁰ Saksan, Alankomaiden, Norjan ja Ison Britannian Ulkoasiain- ja kehitysministeriöt ovat olleet kehittämässä tätä tutkimusta. Tutkimus perustuu katsaukseen 336 eri rauhanrakennusprojektista, jotka nämä neljä Utsteinin hallitusta (U4) ovat toteuttaneet. Katsauksen lisäksi kunkin maan rauhanrakennuspolitiikkaa - ja aktiviteetteja on tarkkailtu, ja yhdessä laajan konfliktin- ja rauhanrakennuskirjallisuuden kanssa ne muodostavat pohjan Utsteinin tutkimukselle.

terminä monta ulottuvuutta, on tärkeää yrittää erotella nämä toisistaan jo vain sen takia, että sovinnonteon eri tyypit, tasot ja näkökulmat vaativat hyvin erilaisia lähestymistapoja, mekanismeja ja konteksteja.

Sovinnontekoon liittyvää kirjallisuutta ja tutkimusta läpi lukiessani en ole voinut olla huomaamatta termin sijoittamista kontekstiin, jossa konfliktista tai sodasta parantuvat yhteisöt ja valtiot kuuluvat useimmiten kehitysmaiksi²¹ luokiteltaviin maihin, minkä lisäksi konfliktit ovat usein aiheutuneet valtion rajojen sisäpuolella. Sovinnonteosta on puhuttu myös kehittyneiden maiden kontekstissa, mutta huomattavasti vähemmän. Muun muassa Brandon Hamber ja Gráinne Kelly (2004) käsittelevät teoksessaan "*Reconciliation: A Working Definition*" termiä Pohjois-Irlannin levottomuuksien yhteydessä. Termi ei ole vieras Japanin ja Etelä-Korean yhteydessä, mutta lukemani tutkimuksen perusteella näyttää nimenomaan siltä, että termiä käytetään hyvin pintapuolisesti selvittämättä tarkemmin mitä termi ”sovinnonteko” itse asiassa pitää sisällään.

3.1.1 Sovinnonteko teoreettisena näkökulmana

Mitä sovinnonteko käytännössä tarkoittaa?

Sovinnonteko-termille on yhtä monta määritelmää kuin on tutkijaakin. Mielestäni on kuitenkin tärkeää perehtyä näihin eri kuvauksiin, jotta lukija saisi selkeän kuvan siitä, kuinka alan tutkijat muotoilevat sovinnonteon jokainen omalla tyylillään. Määritelmien erilaisuudesta huolimatta niistä pystyy kuitenkin näkemään tietyt piirteet, jotka tulevat esille melkein jokaisessa kuvauksessa.

Aikomuksenani on tarkastella sovinnonteko-konseptia poliittisella kentällä sen sodan- ja konfliktitilanteen jälkeisessä muodossa. Sovinnonteko-sanana juuret periytyvät alun perin kristillisistä arvoista, ja kuten Brounéus selittää, sanaa käytettiin alkujaan kuvaamaan synnin kautta rikkoutunutta suhdetta jumalan ja ihmiskunnan välillä, jonka Jeesus perusti uudelleen uhraamalla henkensä (2003: 13). Kuten Hamber ja Kelly toteavat, sovinnonteko terminä on poliittisella kentällä yrittänyt parhaansa mukaan päästä irti näistä uskonnollisista konnotaatioista, jotka sitovat termin usein katumuksen, synnintunnustuksen ja anteeksiannon tapaisiin termeihin (2009: 287). Uskonnollisesta konnotaatiosta huolimatta sovinnonteko-termi ei ole menettänyt merkitystään nykyajan

²¹ “kehitysmaa” terminä on hyvin laaja-alainen käsite johon ei ole vain yhtä selitystä, minkä lisäksi sen käyttöä tulisi termin epämääräisyyden vuoksi välttää. Mm. YK käyttää kehitysmaiden määrittelyssä ihmiskehitysindexiä (HDI: Human Development Index), jonka vuoden 2015 raportin voi löytää täältä: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.

rauhantekoprosesseissa, vaikka jotkut tutkijoista ovatkin ehdottaneet sanan korvaamista "rinnakkaiselo"-termillä (mm. Bloomfield 2006: 13–16; De Greiff 2008) tai ”yhteiskunnallinen jälleenrakentaminen”- termillä (mm. Hazan 2006). Joidenkin tutkijoiden halu käyttää näitä vaihtoehtoisia termejä ei kumpua ainoastaan sovinnonteko-sanan uskonnollisesta sävystä, vaan myös muun muassa siitä, että sovinnonteko-termin ajatellaan usein sisältävän vaatimuksen anteeksiannosta. Anteeksiannon ja sovinnonteon välinen yhteys on puhututtanut tutkijoita paljon, minkä takia palaan aiheeseen myöhemmässä anteeksiantoa käsittelevässä kappaleessa.

Brounéus on tekstissään kerännyt yhteen useiden alan asiantuntijoiden²² näkemyksiä sovinnonteko-konseptista ja tehnyt oman yhteenvetonsa näiden pohjalta (2003: 15–17). Näille merkityksille pohjautuen hän itse toteaa sovinnonteon olevan ”yhteiskunnallinen prosessi, joka sisältää niin molemminpuolisen tunnustamisen menneisyyden kärsimyksistä kuin vahingollisten asenteiden muutoksen, sekä rakentaviin suhteisiin nojaavan käytöksen, joka tähtää kestäväan rauhaan (2003: 20)”. Toisin sanoen Brounéuksen määritelmä keskittyy muistamiseen, muutokseen sekä elämän jatkumiseen rauhassa. Fischer toteaa, että ”menneisyyden tunnustaminen, vastuun hyväksyminen ja askeleet kohti luottamuksen uudelleenrakentamista ovat välttämättömiä osia sovinnonteon rakentamisessa (2011: 411)”. De Greiff puolestaan toteaa, että ”sovinnonteko *minimissään* on tila, jossa kansalaiset voivat luottaa toisiinsa uudestaan” (2012: 50–51). Hän selittää tämän tarkoittavan sitä, että näiden ”kansalaisten on oltava riittävän sitoutuneita toimimaan normien ja arvojen mukaan, joita heitä ohjaavat instituutiotkin noudattavat. Heidän täytyy olla näin myös riittävän varmoja siitä, että ne ihmiset, jotka ajavat näitä instituutioita tekevät samoin uskoen näihin normeihin ja arvoihin. Kansalaisten täytyy myös olla riittävän varmoja siitä, että muut samassa yhteiskunnassa elävät kansalaiset noudattavat ja pitävät yllä näitä perusnormeja ja arvoja.” Brounéuksen tapaan myös Hamber ja Kelly ovat tutkineet muiden tutkijoiden²³ määritelmiä sovinnonteosta, ja päätyneet itse määrittelemään termin seuraavanlaisesti: ”Sovinnonteko kumpuaa oletuksesta, jonka mukaan suhteet vaativat huomiota, jotta rauha pystyttäisiin rakentamaan. Sovinnonteko on erilaisia toimintoja sisältävä prosessi, joka osoittaa konfliktintäytteiset ja vahingoittuneet suhteet (2004:3).”

²² Bar-Tal (2001; 2002), Hayner (2001), Lederach (1997), van der Merwe (1999), Long (2003), Ericson (2001), Bloomfield (2003), Galtung (2001), Kriesberg (2001), Assefa (1999).

²³ Itse mainitsevat tekstissään: ADM/CPA, 2000; Assefa 2001; Hamber, 2002; Hamber and van der Merwe, 1998; IDEA, 2003; Lederach, 1997; Porter, 2003; Rigby, 2001, and van der Merwe, 1999.

Alex Boraine puolestaan toteaa, että "sovinnonteko voi alkaa kun väärintekijät on laitettu vastuuseen teoistaan, kun totuutta etsitään avoimesti ja pelottomasti, kun institutionaalinen reformi alkaa ja kun tarve korvauksille tunnustetaan ja sen eteen tehdään jotain (2004: 69–70)." Dwyer ehdottaa sovinnonteon olevan "prosessi, jonka päämääränä on vähentää jännitteiden purevuutta: saada selvää aiheutuneista vaurioista, uusista uskomuksista ja asenteista kokonaisvaltaisen henkilökohtaisen tai kansallisen elämän kontekstissa (2003: 106)."

Näiden kuuden eri määritelmän pohjalta (joista pari pohjautuu jo aikaisemmalle analyysille sovinnonteon määritelmästä) on huomattavissa pari selkeää piirrettä, jotka ovat esillä suurimmassa osassa antamistani määritelmistä: historian ja menneisyyden vääryyksien molemminpuolinen tunnustaminen; uudet luottamuskentäytteiset, rauhaan tähtäävät suhteet ihmisten välillä; sekä vastuun ottaminen väärintekijän osalta.

Sovinnonteko yksilöllisellä ja poliittisella tasolla, prosessina ja lopputulemana

Yksi suurimmista puheenaiheista, joka ympäröi sovinnontekoa ja sen toteutumista, on termin ajattelemisen yksilöllisellä ja poliittisella tasolla sekä prosessina ja päämääränä. Tutkijoilla on eri käsityksiä sen suhteen, millaiseen lokeroon termi täytyisi sijoittaa – vai täytyisikö sitä sijoittaa mihinkään. Muun muassa Bloomfield tekee tekstissään erittelyn kahdentyyppisen sovinnonteon, *yksilöllisen* sekä *yhteiskunnallisen ja poliittisen*, välille. Hän huomauttaa, että suuri osa sovinnontekoon liittyvästä ajattelusta ja sanastosta on peräisin hyvin yksilökeskeisestä kontekstista, ja on näin asetettu myös yhteisölliseen ja jopa kansalliseen kontekstiin (2006: 10). Lopputuloksena tutkijat ovat päätyneet käyttämään sanastoa, joka on tiiviisti yhteydessä nimenomaan ihmisten väliseen sovinnontekoon (sanat kuten loukkaus, kärsimys, trauma, tiedostaminen, rankaisu, kosto jne.), kun tarkoituksena on ollut keskustella sovinnonteosta kontekstissa, joka koskee väkivaltatilanteen ohittanutta yhteiskuntaa (2006: 10). Myös Villa-Vicencio toteaa tekstissään, että poliittinen sovinnonteko vaatii erilaisen lähestymistavan yksilöllisestä sovinnonteosta, joka voi parhaimmillaan vaatia syvien psykologisten ja emotionaalisten haavojen parantumista. Hän jatkaa samalla tiellä toteamalla, että poliittinen sovinnonteko ei ole riippuvainen läheisyydestä, jota uskonnollinen ja jonkun muodon henkilökohtainen sovinnonteko vaatii. Sen sijaan poliittisen sovinnonteon tulisi ennemminkin keskittyä tavoittelemaan mahdollisuutta kestävään ja merkittävään kanssakäymiseen kuin ottaa tähtäimekseen anteeksiannon. (2004: 3-6.)

Brounéus jatkaa Bloomfieldin ja Villa-Vicencion viitoittamalla tiellä viittaamalla tutkimuspaperissaan Priscilla B. Hayneriin, joka on toiminut yhtenä pääasiantuntijoista totuuskomissioissa, sillä myös hän näkee jaottelun yksilötasoisien ja poliittisen sovinnonteon välillä tarpeelliseksi (2003: 14). Hayner toteaa, että totuuskomissioiden päämääränä on edistää sovinnontekoa kansallisella tasolla puhumalla avoimesti vaietusta ja konfliktin täytteisestä menneisyydestä, jotta tulevaisuuden konfliktit ja katkeruus osapuolien välillä voitaisiin välttää. Yksilöllisellä tasolla ongelmat kuten parantumisen ja sovinnonteko ovat täysin omakohtaisia prosesseja. (Brounéus 2003: 14 [Hayner 2000: 155].) Myös Murphy näkee poliittisen sovinnonteon irrallisena henkilökohtaisesta kontekstista. Hän toteaa, että henkilökohtaisella tasolla anteeksiantaminen saattaa olla jopa välttämätöntä, jotta sovinnonteon taso voitaisiin saavuttaa, mutta poliittiset suhteet jatkavat olemassaoloaan väärinteosta ja paheksunnasta huolimatta. (2010: 13.) Murphy ei näin myöskään näe muun muassa demokratisoitumisen ja rauhanturvaamisen olevan riippuvaisia siitä pääsevätkö uhrin yli väärintekijöitä kohti tuntemastaan mielipahastaan henkilökohtaisella tasolla. Hän jatkaa, että negatiiviset asenteet yksilötasolla voivat viitata ongelmiin poliittisissa suhteissa, mutta ne eivät itsessään ole ongelmia joihin täytyisi ottaa kantaa, jos poliittiset suhteet rakennetaan uudelleen tavalla, joka estää tulevaisuuden konfliktit.

Mitä tulee sovinnonteon käsittelemiseen niin prosessina kuin lopputulemana mm. Fischer toteaa, että useat tutkijoista näkevät sovinnonteon enemmän prosessina kuin lopputulemana (2011: 415). Bloomfield huomauttaa tekstissään, että ajatus sovinnonteosta lopputulemana on ehkäpä turhan idealistinen epätäydellisessä maailmassa jossa elämme, mutta sillekin on oma aikansa ja paikkansa oikeanlaisessa kontekstissa (2006: 6). Hän näkeekin, että sovinnonteko lopputuloksena sopii paremmin juurikin ihmisten väliseen *yksilöllisen* sovinnonteon kontekstiin, sillä tällaisessa kehyksessä termi ei vaikuta turhan idealistiselta ja samalla jopa saavutettavalta (2006: 10). Hän jatkaa, että sen sijaan sovinnontekoa *poliittisessa* kontekstissa voitaisiin ennemminkin tarkastella prosessina ilman painolasteja, jotka henkilökohtainen sovinnonteko tuo mukanaan.

Niin Bloomfield (2006) kuin Brounéus (2003) näkevät sovinnonteon erittelemisen prosessiin ja lopputulokseen kannattavaksi myös sen takia, että ajatus sovinnonteosta lopputulemana aiheuttaa usein negatiivisia reaktioita konfliktin ja väärintekojen kohteina olleiden uhrien keskuudessa. Koska sovinnonteko lopputuloksena aiheuttaa vastustusta uhreissa, heillä on epäilyksiä myös prosessia kohtaan. Bloomfield

selventää, että sovinnonteko lopputuloksena aiheuttaa uhreissa mielikuvan siitä, että heidän täytyisi antaa anteeksi kokemansa vääryydet väärintekijöille saamatta välttämättä vastineeksi haluamaansa oikeudenmukaisuutta ja totuutta tapahtuneesta (2006: 7). Tällöin sovinnonteko lopputulemana yhdistetään ajatukseen harmoniasta, tasavertaisuudesta ja anteeksiannosta, joita harvat uhreista ovat halukkaita antamaan ”ilmaiseksi”. Brounéus toteaa, että näin suuren vastuun siirtäminen yksilöille suuremman yhteisön hyväksi on kyseenalaista ja pahimmassa tapauksessa jopa tuottaa päinvastaisia tuloksia toivotusta rauhasta (2003: 3). Brounéuksen näkemystä tukee myös Pankhurstin selvitys siitä, kuinka sovinnonteon käsittelystä lopputulemana on ollut todisteita mm. Namibian tapauksessa, jossa vähävaraiset ovat kokeneet sovinnonteon olleen pakotettua ja tuoneen vähän, jos laisinkaan hyötyjä mukanaan. Erityisesti uhrien pakottaminen anteeksiantoon osana sovinnontekoa on aiheuttanut negatiivisuutta monissa Etelä-Afrikan valtioissa. (1999: 240.) Myös Boraine selittää, että Argentiinassa sovinnontekoon suhtaudutaan skeptisesti, sillä maan roomalaiskatolilainen kirkko, joka kannatti sodan aikana sotilasjuntaa, oli aina ensimmäisenä vaatimassa sovinnontekoa ihmisten välille (2004: 69).

3.1.2. Sovinnonteon kannalta olennaiset termit

Siirtymäkauden oikeus

Sovinnonteon ympärille rakentunutta kirjallisuutta ja tutkimusta lukiessa on vaikea olla huomaamatta termin yhdistämistä erääseen toiseen termiin, siirtymäkauden oikeuteen. Siirtymäkauden oikeuden konsepti pohjautuu kansainväliseen ihmisoikeusliikkeeseen. Kuten Fischer asian esittää, siirtymäkauden oikeus-termiä käytetään sovinnonteko-termin tavoin hyvin usein keskustelussa, jossa yritetään löytää vastauksia maille ja yhteiskunnille, jotka yrittävät selviytyä väkivaltaisesta ja sodan täyttämästä historiasta ihmisoikeusloukkauksineen ja alistamisineen (2011: 406). De Greiff toteaa yksinkertaisesti siirtymäkauden oikeuden viittaavan rikosoikeuden, totuudenkerronnan, korvausten ja institutionaalisten uudistusten toimeenpanoon, erityisesti turvallisuussektorilla (2009: 33). Fischer selittää tekstissään siirtymäkauden oikeuden idean mielestäni hyvin ja tiivistetysti: Aluksi termiä käytettiin vain oikeudellisista prosesseista, jotka käsittelivät diktatorisen tai repressiivisten hallintojärjestelmien tekemiä ihmisoikeuksien rikkomuksia demokraattisen siirtymävaiheen aikana, mutta myöhemmin termiä alettiin käyttämään väkivaltaisten konfliktien aikana tapahtuneista sotarikoksista ja valtavista ihmisoikeuksien väärinkäytöksistä (2011: 407 [Kritz 1995;

Minow 1998, 2002; Teitel 2000]). Hazan toteaa siirtymäkauden oikeuden konseptin kasvattaneen merkitystään erityisesti kylmän sodan jälkeisessä politiikassa niin kotimaisella kuin kansainvälisellä tasolla (2006: 19).

Nykyään useat rauhan- ja sovinnontekoon liittyvät konseptit niputetaan siirtymäkauden oikeuden konseptin alle: tuomioistuimet, totuuskomissiot, valtionhallintoelinten puhdistus (lustraatio), vahingonkorvausten suoritukset sekä totuuden etsintään, sovinnontekoon ja (historian) muistamiseen keskittyvät poliittiset ja yhteiskunnalliset aloitteet. Williamsin ja Nagyn mukaan näiden niin sanottujen siirtymäkauden instituutioiden odotetaan tuovan oikeutta syyllisten tekemille väärinteille sekä tunnustusta ja korvauksia heidän uhreilleen. Lisäksi he toteavat, että näiden instituutioiden tehtävänä on myös tuoda esille totuudenmukainen ja yhtenäinen julkinen kertomus koskien menneitä väärintekoja sekä vakiinnuttaa olosuhteet lainmukaiselle järjestykselle sekä yhteiskunnalliselle rauhalle. Siirtymäkauden oikeuden mekanismit sisältävät olemassaolollaan lupauksen siitä, että uusi järjestys ei toista menneisyyden väärintekoja ja että se on perustanut pitävän pohjan lainmukaisemmalle hallitukselle nykypäivästä tulevaisuuteen. (2012: 5.) Villa-Vicencio kuvailee sekä sovinnontekoon että siirtymäkauden oikeuteen keskittyvän väittelyn etsivän ratkaisua sille, mitä pitäisi tapahtua sinä ajankohtana, joka sijaitsee konfliktin ja hirmutekojen täyteen ajanjakson, sekä rauhantekoon ja sosioekonomisen jälleenrakentamiseen tähtäävän demokraattisen prosessin alkamisen välisenä aikana (2004: viii). Kuten tulen tulevassa analyysissäni esittämään, siirtymäkauden oikeuden konseptille on ladattu paljon odotuksia. Näiden instituutioiden odotetaan tuovan esiin, ei ainoastaan oikeutta, mutta myös totuutta, rauhaa, tunnustusta ja korvauksia uhreille.

Kuten sovinnonteko-konsepti, myös siirtymäkauden oikeus-konsepti yhdistetään useimmiten Afrikan, Etelä-Amerikan sekä Itä-Euroopan valtioihin, joissa väkivaltaiset konfliktit ovat tapahtuneet maiden rajojen sisäpuolella (mm. De Greiff, 2009; Nalepa 2012; Bloomfield 2006; Hazan 2006). Useat siirtymäkauden oikeuteen liittyvät tutkimukset keskittyvät sotarikoksia varten perustettuihin kansainvälisiin tuomioistuimiin, joista Fischer mainitsee mm. Jugoslavian, Ruandan, Sierra Leonen ja Libanonin tapaukset (2011: 407). Williams ja Nagy (2012: 4) toteavat myös, että Kansainvälisen rikostuomioistuimen²⁴ luominen vakiinnutti kansainvälisen roolin

²⁴ Eng. ICC, International Criminal Court. ICC on itsenäinen kansainvälinen organisaatio, joka ei toimi osana YK:n koneistoa. ICTY ja ICTR, jotka perustettiin Kylmän sodan jälkimainingeissa vuosina 1993 ja 1994, luotiin tuomaan oikeutta vain näille nimenomaisille sotarikostapauksille, minkä takia kansainvälisellä tasolla tunnettiin tarvetta itsenäiselle, pysyväälle oikeusrikosistuimelle. Lähde: International Criminal Court-kotisivut.

vaikutuksen siirtymäkauden oikeus-konseptissa Nurembergin oikeudenkäyntien, ICTY:n ja ICTR:n tapaisten yksittäisiin tapauksiin keskittyvien oikeusistuimien sijasta. Myös totuuskomissioiden rooli on tullut siirtymäkauden oikeuteen keskittyvässä tutkimuksessa esille erityisesti eräänlaisena totuuskomissioiden arkkityyppinä pidetyn Afrikan Totuuskomissioiden kautta.

Siirtymäkauden oikeus toimii niin sanottuna ponnahduslautana monille muille termeille ja konsepteille, jotka ovat yhteydessä sovinnonteon konseptiin. Yksi ydinkysymyksistä siirtymäkauden oikeuden kentällä on se, onko oikeastaan mahdollista saavuttaa kaikki ne päämäärät, joita varten siirtymäkauden oikeus ja siihen pohjautuvat järjestelmät ja instituutiot on luotu, vai onko näiden päämäärien välillä tehtävä kompromisseja (mm. Williams & Nagy, 2012; De Greiff 2012; Nalepa 2012; Bloomfield 2006; Fischer 2011). Yleisimmät vastakkainasettelut näyttävät olevan rauhan ja oikeuden sekä totuuden ja oikeuden välillä (mm. Fischer 2011: 409–410; Williams & Nagy 2012: 5; Fischer 2011: 409–411), mutta yhtälöön on vedetty myös muita konsepteja, kuten (väärintekojen) tunnustaminen, niin materiaalisten kuin henkisten menetyksien korvaaminen ja demokratisaatio, aina kunkin tutkijan kokemasta merkityksellisyydestä riippuen. Rauhan, oikeuden, totuuden ja sovinnonteon esiintyminen siirtymäkauden oikeuteen liittyvässä tutkimuksessa ei sinällään ole outoa, sillä useat tutkijat näkevät ne siirtymäkauden oikeuden tärkeimpinä päämäärinä. Sovinnonteon ja siirtymäkauden oikeuden välinen yhteys näyttää silti olevan kaikista erityisin, sillä monet tutkijoista näkevät sovinnonteon toteutumisen olevan siirtymäkauden oikeuden lopullisin ja toivotuin päämäärä (mm. De Greiff (2008), Hazan (2006), Bloomfield (2006), Nalepa (2012)).

Mitä tulee rauhan ja oikeuden vastakkainasetteluun, Fischer toteaa osan tutkijoista painottaneen rikosoikeuden roolia keinona estää tulevia ihmisoikeusrikkomuksia syntymästä sekä keinona tukea rauhanrakentamista (2011: 409). Fischer esittää myös mm. Minowin (1998) ja Bellin (2000) tukeman ajatuksen siitä kuinka rikosoikeus myös leimaa konfliktia kasvattaneen eliitin ja auttaa erottelemaan yksilöt yhteisöllisestä syyllisyydentunnosta rikkoen näin väkivallan kierteen (2011: 409). Elster suhtautuu totuuden, oikeuden ja rauhan välisiin suhteisiin melko skeptisesti: mahdollisuus näiden kaikkien toteutumiseen on olemassa, mutta joskus odotus oikeuden toteutumisesta estää rauhan toteutumisen. Hän kokee näin tapahtuneen Ugandan tapauksessa, jossa ICC:n oikeuden tavoittelu väkivaltaisuuksien ja neuvotteluiden keskellä osoittautui kompastuskiveksi rauhanrakentamisen tiellä. (Williams & Nagy

2012: 7.) Fischerin mukaan monet luottavat rikosoikeuden voimaan, mutta seasta löytyy myös skeptikoita, jotka epäilevät tätä rikosoikeuden kaikkivoipaista roolia (2011: 409). Bloomfield mainitsee tekstissään Etelä-Afrikan Totuus- ja sovintokomissiot, joiden yhteydessä niin akateemikot kuin uhrin puhuivat vaihtoehdosta armahduksen tarjoamisesta syyllisille sillä ehdolla, että syylliset osoittaisivat julkisuudessa syyllisyytensä ja väärät tekonsa (2006: 18). Jos väärintekijä tässä yhteydessä pystyy välttämään oikeudelliset seuraukset teoillensa, monet näkevät, että oikeus joudutaan uhraamaan rauhanrakennuksen vuoksi.

Mitä tulee totuus vastaan oikeus -asetteluun, Fischer näkee totuus- ja sovintokomissioiden perustamisen olevan merkittävä syy tämän vastakkainasettelun synnylle (2011: 410). Haynerin sanoihin viitaten Fischer jatkaa totuuskomissioiden tarkoituksen olleen toimia vaihtoehtona juridisille toimille, jolloin tavoitteena on ennemminkin ollut löytää julkista ja virallista tunnustusta totuudelle, joka puolestaan toisi mukanaan hyvitystä uhreille ja näin mahdollistaisi sekä henkilökohtaisen että yhteisöllisen toipumisen ja sovinnonteon [Fischer 2011: 410; (Hayner 1994, 2001)]. Myös Williams ja Nagy mainitsevat tekstissään Etelä-Afrikan Totuus- ja sovintokomissiot, joiden yhteydessä monet ovat ilmaisseet huolensa totuuden, anteeksiannon sekä sovinnonteon painottamisessa, jolloin rikosoikeuden tuomat saavutukset jouduttaisiin uhraamaan (2012: 5). Brounéuskin toteaa, että kyseisten totuus- ja sovintokomissioiden kohdalla totuuden löytäminen nähtiin tärkeämpänä kuin laillisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu (2003: 30). Nalepa puolestaan toteaa, että vaikka dilemma totuudesta ja oikeudesta on olemassa, hänen mielestään suurin osa tutkijoista myöntää nykyään, että käytännössä sekä totuuskomissiot että rikosoikeudelliset toimenpiteet voivat tarjota toivotut lopputulokset totuudesta, oikeudesta ja sovinnonteosta. Hänen mukaansa totuuskomissiot sisältävät käytännössä tunnustuksia yksilöllisistä rikoksista ja tarjoavat näin oikeutta jonkinlaisessa muodossa uhreille tunnustamalla, että heitä oli kohdeltu väärin. (2012: 316.) Elster ajattelee asiat Nalepan tapaisesti todetessaan, että totuus voi toimia mahdollisena vaihtoehtona oikeudelle. Hän jatkaa, että totuuskomissiot syntyvät usein tilanteessa, jossa autokraattisen hallituksen johtajat joko rajoittavat tai täysin estävät rangaistukselliset toimenpiteet siirtymäkauden jälkimainingeissa, jolloin totuuskomissiot toimivat eräänlaisena kompromissina (2012: 82). Nalepan tapaisesti Elster jatkaa, että useat totuuskomissiot ovat tuoneet julkisuuteen väärintekijöiden identiteetit, mikä ainakin jollain tasolla voi toimia oikeuden korvikkeena (2012: 83).

Elster kyseenalaistaa toisaalta sen, onko totuus ja sen saavuttaminen aina myönteinen asia uhreille. Hän mainitsee esimerkkinä uhrin, jotka tunnustivat kokemuksensa ennen Etelä-Afrikan totuuskomissioita ja totesivat prosessin olleen hyvin traumatisoiva. Tämän lisäksi tieto väärinteosta ja niiden tekijöistä saattaa olla kivuliasta, jos uhrin ovat tietoisia siitä, että väärintekijät pääsevät palkahästä armahduksen avulla. Toisin sanoen vaikka ideaalina olisi tähdätä "totuuteen ja oikeuteen", mahdollisuus "totuudesta ilman oikeutta" on myös olemassa (2012: 85). Erittäin stressaavien tapahtumien muisteleminen on psykologisesti kuormittavaa ja se saattaa kyseenalaistaa tunnustusten terapeutin vaikutuksen, mutta totuuden esilletuonti näyttää olevan tärkeämmässä asemassa. Hazan kuitenkin huomauttaa, että uhrin hakevat tunnustuksillaan heidän arvokkuutensa palauttamista sekä vapautumista traumaattisesta menneisyydestä. Henkilökohtainen totuus on erityisesti yhteydessä menneisyyden selvittämiseen, mutta myös monien uhrien tarpeeseen ilmaista heidän kokemansa kärsimykset ja näin myös saada valtio tunnustamaan ne. (2006: 40.)

Ristiriidat eivät elä ainoastaan rauhan ja oikeuden sekä totuuden ja oikeuden muodostamien yhteyksien välillä, vaan luottamus siirtymäkauden instituutioiden kykenevyyteen toteuttaa muitakin toivottavia päämääriä on joidenkin tutkijoiden mielestä kyseenalainen. Hazan pohtii tekstissään kuinka hyvin nämä niin juridisen puolen omaavat kuin niistä vapaana olevat koneistot ovat oikeastaan onnistuneet toteuttamaan siirtymäkauden oikeuden lupaamia tuloksia sovinnonteosta, tasapainosta ja demokratisaatiosta (2006: 22). Yhteenvedossaan hän toteaa, että ilman toimintojen läpinäkyvyyttä ja toimintatapojen säätelyä siirtymäkauden oikeuden mekanismit voivat osoittautua tehottomiksi tai jopa kumota yhteiskunnallisen sovinnonteon tarkoituksen, jota varten nämä instituutiot on luotu. Muun muassa de Greiff kuitenkin uskoo, että hyvin suunniteltuina siirtymäkauden oikeuden instituutiot voivat toimia sopusoinnussa toistensa kanssa ilman, että yhtäkään toivotuista päämääristä jouduttaisiin uhraamaan. (Williams & Nagy 2012: 5-6.) Nalepa näyttää olevan samoilla linjoilla todetessaan, että jotkut siirtymäkauden oikeuden mekanismeista voivat myötävaikuttaa sovinnontekoon edistämällä totuutta ja toiset mekanismit tekevät samoin edistämällä oikeutta ja vastuuvollisuutta (2012: 317). Myös Bloomfield lähestyy sovinnontekoa ja siihen liitettyjen termien yhteyttä näkökulmasta, joka ei asettele oikeutta, totuutta ja muita aiheeseen liittyviä konsepteja ristiriitatilanteeseen. Hän näkee nämä ennemminkin instrumentteina, joilla saavutetaan sovinnonteon taso. Toisin kuin esimerkiksi Nalepa, joka näkee sovinnonteon ja rauhan olevan synonyymejä toisilleen, Bloomfield kutsuu

sovinnontekoa yhteyden (uudelleen) muodostamiseksi. Bloomfield näkee neljän prosessin -oikeudellisen, tunnustamisen, parantumisen ja korvaamisen- olevan välttämättömiä, jotta sovinnonteko voisi toteutua. (2006: 11.)

Anteeksiannosta

Sovinnonteon ja siirtymäkauden oikeuden välisen yhteyden lisäksi sovinnonteon ja anteeksiannon yhteys on selkeästi yksi puhutuimmista aiheista sovinnontekoon keskittyvässä tutkimuksessa. Lukemani perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että suurin osa tutkijoista on kallistunut kannalle, joka ei kannata sovinnonteon ja anteeksiannon yhdistämistä toisiinsa – lukuun ottamatta tutkijoita, joilla on selvästi teologinen lähestymistapa aiheeseen, kuten muun muassa Brounéus toteaa (2003: 17). Alun perin idea näiden kahden konseptin yhdistämisestä on lähtenyt arkkipiispa Desmond Tutun ajattelutavasta. Kuten Murphy tekstissään selittää, Tutu toimi Etelä-Afrikan totuuskomissiossa puheenjohtajana ja julkisesti kannusti vastapuolia sekä sovinnontekoon että anteeksiantoon ylistämällä anteeksiantaneita malleina uudelle Etelä-Afrikalle (2010: 5). Etelä-Afrikan Totuuskomissiolla on suuri vaikutus sovinnontekoon keskittyvässä tutkimuksessa, sillä sitä pidetään – kaikesta vastaanottamastaan kritiikistä huolimatta – Bloomfieldin (2006: 23) sanoin "kansainvälisellä arenalla sovinnontekoprosessin esikuvana." Kuten olen aikaisemmin jo maininnut, sovinnonteolla on terminologisesti hyvin kristilliset arvot, eivätkä Etelä-Afrikan totuuskomissioiden kristilliset juuret ole helpottaneet sitä, että anteeksianto on tuotu komissioiden yhteydessä yhdeksi painavimmista arvoista sovinnontekoprosessissa.

Anteeksianto yhdistetään helposti sovinnontekoon, koska yksilötasolla anteeksiantaminen on melkeinpä välttämätöntä, jotta ihmisten väliset suhteet voisivat parantua entiselleen. Anteeksiannon konseptissa jako yksilölliseen sovinnontekoon sekä poliittiseen sovinnontekoon on selvästi näkyvillä: edeltävässä anteeksianto on mahdollista ja ehkä jopa suositeltavaa, mutta jälkimmäisessä ajatus anteeksiannosta voi olla turhan utopistista. Murphy toteaa, että sorrettujen usuttaminen anteeksiantoon ja mielihahastaan ylipääsemiseen kontekstissa, jossa väärinteko on ollut järjestelmällistä ja jatkuvaa, on ensinnäkin naivia, mutta pahimmillaan se voi vaikuttaa sortamisen ja epäoikeudenmukaisuuden ylläpitoon (2010: 11). Yksi tärkeimmistä asioista, joka anteeksiannon kohdalla täytyisi muistaa, on sen yksisuuntaisuus: vain uhrit voivat antaa anteeksi väärintekijöilleen ja väärintekijät ovat tässä suhteessa vain passiivisen vastaanottajan asemassa. Kuten Bloomfield (2006: 23) ja Brounéus (2003: 19) molemmat toteavat, sovinnonteon täytyisi tehdä anteeksianto mahdolliseksi, mutta uhrien

painostaminen siihen tai oletus siitä, että he ”uhraisivat” itsensä yhteisen hyvän vuoksi, on vastuu, jota ei pitäisi vierittää heille. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, juuri tämä painostus, jonka uhrit kokevat tulevan ulkopuolisilta ihmisiltä, on suurimpia syitä siihen, miksi idea sovinnonteosta voi tuntua vastenmieliseltä ja ei-toivotulta.

Pankhurst toteaa, ettei ole epätavallista, että ihmiset odottavat niin yksilöiden kuin yhteisön kokonaisuudessaan saavuttavan anteeksiannon molempien käydessä läpi samankaltaisen prosessin, vaikka molempia tapauksia täytyisi lähestyä erilaisilta katsantokannoilta (1999: 241). Hän sijoittaa nimenomaan anteeksiannon keskeiseksi eritteleväksi tekijäksi henkilökohtaisen sekä yhteiskunnallisen ja poliittisen sovinnonteon välillä. Myös Villa-Vicencio toteaa tekstissään, että abstraktit määritelmät sovinnonteolle, kuten romantisoidut käsitykset katumuksesta, anteeksiannosta ja korvauksista ovat usein poliittisesti hyödyttömiä (2004: 3). Hän on Bloomfieldin ja Brounéuksen kanssa myös samaa mieltä siitä, että anteeksianto saattaa tulla sovinnonteon myöhemmässä vaiheessa silloin kun itseluottamusta ja luottamusta toiseen on rakentunut riittävästi. Myös Dwyer näkee sovinnonteon ja anteeksiannon erittelemisen välttämättömäksi asiaksi toteamalla, että monessa tapauksessa vain sovinnonteko on mahdollista psykologisesti toisin kuin anteeksiantaminen (2003: 106). On mielestäni myös tärkeä pohtia onko ajatus hallituksen tekemästä anteeksiannosta yksilöiden oikeuksien päälle tallomista? Viedäänkö tällöin yksilön oikeus anteeksiantoon kokonaan pois yhteisen hyvän saavuttamiseksi? Etelä-Afrikan totuuskomissioiden yhteydessä kuultu vastaus miehensä menettäneeltä naiselta kysymykseen, voisiko hän antaa anteeksi miehensä murhaajalle, heijastelee tätä ajattelutapaa (Phelps 2004: 112): *"Yksikään hallitus ei voi antaa anteeksi. Yksikään toimikunta ei voi antaa anteeksi. Vain minä voin antaa anteeksi. Enkä ole valmis tekemään niin."*

3.1.3 Erityispiirteet Japanin ja Etelä-Korean välisessä suhteidenrakennusprosessissa

Japanin ja Etelä-Korean tilanne poikkeaa useista muista sodan ja konfliktitilanteen ohittaneista maista paitsi ”kehittyneiden maiden”²⁵ taustallaan, myös mm. demokraattisella hallitusmuodollaan, jonka molemmat maista ovat jo saavuttaneet ja juurruttaneet. Filosofit David Crocker jakoi 2000-luvun taitteessa sovinnontekoa läpikäyvät maat kolmeen eri kategoriaan: konfliktinjälkeisiin yhteiskuntiin, kuten Bosnia, Kambodža ja Ruanda, jotka pyrkivät demokraattiseen muutokseen, mutta taistelevat

²⁵ Jos noudatamme ihmiskehityksen indeksiä (HDI) sen suhteen, mitkä maista luokitellaan kehittyneiksi, Etelä-Korea sijoittui 17:ksi ja Japani 20:ksi 188:n maan joukossa.

tällä hetkellä ennemminkin joukkomurhien ja etnisten yhteenottojen jälkeisten turvallisuusongelmien parissa; autoritaarisiin ja konfliktintäytteisiin yhteiskuntiin, kuten Jugoslavia, Indonesia ja Peru, jotka ovat yhteiskunnallisen konfliktin ja demokratisaation aloittamisen välisessä välitilassa; sekä kypsiin demokratioihin, kuten USA, Saksa, Japani ja Ranska, jotka käsittelevät menneisyyden väärintekoja aina orjuudesta sotarikoksiin. (1999/2003: 40.)

Koska Japanin ja Etelä-Korean välinen tilanne on hyvin erilainen verrattuna kehitysmaihin lukeutuviin, juuri konfliktitilanteesta toipuviin maihin, on myös odotettavaa, että maiden välisessä sovinnonteossa on omanlaisensa ominaispiirteet. Japanin ja Etelä-Korean välisestä sovinnonteosta puhuttaessa yksinkertainen ”sovinnonteon saavuttaminen” on ehkä turhan latteaa ilmaisu, sillä kaikesta taloudellisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta vastavuoroisuudesta päätellen ei liene liioiteltua väittää, että jonkinlainen sovinnonteko maiden välillä on ehkä jo saavutettu. Tämän takia on välttämätöntä tarkastella ideaa *heikosta* ja *vahvasta* sovinnonteosta hieman tarkemmin.

Vahva ja heikko sovinnonteko

Mitä tulee Japanin ja Etelä-Korean väliseen sovinnontekoon, mielestäni David Crockerin idea *vahvasta* ja *heikosta* sovinnonteosta sopii kyseiseen kontekstiin mainiosti. Myös näiden kahden valtion välisiin suhteisiin paneutuneet tutkijat mainitsevat maiden johtavien poliitikkojen puhuvan vahvaan sovinnontekoon pyrkimisestä, mikä on valtioiden välillä tapahtuvan vastavuoroisuuden huomioon ottaen järkevää, sillä on mielestäni väärin väittää, ettei maiden välillä olisi tapahtunut minkäänlaista sovinnontekoa. Crockerin mukaan heikko sovinnonteko sisältää yksinkertaisesti entisten vihamiehien vastavuoroisen sietämisen – toisin sanoen molemmat noudattavat sovittuja lakeja ja kieltäytyvät vahingoittamasta toisiaan enää konfliktitilanteen ohitettuaan. Crocker kutsuu tällaista olomuotoa ”yksinkertaiseksi yhteiseloksi”. Vahva sovinnonteko puolestaan pitää sisällään ideat anteeksiannosta, armosta, jaetusta kokonaisvaltaisesta näkemyksestä, yhteisestä parantumisesta ja harmoniasta. (1999/2003: 54–55.) Lienee sanomattakin selvää, että täydellisen vahvan sovinnonteon saavuttaminen vaikuttaa liki mahdottomalta ottaen huomioon vastapuolien vihamielisen menneisyyden, jonka vaikutukset ovat näkyvissä konfliktinjälkeisenäkin aikana. Japanin ja Etelä-Korean väliseen poliittiseen keskusteluun on 2000-luvun vaihteessa ilmestynyt piirteitä, jotka viittaavat siihen, että valtiot yrittävät parhaansa mukaan tähdätä vahvaan sovinnontekoon.

Shin, Park ja Yang näkevät vuoden 1998 olleen hyvin merkittävä vuosi Japanin ja Etelä-Korean sovinnontekoprosessin kannalta (2007:10). Tällöin Etelä-Korean presidentti Kim Dae Jung sekä Japanin pääministeri Obuchi Keizō tapasivat Tokiossa Yhteistyöjulistuksen²⁶ myötä ja ensimmäisen kerran ikinä Japanin hallitus tarjosi selkeän anteeksipyynnön 36 vuotta kestäneestä siirtomaavallan ajasta. Vastaavasti presidentti Kim lupasi jättää menneet taakseen ja ponnistella tulevaisuuden yhteistöitä varten kahden maan välillä. Shin, Park ja Yang lukevat tämän olleen myös merkki vahvan sovinnonteon alkamisesta entisen heikomman asteen sovinnonteon sijasta (2007: 10). Myös Sawada näyttää olevan samoilla linjoilla näiden kolmen tutkijan kanssa toteamalla, että kaikista merkittävintä tässä julistuksessa oli sen painotus ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, jossa erityisesti kulttuurisella vaihdolla olisi suuri rooli vahvan sovinnonteon saavuttamisessa (2007: 196).

Sawada näkee myös vuonna 2004 tapahtuneen Etelä-Korean silloisen presidentin Roh Moo Hyunin ja Japanin pääministerin Koizumi Junichiron tapaamisen olleen merkittävä vahvaan sovinnontekoon pyrkimisen kannalta (2007: 192). Sawada painottaa erityisesti kolmea eri aspektia, jotka tulivat esille näiden kahden keskustelussa. Ensinnäkin molemmat osapuolet tunnustivat, että menneisyyden vääryyksien kohtaaminen on välttämätöntä, jotta alueen suhteet voisivat parantua. Toiseksi he tiedostivat ettei valtio yksinään riitä vahvan sovinnonteon saavuttamiseen, vaan monipuolinen maiden välinen vuorovaikutus on välttämätöntä. Toisin sanoen poliittiset valtioiden väliset neuvottelut voivat olla riittäviä normalisoitujen suhteiden saavuttamiselle, mutta vain ihmisten välisellä kanssakäymisellä ajatus vahvasta sovinnonteosta on mahdollista. Kolmanneksi he totesivat nykyhetken olevan täydellinen ajoitus saavuttaa vahva sovinnonteon taso.

Vaikka merkkejä vahvaan sovinnontekoon siirtymisestä onkin ollut näkyvissä niin presidentti Kimin ja pääministeri Obuchin vuoden 1998 tapaamisen yhteydessä, kuin myös kuusi vuotta myöhemmin presidentti Roh'n ja pääministeri Koizumin tapaamisen yhteydessä, vuosi 2005 muutti poliittisen sovinnonteon suuntaa jälleen. Kyseinen vuosi merkitsi toisen maailmansodan loppumisen 60-vuotispäivää ja näin myös Etelä-Korean vapautumista Japanin vallan alta, eivätkä niin japanilaiset kuin korealaisetkaan malttaneet olla ”juhlistamatta” tätä merkittävää vuotta. Etelä-Korean puolelta presidentti Roh Moo Hyunin hallituksineen paljasti salaiset dokumentit maiden

²⁶ Eng. Joint Declaration of Partnership.

välillä käydyistä 40 vuotta vanhoista normalisaatiokeskusteluista. Japanin puolella keskustelu uusista oikeistomielisistä koulukirjoista nousi pintaan jälleen, ja maaliskuussa 2005 Dokdo/Takeshima-ongelma nousi uusiin sfääreihin. Parkin mukaan Presidentti Roh vannoi uuden kovemman otteen politiikan nimeen, mitä tuli menneisiin historiaongelmiin Japanin kanssa, mikä saattoi päätökseen vuosina 1998–2004 vallinneen vahvaan sovinnontekoon tähtäävän poliittisen toimintaperiaatteen (2007: 69). Roh oli ensimmäinen Etelä-Korean presidentti, jolla ei ollut henkilökohtaista kokemusta Japanin kolonisaatioajasta. Hänet tunnettiin myös, niin hyvässä kuin pahassa, ensimmäisenä maan presidenttinä, joka virkaan astuessaan vannoi jättävänsä historiaongelmat taakseen ja lupasi olla vaatimatta hallintokaudellaan anteeksipyyntöjä Japanin hallitukselta menneisyyden teoista. Vuonna 2005 tapahtunut täysikäännös presidentin henkilökohtaisessa politiikassaan oli siis merkittävä muutos.

Park huomauttaa, että erityisesti maiden välisen normalisaatiosopimuksen sisällön paljastaminen oli asia, joka toi uuden näkökulman Japanin maksamiin sotakorvauksiin (2007: 69). Sopimus paljasti, että Etelä-Korea oli kieltäytynyt Japanin ehdotuksesta maksaa korvaukset henkilökohtaisesti kullekin uhrille ja ehdottanut sen sijaan könttäsummaa, joka tuli maksaa maiden hallitusten välillä. Paljastus siitä, kuinka Etelä-Korea oli itse syrjäyttänyt oman maansa uhrien oikeudet vaatia korvauksia, on asia, joka on varmasti vaikuttanut omalta osaltaan siihen, kuinka Etelä-Korea on viime vuosina onnistunut näkemään läpi rakentamansa uhri-identiteetin ja alkanut ymmärtämään kehittämäänsä tupla-standardeja. Myös Park toteaa, että 2000-luvulla Etelä-Korea on oppinut harjoittamaan itsetutkiskelua ja näin myös alkanut hyväksymään ja ymmärtämään valtionsa sisäisiä historiallisia vääryyksiä. Hän selittää myös Japanin lähteneen hitaasti mutta varmasti muuttamaan suhtautumistaan sovinnontekoa kohtaan, vaikka maa on aikaisemmin saanut kokea kovaa kritiikkiä sen poliittisen eliitin haluttomuudesta tehdä työtä asian eteen. (2007: 55.) Maiden presidenttien ja pääministerien välillä käydyt keskustelut ovat varmasti yksi syy siihen, miksi Japanin on nähty suhtautuvan suopeammin vahvaan sovinnontekoon tähtäävään yhteistyöhön.

Anteeksiannolla on merkitystä

Kuten olen aikaisemmin tekstissäni selvittänyt, useat tutkijat näkevät ettei anteeksianto ole välttämätöntä, jotta poliittinen sovinnonteko saataisiin aikaiseksi. Silloin kun anteeksiantoa tarjotaan, on mielestäni kysyttävä millaisesta anteeksiannosta on kyse. Onko yhteiskunnallinen anteeksianto edes mahdollista, vai ovatko yksityiset henkilöt ainoita, jotka voivat antaa anteeksi? Jos vuonna 1998 tapahtunutta presidentti Kimin ja

pääministeri Obuchin välistä anteeksipyyntöön ja anteeksiannon vaihtoa voidaan kutsua poliittiseksi sovinnonteoksi, kuinka hyvin tällainen anteeksianto toimii käytännössä? Ovatko toisen maailmansodan ja Japanin vallan aikana itsensä hyväksikäytetyksi tunteneet lohtunaiset ja muut pakkotyöntekijät myös antaneet anteeksi Japanin hallitukselle nämä väärin teot?

Vaikka maiden välillä hiertää sodanaikaisen pakkotyöläisongelman lisäksi mm. Dokdo/Takeshima-saarikiista ja japanilaisten koulukirjojen nationalistiseen päätökseen keskittyvä selkkaus, lohtunaisongelma lienee parhaiten tunnettu kiistakapula jopa kansainvälisessä kontekstissa. Lohtunaisien ja heidän edustajien toteuttamat oikeudenkäynnit eivät ainakaan ole loppuneet vuoden 1998 jälkeenkään, joten poliittisen ”kestävän ja merkittävän kanssakäymisen” voima ei selvästikään näytä olevan riittävä saavuttamaan vahvaa sovinnontekoa. Vuonna 2001 Tyynenmeren sodan uhrien korvausten edistämiseen keskittyvä neuvosto²⁷ jätti 252 henkilön suuruisen siviilikanteen Japanin hallitusta vastaan pyytäen 20 miljoonaa dollaria korvauksia. Se mikä oli Parkin mukaan omaperäistä tässä syytteessä verrattuna muihin aikaisempiin syytteisiin, oli sen painotus kuolleiden uhrien ihmisoikeuksien arvojen palauttamisessa (2007: 66). Vaatimukseen kuuluivat mm. korealaisten uhrien säilyttämisen lakkauttaminen Yasukuni-pyhäkössä ja jäännösten lähettäminen Koreaan, sekä virallinen vahvistus kuolemista uhrien perherekistereissä. Vaikka syytteellä haettiin myös materiaalisia korvauksia, Park toteaa syytteen olleen kokonaisvaltaisempi lähestyminen moraalista, psykologista ja kulttuurillista paranemista kohdin pyrkimällä toteuttamaan aikaisemmin täysin laiminlyödyiksi jääneen idean kuolleiden arvokkuuden palauttamisesta (2007: 66).

Myös japanilaisten koululaisten historiakoulukirjoihin keskittyvä eripura on jatkuva ongelma, joka syttyy aina kun hallitus suunnittelee uutta, entisiä versioita huomattavasti nationalistisempaa ja sodanaikaisia hirmutekoja vähättelevää versiota. Yksi viimeisimmistä koulukirjoihin liittyvistä ongelmista muodostui Kingstonin mukaan vuonna 2011, kun uusissa Ulkoasiainministeriön hyväksymissä koulukirjoissa Japani oli jälleen lunastanut Dokdo/Takeshima –saaret itselleen (2011: 71). Koulukirjaongelman taustalla näyttävät vaikuttavan samat tekijät, jotka aiheuttavat vihamielisyyttä lohtunaisia ja muita pakkotyöläisiä koskevassa keskustelussa: menneiden hirmutekojen vähättely ja Japanin hallituksen kieltäytyminen tosiasioiden tunnustamisesta.

²⁷ Eng. The Council for the Promotion of Reparations for Pacific War Victims.

2000-luku ja Koizumi Junichiron valtaannousu on aiheuttanut maiden välille uuden eripuraa aiheen, jonka juuret vievät kuitenkin sotaan ja kolonisaation aikaan. Vaikka Koizumi ei toki ollut ensimmäinen eikä viimeinen pääministeri, joka vieraili Yasukuni-pyhäkössä, hän on ensimmäinen, joka vieraili pyhäkössä vuosittain koko virkakautensa ajan (2001–2006). Koizumin jatkuvat vierailut aiheuttivat närää aktiivisesti paitsi Etelä-Koreassa, niin myös Kiinassa. Kuten Koh selittää, Koizumin omin sanoin hänen vierailujensa taustalla oli "kunnioituksen ja arvostuksen osoittaminen niille esisille, jotka kokivat vastoinkäymisiä", eikä hänen vierailujaan tulisi nähdä osoituksena sodan aikaisen militarismien tukemisena (2007: 465). Koizumin vierailut eivät olleet yksioikoisesti hyväksytyjä Japanissa, sillä jopa Fukuokan käräjäoikeus tuomitsi pääministerin vuoden 2001 elokuun Yasukuni-vierailun olleen perustuslain vastainen, sillä se rikkoi valtion ja uskonnon välistä erottelua. Pääministerin vierailut nousivat esiin jatkuvasti myös maiden välisissä virallisissa tapaamisissa, mutta asian esilletuomisesta ja mahdollisen vaihtoehtoisen muistorakennelman idean esittelemisestä huolimatta Koizumin vierailut jatkuivat, ja aihe pysyi jatkuvana poliittisia suhteita hiertävänä kiistakapulana.

Erilaiset kansalaisjärjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan toimijat näyttävät etsivän oikeutta tapahtuneille vääryyksille niin kauan kunnes totuus, oikeus ja menneisyyden tunnustaminen ovat käyneet toteen Japanin puolelta. Anteeksiantoa tai varsinkaan unohdusta ei tapahdu ennen tätä – ja näin ei myöskään vahvaa sovinnontekoa. Kuten olen aikaisemmassa kappaleessa jo todennut Kimin ja Obuchin sekä Roh'n ja Koizumin neuvottelujen muodossa, poliittiset johtajat näyttävät olevan asiasta samaa mieltä, vaikka asian toteutus on mitä ilmeisemmin jäänyt ennemminkin puheen tasolle.

Anteeksipyynnöjen voima – tai niiden voimattomuus

Anteeksipyynnöjen rooli sovinnontekoon keskittyvässä tutkimuksessa ei ole täysin sivutettu aihealue, mutta sille ei anneta yhtä paljon huomiota kuin anteeksiannon ja siirtymäkauden oikeuden roolille tai oikeuden, totuuden ja rauhan välisille monimutkaisille yhteyksille. Japanin ja Etelä-Korean välisessä sovinnontekoon tähtäävässä kanssakäymisessä anteeksipyynnöillä näyttää kuitenkin olevan suuri rooli. Japani on tarjonnut useamman kerran virallisia anteeksipyynnöjä Etelä-Korealle ja Etelä-Korea on ollut yhtä ahkera tyrmäämään kyseiset anteeksipyynnöt. Elster näkee anteeksipyynnön kontekstissa, jossa kummankaan puolen väärintekijät ja uhrin eivät ole enää elossa, melko absurdiksi. Hän kokee erityisesti vastuun vierittämisen henkilöille, jotka itse eivät ole olleet vastuussa hirmutekojen tuottamisesta tyhjäksi eleeksi huolimatta

siitä, että osa uhreista olisikin vielä elossa. (2012: 86.) Ehkä tämä onkin juuri syy sille, miksi Japanin puolelta anteeksipyyntöt eivät näytä paranevan, kun samalla kuilu nykyisyyden ja hirmutekojen ajan välillä kasvaa? Nykyajan japanilaisella yhteiskunnalla ei ole jaettua muistoa sen suhteen mitä 70 vuotta sitten tapahtui – varsinkaan kun sodanaikaisista väärinteistä on alettu puhua kunnolla vasta 90-luvulla keisari Hirohiton kuoleman jälkeen.

Kuten mm. Hazan (2006) ja Dudden (2008) teksteissään toteavat, niin sanottu anteeksipyyntöpolitiikka on tullut tutuksi globaalin politiikan kentällä erityisesti parin viime vuosikymmenen aikana. Dudden näkee silloisen Länsi-Saksan presidentin Richard von Weizsäckerin vuonna 1985 pitämän puheen olleen selvä vedenjakaja anteeksipyyntöjen poliittisella kentällä, kun Weizsäcker pyysi anteeksi kansakuntansa historiasta, ja aloitti näin suoranaisen anteeksipyyntöjen buumin poliittisten johtajien keskuudessa (2008: 32). Japani noudatti samankaltaista kaavaa, kun päätöstentekijät näkivät, että Japanin anteeksipyyttäminen ”menneisyyden” kaltaisesta asiasta olisi ennen kaikkea hyödyllistä, jotta välit ympäröiviin naapurimaihin pysyisivät hyvinä. Nimenomaan tämä on toiminut suurena ongelmana anteeksipyyntöä odottavilta mailta: ei niinkään Japanin epäonnistuminen anteeksipyyttämisessä, vaan epäonnistuneet anteeksipyyntöt, niin kuin Dudden on asian ilmaissut (2008: 33).

Vaikka 90-luvulta lähtien Japani on tarjonnut useita virallisia anteeksipyyntöjä tekemistään vääryyksistä, anteeksipyyntöjen kohteena olevat valtiot osaavat harvoin, jos milloinkaan, nähdä anteeksipyyntöt vilpittöminä. Syy tähän löytyy ennen kaikkea siitä, mitä tapahtuu anteeksipyyntöjen *jälkeen* Japanin poliittisella kentällä: hyvältä vaikuttaneen anteeksipyyntöjen vaikutus kumoutuu saman tien, kun joku politiikan alan asiantuntijoista toteaa julkisesti pakkotyöläisten valehdelleen kokemuksistaan tai kieltämällä kokonaan Japanin aiheuttamat väärinteot. Hyvänä esimerkkinä toimii vuosien 1994–95 aikana hyökyaallon tavoin rantautuneet menneisyyden tapahtumia koskevat eri poliittisten johtajien tekemät "lipsahdukset" aiheeseen liittyen. Vuosi 1995 merkitsi 50:tä vuosipäivää siitä, kun Korea vapautui Japanin siirtomaavallan alaisuudesta ja vuoden 1994 toukokuussa oikeusministeri Nagano Shigeru väitti Japanin käymän sodan olleen välttämätön muiden Aasian maiden vapauttamisen kannalta, kieltäen samalla Nanjingin kansanmurhan ikinä tapahtuneen ja todeten lohtunaisten olleen laillisia julkisia prostituoituja. Naganon jälkeen

Ympäristöviraston ylijohdaja Sakurai Shin²⁸, Kansainvälisen kaupan ja teollisuuden ministeri Hashimoto Ryutaro²⁹, entinen Oikeusministeri Okuno Seisuke³⁰ sekä entinen varapääministeri Watanabe Michio³¹ tekivät kaikki toistensa jalanjäljissä Naganon kaltaisia väitteitä Japanin käymän sodan laillisuudesta tai sen välttämättömyydestä.

Vuonna 2005 Japanin silloinen pääministeri Junichiro Koizumi tarjosi jälleen anteeksipyynnön Japanin tekemistä väärinteosta sodan aikana. Kuitenkin pian anteeksipyynnön jälkeen Koizumi vieraili Yasukuni-pyhäkössä³², mikä aiheutti jälleen kerran negatiivisen reaktion erityisesti korealaisten ja kiinalaisten keskuudessa. Vuonna 2010 pääministeri Naoto Kan tarjosi anteeksipyynnön Etelä-Korealle koskien siirtomaa-aikaa ja sen aikana aiheutuneita kärsimyksiä. Etelä-Korean hallitus hyväksyi anteeksipyynnön painottaen erityisesti kohtia Kanin anteeksipyynnössä, jotka käsittelivät korealaisten haluttomuutta valtausta kohtaan ja kärsimysten aiheuttajien kykenemistä unohdukseen ja uhrien kyvyttömyyttä anteeksiantoon. Hyvän alun saavuttanut anteeksipyynnön kuitenkin päättyi syöksykierteeseen, kun parlamentin jäsenet kieltäytyivät hyväksymästä anteeksipyynnöstä syntynyttä pöytäkirjaa. Kingstonin mukaan konservatiivinen LDP piti Kanin myönnytyksiä liian yksipuolisina, ja yhteinen näkökulma menneisiin tapahtumiin jäi jälleen kerran saavuttamatta (2011: 74).

Torpeyn mukaan Japanin poliittinen eliitti toimii pääasiallisena ongelmana siinä, ettei Japanin hallitus myönnä täyttä syyllisyyttään tekemistään sotarikoksista (2007: 184). Sodanjälkeistä Japania melkein jatkuvalla syötöllä hallinnut LDP on tunnettu konservatiivisesta ja nationalismielisestä hallintotavastaan, mikä selittää ainakin jollain tasolla maan haluttomuuden myöntää syyllisyyttään aidosti. Torpey mainitsee tekstissään myös vuonna 1994 tehdyn kyselytutkimuksen³³, jonka mukaan 80 % japanilaisista oli samaa mieltä sen suhteen, että hallitus ei ole maksanut tarpeeksi suuria korvauksia ihmisille, joiden alueet Japani valtasi sodan aikana (2007: 184). Myös Kingstonin mainitsema japanilaisen televisiokanavan NHK:n, sekä eteläkorealaisen televisiokanavan

²⁸ Elokuussa 1994 tehty haastattelu. Ympäristövirasto vaihtui nykyiseksi Ympäristöministeriöksi vuonna 2001.

²⁹ Lokakuussa 1994 parlamentin alahuoneen kokous.

³⁰ Maaliskuussa 1995 Asahin haastattelu.

³¹ Kesäkuussa 1995 Utsunomiyassa käydyssä kokouksessa.

³² Yasukuni-pyhäkkö on tunnettu paikkana, jossa varjellaan niin sotasankareina kuin sotarikollisina pidettyjen Japanin valtion puolesta taistelleiden ja kuolleiden sieluja. Poliittisten johtajien vierailu pyhäkössä luokitellaan yleensä tapana kunnioittaa kuolleita ja aiheuttaa näin eripuraa Japanin uhreiksi joutuneiden kansalaisuuksien keskuudessa.

³³ John Dower (2002): *An aptitude for being unloved*. Teoksessa Bartov et al. (toim): *Crimes of War: Guilt and Denial in the Twentieth Century*. The New Press, New York.

KBS:n järjestämä vuoden 2010 heinäkuussa tehty kysely heijastelee selvästi maiden välistä poliittista tilannetta: kyselyn mukaan 68 % japanilaisista vastaajista ilmoitti suhtautuvan positiivisesti eteläkorealaisia kohtaan, kun 70 % eteläkorealaisista vastaajista totesi suhtautuvan negatiivisesti japanilaisia kohtaan (2011: 75).

Torpey näkee, ettei Japanin hallituksen kyvyttömyys pyytää anteeksi johdu yksinkertaisesti siitä, että tiettyjen tapahtumien olemassaolo haluttaisiin kieltää *kokonaan*, vaan kyse on ennemminkin siitä kuinka asiat ilmaistaan nuoremmalle sukupolvelle tai kuinka Japanin täytyisi ottaa vastuu teoistaan – pähkinänkuoressa kyse on siitä kuinka asia *tunnustetaan* (2007: 182, 187). Park puolestaan toteaa 1990-luvun oikeudenkäyntien tuoneen esille kolme selvää syytä, jotka ovat vaikuttaneet Japanin haluttomuuteen ottaa vastuuta historiallisista ongelmista, jotka se jakaa Etelä-Korean kanssa: kollektiivisen muiston puuttuminen japanilaisesta yhteiskunnasta, konservatiivisen johdon haluttomuus sovinnontekoon sekä Japanin ristiriitainen identifiointi sekä uhriksi että hyökkääjäksi toisen maailmansodan aikana (2007: 71).

Hazan selittää, että anteeksipyynnöllä voi parhaimmillaan olla puhdistava vaikutus, jos sitä ei kansan mielestä nähdä rutiininomaisena tyhjänpäiväisenä eleenä ilman minkäänlaista sisältöä (2006: 43). Anteeksipyynnössä on näin tärkeintä vilpittömyys ja sen välittäminen vastapuolelle siten ettei anteeksipyyntöä nähtäisi pelkkänä poliittisena siirtona. Ottaen huomioon kuinka useat valtioiden johtajat ovat käyttäneet lähivuosina anteeksipyyntöjä nimenomaan poliittisena pelinappulana, tällaisen vilpittömyyden saavuttaminen on varmasti vaikeata. Duddenin mukaan vuoden 1992 jälkeen Japani on julkaissut ainakin kaksikymmentä³⁴ virallista anteeksipyyntöä (2008: 33). Vaikka Japani on antanut syytä epäilyyn sen suhteen, kuinka vilpittömiä nämä anteeksipyynnot ovat luonteeltaan olleet, en voi olla pohtimatta, onko mikään ikinä tarpeeksi Etelä-Korealle? Eteläkorealaisten puolella on näkyvissä myös tietynlaista elitistisyyttä erityisesti lohtunaisongelman puolelta. Vuonna 1993 kuultu anteeksipyyntö Aasian naisten rahaston³⁵ pääsihteeriltä Tomiichi Murayamalta ei ollut Torpeyn mukaan tarpeeksi lohtunaisien ja muiden pakkotyöntekijöiden edustajille, sillä he kokivat, että anteeksipyynnön pitäisi tulla suoraan korkeamman tason virkamiehiltä³⁶ (2007: 182). Useat lohtunaiset edustajineen suhtautuivat AWF:iin muutenkin epäilevästi, sillä vaikka rahaston kautta onnistuttiin maksamaan korvauksia joillekin lohtunaisista, osa rahoista

³⁴ Duddenin kirjan julkaisemiseen, vuoteen 2008, mennessä.

³⁵ Eng. Asian Women's Fund, AWF.

³⁶ Tomiichi Murayamasta tuli pääministeri vasta seuraavana vuonna 1994.

tuli lahjoituksina yksityishenkilöiltä, jolloin ele koettiin tyhjänä hallituksen osalta. Myös vuoden 1995 kuuluisa anteeksipyyntö pääministeri Murayamalta meni ohi korvien, sillä anteeksipyyntö ei mainittu erikseen lohtunaisia, vaan lausunnossa keskityttiin Japanin tekemiin väärintekoihin yleisesti. Duddenin mukaan jotkut sotauhreista vaativat henkilökohtaista anteeksipyyntöä keisarilta, kun taas toiset halusivat Japanin parlamentin säätävän lain, joka tuomitsisi maan oman menneisyyden (2008: 41). Tässä yhteydessä tulisi myös muistaa, että vaikka keisari Akihiton tekemä anteeksipyyntö vuoden 1994 valtiovierailulla otettiin Kohin mukaan positiivisin mielin vastaan, korealainen sanomalehti *Hangyorye sinmun* teki huomautuksen siitä kuinka keisari ei niinkään ilmaissut omaa katumustaan³⁷ vaan viittasi tällä ennemminkin Japanin kansaan (2007: 323–324).

Etelä-Korealla on siis ollut tapana sanella, mitä anteeksipyyntöön täytyisi sisältää, jotta se olisi hyväksyttävä maan hallituksen mielestä. Kuten Koh selittää, Koizumin ensimmäisen Yasukuni-vierailun jälkeen Etelä-Korea luetteli ehdot sille, mitä pääministerin tulisi tehdä, jotta maiden johtajien välinen tapaaminen olisi jälleen mahdollista: Koizumin vilpittömyys välittyisi Etelä-Korean hallitukselle vain siinä tapauksessa, jos hän toistaisi kuuluisan ”vuoden 1998 anteeksipyyntönsä sodanaikaisista hirmutöistä” ja tunnustaisi Japanin koululautakuntien oikean valinnan olla valitsematta kiistanalaisia historiankirjoja koulukirjoikseen (2007: 419). Jos Etelä-Korea odottaa vilpittöntä anteeksipyyntöä Japanilta, kuinka vilpittömän anteeksipyyntö, jonka vastapuoli on luonut käytännössä sanasta sanaan, voi olla? Riippumatta siitä onko Japanin tarjoama anteeksipyyntö vilpittömän tai ei, Etelä-Korealle ei välttämättä riitä enää mikään. Japanin ”anteeksipyyntöongelma” ei siis välttämättä ole vain yksipuolinen ongelma vaan myös anteeksiantajalla on suuri merkitys. Onko anteeksipyyntönsä tärkeydellä enää merkitystä jos se ei saa vastakaikua?

Kansalaisyhteiskunnan heikkous

Sovinnontekoon keskittyvässä tutkimuksessa tutkijat näyttävät olevan samoilla linjoilla sen suhteen ketkä ovat pääasemassa toteuttamassa sovinnontekoa. ”*Top-down*” ja ”*bottom-up*”³⁸ – sanat ovat termejä, jotka vilahtavat useasti teksteissä, jotka käsittelevät

³⁷ Etelä-Korean lehdistö huomautti, että tämä oli ensimmäinen kerta, jolloin Japanin keisari oli käyttänyt sanaa katumus – hansei (反省) – puhuessaan Japanin menneisyydestä, mikä koettiin edistysaskeleena edeltävästä, vuonna 1990 annetusta lausunnosta. (Koh 2007: 323.)

³⁸ ”*Top-down*”, ”*Bottom-up*” ja ”*Middle-range*” kääntyvät jokainen suomeksi jotakuinkin seuraavasti: ”Ylhäältä alas”, ”Pohjalta ylös” ja ”Keskiväli”. Jäykän suomenkielisen käännöksen ja tekstin sujuvuuden kannalta olen päättänyt pitää termit englanninkielisenä.

sovinnontekoprosessin päätoimijoita (mm. Bloomfield 2006; Brounéus 2003; Bar-Tal & Bennik 2004). ”Top-down”-toimijoiksi ja toiminnaksi luetaan mm. poliittiset johtajat, kansalliset korvausohjelmat, julkiset anteeksipyynnöt, kansainväliset ja paikalliset oikeustuomioistuimet ja totuuskomissiot. ”Bottom-up”-toimijoihin ja toimintoihin puolestaan kuuluvat yhteisötason aloitteet - niin yhteisöjen välinen suhteiden rakentaminen kuin henkilökohtainen parantumistyö - ja muu ”ruohonjuuritason” toiminta. Tutkijat vaikuttavat olevan myös yhtä mieltä siitä, että vaikka sovinnontekoprosessi alkaisikin ruohonjuuritason aloitteista tai poliittisten johtajien päätöksistä, näitä kahta toimintaa ei tulisi erotella toisistaan, vaan ne täydentävät toisiaan parhaiten toimiessaan samanaikaisesti (Bloomfield 2006: 26; Bar-Tal & Bennink 2004: 27). Bar-Tal & Bennink (2004) sekä Bournéus (2003) mainitsevat teksteissään myös ”middle-range” -toimijat, joita Bournéus (2004: 34) kutsuu jopa kaikista tärkeimmiksi vaikuttajiksi sovinnontekoprosessissa, sillä tämän tason toimijoilla on vaikutusvaltaa niin ”top-down”- kuin ”bottom-up”-toimijoihin. Keskitason toimijoihin kuuluvat mm. erilaisten organisaatioiden edustajat, kansalaisjärjestöt, uskonnolliset ryhmät ja media.

Japanin ja Etelä-Korean välisten suhteiden korjaamisesta ja sovinnontekoprosessista puhuttaessa on otettava huomioon, että erityisesti Japanin puolelta eräs tärkeä sovinnontekoprosessin toimija on hädin tuskin esillä: kansalaisjärjestöt ja yleisesti ottaen kansalaistoimintaan perustuva liikehdintä. Itse luen kansalaisjärjestöjen kuuluvan niin ”bottom-up”-toimijoihin kuin ”middle-range” -toimijoihin, sillä ne voivat toimia niin lokaalilla yhteisötasolla kuin kansainvälisellä areenallakin. Koska kansalaisjärjestöjen toiminta koostuu juuri poliitikkojenkin tärkeäksi lukemasta ihmisten välisestä kanssakäymisestä, jonka olemassaolo on välttämätöntä vahvan sovinnonteon saavuttamiselle, tämän sektorin heikkous toimii suurena esteenä sille saavutetaanko tätä vahvan sovinnonteon päämäärää koskaan. Horvat näkee kansalaisjärjestöjen toiminnan monikansallisina valtiosta riippumattomina toimijoina³⁹ olleen olennainen vaikuttaja siihen, että Euroopassa ihmiset ovat päässeet yli sodan aikaisista väärinteoista ja onnistuneet alueellisessa yhdistymisessä (2007: 216). Horvat jatkaa, että heikon kansalaisyhteiskunnan takia – yhdistettynä Kylmän sodan geopolitiikkaan – japanilaisten on ollut vaikea ilmaista katumustaan niitä uhreja kohtaan, jotka joutuivat Japanin hyökkäyksen kohteiksi sodan aikana (2007: 216). Hän lisää, että valtion musertava voima verrattuna kansalaisyhteiskuntaan on rajoittanut selkeästi

³⁹ Eng. TNA, transnational nonstate actors.

japanilaisten kansalaisjärjestöjen kehitystä ja näin myös tehnyt erittäin vaikeaksi näiden järjestöjen toimia *TNA*iden roolissa.

Japanissa vallallaan oleva laki koskien valtiosta riippumattomia organisaatioita⁴⁰ on ollut vuoden 1999 uusiutumisenkin jälkeen sen verran tiukka, ettei laillisen aseman⁴¹ hakeminen ole viehättänyt useita kansalaisjärjestöjä. Vaikka Japanin kansalaisjärjestötilanne näyttää vähintäänkin epäsuotuisalta, Etelä-Korean puolella tilanne näyttää paremmalta. Park mainitsee, että niin Etelä-Korean hallituksella, kasvavilla aktivisti-kansalaisjärjestöillä sekä kansainvälisillä ihmisoikeusorganisaatioilla on ollut suuri rooli sen suhteen, kuinka ihmiset ovat pystyneet hyväksyä menneisyyden väärinteot (2007: 55). Ei liene yllättävää, kuten Mitsui on tekstissään osoittanut, että Etelä-Korean puolella kansalaisjärjestöt ovat olleet erityisen aktiivisia lohtunaisten oikeuksia ajavissa oikeudenkäynneissä, joissa Aasian eri kansalaisjärjestöt ovat tehneet onnistuneesti yhteistyötä tuodessaan esille lohtunaisten henkilökohtaisia tarinoita kokemistaan väärinteosta (2007: 36–51).

Bournéuksen väite ”middle-range”-toimijoiden tärkeydestä näyttäisi saavan tukea myös Yamanakan (2010: 630) näkemyksestä Japanin kansalaisyhteiskunnan kaksijakoisesta luonteesta. Hän toteaa japanilaisen kansalaisyhteiskunnan olevan hyvin aktiivinen nimenomaan lokaalilla tasolla ja auttavan pieniä paikallisia ryhmiä kehittämään sosiaalista pääomaa. Toisaalta Japanilta puuttuu itsenäisiä asiantuntijatason organisaatioita, jotka toimisivat tärkeiden asioiden puolestapuhujina, tuottaisivat tutkimusta tai kampanjoisivat poliittisten muutosten puolesta. (2010: 630.) Japanin ulkopuolella tällaisiin organisaatioihin kuuluvat mm. Amnesty International ja Greenpeace. Jos sijoitamme nämä kaksi eri kansalaisyhteiskunnan lajia ”top-down”, ”middle-range” ja ”bottom-up” -skaalalle, ensimmäiseksi mainitut lukeutuisivat mitä todennäköisemmin ”bottom-up”-tasolle ja jälkimmäiset ”middle-range”-tasolle. Yamanaka (2010: 630) toteaa Japanin kansalaisyhteisön koostuvan ”jäsenistä ilman puolestapuhujia”, kuten Pekkanen (2004a: 243) on ilmiötä kutsunut, mistä Horvatkin (2007: 226) näyttää olevan samaa mieltä todetessaan Japanissa toimivan demokraattiseksi valtiovallaksi erityisen pieni sektori edustus-kansalaisjärjestöille⁴².

⁴⁰ Eng. NPO, Nonprofit Organization Law.

⁴¹ Horvatin mukaan ilman laillista asemaa kansalaisjärjestöt eivät pysty vuokraamaan toimistotiloja, avaamaan pankkitilejä tai palkkaamaan työntekijöitä (2007: 224).

⁴² Oma suomenkielinen käänökseni englanninkieliselle termille ”advocacy NGO”.

Baik näkee vahvan kansalaisyhteisön olevan välttämätön toimija prosessissa, jossa tähtäimenä on rakentaa Itä-Aasian rauhanomainen alueellinen yhteisö, jossa valtioilla on valitettavan usein dominoiva rooli. Hänen mukaansa eri aihealueiden ruohonjuuritason liittoumien tulisi parhaansa mukaan pyrkiä asteittaiseen yhdistymiseen, jotta valtiokeskeinen ajattelutapa ei hallitsisi Itä-Aasian alueiden välistä vuorovaikutusta. (2009: 101.) Horvat (2007: 226) toteaa myös, että Etelä-Korean suhteellisen kukoistavasta kansalaisjärjestötoiminnasta huolimatta Japanin ja Etelä-Korean väliset kulttuuriset ja koulutukselliset vaihdot on järjestetty melkein kokonaan hallitusten rahoittamien organisaatioiden kautta, vaikka tämänkaltaiset tapahtumat olisivat oiva mahdollisuus kansalaisjärjestöille. Park, Yang ja Shin näkevät kuitenkin, että mm. korealaisten ja japanilaisten akateemikkojen vuonna 2004 perustettu Korea-Japan Solidarity 21 -ryhmä, jonka päämääränä on tähdätä alueellisen yhteishengen rakentamiseen Japanin ja Etelä-Korean välillä harjoittaen samalla itsekriittisyyttä jakamiensa historiaongelmien parissa, on positiivinen esimerkki maiden välisestä vastavuoroisuudesta kansalaisyhteiskuntatasolla (2007: 256). Yritystä maiden välisten kansalaisryhmien välillä siis on, mutta onko kehitys tarpeeksi nopeaa ja tuloksia tuottavaa, on asia erikseen.

4. Oma tutkimus

4.1 *Asahi Shinbun* ja *Yomiuri Shinbun* - sanomalehtianalyysi

Sanomalehtianalyysissäni tarkastelen kuinka sovinnonteko ja siihen liittyvät osa-alueet ovat näkyvillä kummankin lehden lohtunaisongelmaan liittyvässä raportoinnissa. Analyysilläni pyrin myös selvittämään miltä maiden välinen sovinnontekoprosessi vaikuttaa lohtunaisongelman osalta ja toisaalta, kuinka todennäköistä vahvan sovinnonteon saavuttaminen maiden välille olisi, jos lohtunaisongelma saataisiin ratkaistua. Sovinnonteko-teoriakehys luo viitekehysten kvalitatiivisen teorialähtöisen sisällönanalyysin käytölle aineistoni analyysissä. Aineistona käytän kahta japanilaista sanomalehteä, liberaalimmasta otteestaan tunnettua *Asahi Shinbun*ia, sekä konservatiivisempaa *Yomiuri Shinbun*ia.⁴³ Molemmat lehdistä ovat levikiltään ja lukijakunnaltaan suurimpia Japanissa, minkä lisäksi koin tärkeänä valita aineistoksi sanomalehdet, jotka edustavat poliittiselta otteeltaan päinvastaisia kantoja. Tarkoitukseni ei ole suoranaisesti asetella sanomalehtiä toisiaan vastaan, vaan syy päätökseeni valita kaksi poliittiselta suuntautumiseltaan erilaista lehteä löytyy tavoitteessani tehdä analyysistäni mahdollisimman monipuolista tutkimalla kuinka monitahoista viestintää japanilaiset kohtaavat lukiessaan maansa sanomalehtitarjontaa.

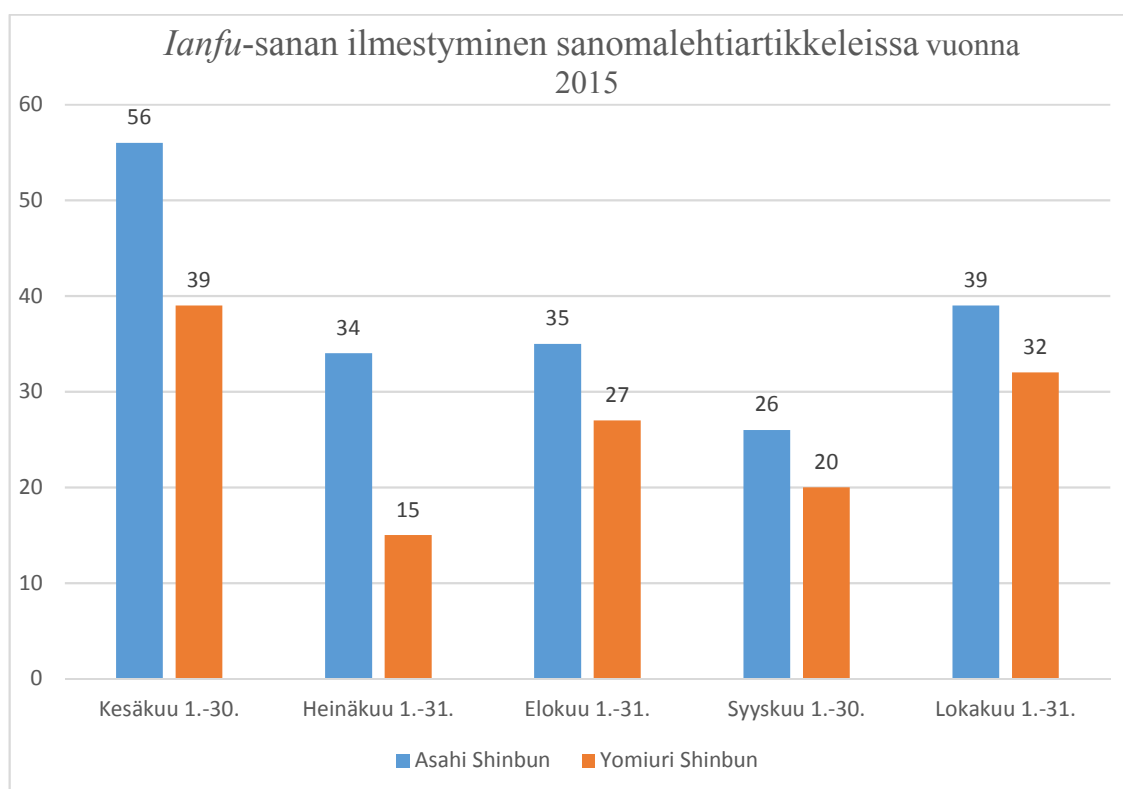
Vuosi 2015 oli ideaali vuosi tutkimukseni kannalta, sillä se merkitsi paitsi 70:tä juhlavuotta Japanin antautumiselle toisessa maailmansodassa, myös 50:tä juhlavuotta Japanin ja Etelä-Korean välille solmitulle normalisaatiosopimukselle. Valitsin kiintopisteekseni Japanin toisen maailmansodan antautumiskuukauden elokuun, koska koin sen olevan otollisin aika sodan aikaan ja sen perintöön liittyvälle kirjoittelulle kummassakin lehdessä. Laajensin aikaväliä elokuusta kahdella kuukaudella kumpaankin suuntaan, kesä- ja heinäkuuhun, sekä syys- ja lokakuuhun, jotta aineistoni olisi tarpeeksi kattava ja mahdolliset muutokset artikkeleiden aiheissa ja sisällöissä tulisivat näkyviin. Asahin sanomalehtiartikkelit ovat löydettävissä *Asahi Shinbun Kikuzo II Visual* – nimisestä tietokannasta ja Yomiurin artikkelit puolestaan *Yomidasu Rekishikan* – nimisestä tietokannasta, joista kummastakin etsin analysoitavat artikkelini japanilaista lohtunais-hakusanaa (*ianfu*, 慰安婦) käyttäen. Kummankin lehden kohdalla hakukriteerini koostuivat siis pelkästä japaninkielisestä *ianfu*-sanasta sekä kuukausirajoituksista, minkä lisäksi Asahin kohdalla valitsin lehtivalinnaksi pelkästään

⁴³ Tästä lähtien käytän lehtien nimiä ilman loppuliitettä ”*shinbun*”, eli yksinkertaisesti *Asahi* ja *Yomiuri*.

kohdan ”Asahi Shinbun” jättäen vaihtoehdot AERA-aikakausilehdestä sekä digitaalisesta- ja viikoittain ilmestyvästä Asahi Shinbun-julkaisusta valitsematta⁴⁴.

Mitä tulee pelkän *ianfu*-sanana käyttöön, olin valmistautunut käyttämään vastaavia, negatiiviselta lataukseltaan miedompia ilmauksia, kuten 挺身隊 (*teishintai*) tai 女子挺身隊 (*joshi-teishintai*) haussani, mutta yllätyksekseni konservatiivisempi Yomiuri-sanomalehti käytti *ianfu*-sanaa enempiä piilottelematta. *Teishintai*-sanan käyttöön liittyy kuitenkin ongelmia, koska sana viittaa yleisesti ottaen sodan aikana Japanissa työskennelleisiin korealaisiin, etuliitteen *joshi* viitaten nimenomaan naispuolisiin työläisiin, seksityöhön tai prostituutioon viittavia nyansseja kuitenkin sisältämättä. *Ianfu* ja *teishintai*-termien sekoittuminen, ja niiden käyttäminen toistensa synonyymeinä, on aiheuttanut Etelä-Koreassa paljon eripuraa ja pelkiksi *teishintai*-työläisiksi identifioituneet pakkotyöläiset ovat osoittaneet kokeneensa suurta vääryyttä ihmisten yhdistäessä heidät lohtunaisiin (Soh 2007: 23–27). Tämän lisäksi *teishintai*-termin käyttö voi johtaa vääränlaisten artikkelien löytämiseen, jotka keskittyvät yleisesti ottaen pakkotyöläisiin. Koin näin tarpeelliseksi käyttää haussani ainoastaan *ianfu*-sanaa.

Ianfu-sanalla hakemalla sain seuraavat lukemat artikkelihaussa:

⁴⁴ *AERA*-lehti (アエラ) on Asahi Shinbunin julkaisema viikoittain ilmestyvä aikakausilehti, joka on erillinen versio Asahin viikkolehtiversiosta, *Shūkan Asahi Shinbun* (週刊朝日新聞). Digitaalinen versio kulkee nimellä *Asahi Shinbun Dejitaru* (朝日新聞デジタル).

Asahi tuotti yleisesti ottaen huomattavasti enemmän artikkeleita liittyen lohtunaisongelmaan, mutta kummankin sanomalehden kehityssuunta on samanlainen: kesäkuun ja lokakuun aikana lehdet tuottivat eniten artikkeleita aiheeseen liittyen, kun välikaudet jäivät pienemmille luvuille. Asahin kohdalla pienin lukumäärä artikkeleita ilmestyi syyskuun aikana, kun Yomiurin kohdalla vastaavaksi kuukaudeksi paljastui heinäkuu. Samanlaisesta kehityssuunnasta huolimatta on huomattava, että Asahi julkaisi kesä –ja heinäkuussa Yomiuriin verrattuna selkeästi enemmän lohtunaisasiaa koskevia artikkeleita, mutta elo, syys, -ja lokakuun välillä suuria eroja artikkelien määrissä ei enää näy. Mielestäni yllättävää oli lehtiartikkeleiden määrän vähyys elokuussa kummankin tutkittavan lehden kohdalla, sillä odotin sodassa antautumisen muistopäivän olevan maalle sen verran merkittävä, että tapahtuma Aben puheineen olisi kirvoittanut lukuisia artikkeleja, jotka koskettaisivat lohtunaisasiaa jollain tavalla. Yllättäen kesäkuu tuotti molemmissa lehdissä kaikista eniten artikkeleita, joista suurin osa koski tavalla tai toisella Japanin ja Etelä-Korean välisen normalisaatiosopimuksen muistopäivää. Toisaalta tämä havainto, jonka mukaan Japanin lehdistö on pitänyt normalisaatiosopimusta ja sen muistamista suuremmissa arvossa kuin Japanin virallista antautumista ja sen johdosta ilmestynyttä Abe-puhetta, kertoo ehkä siitä kuinka suurella arvolla maa pitää poliittisia suhteitaan Etelä-Koreaan. Japanin antautuminen sodassa on koskettanut kuitenkin useampaa kuin yhtä maata toisin kuin normalisaatiosopimuksen luominen, joka on solmittu yksinomaan Japanin ja Etelä-Korean välille.

4.2 Metodologian esittäminen

4.2.1 Yleistä sisällönanalyysistä

Sisällönanalyysi on yksi tunnetuimmista yläkategorioista laadullisen tutkimuksen sisällä. Käytännössä sitä voi käyttää niin kuultujen, kirjoitettujen kuin nähtyjen aineistojen analyysissä, joko tarkempana yksittäisenä metodina tai väljempänä teoriakehyksenä. Sisällönanalyysin laaja-alaisuuden vuoksi sille on vaikea määrittää selkeitä määritteitä ja rajoja. Muun muassa Krippendorff (2004: 18) toteaa sisällönanalyysin olevan "tutkimustekniikka, jolla tehdään toistettavissa olevia ja paikkansapitäviä päätelmiä teksteistä (tai muista merkityksellisistä aineistoista) konteksteissa, joissa niitä käytetään". Holsti (1969: 14) puolestaan toteaa sisällönanalyysin olevan "mikä tahansa tekniikka, jolla tehdään päätelmiä systemaattisesti ja objektiivisesti identifioimalla viestien erityisiä piirteitä". Sisällönanalyysin vahvuutena ja heikkoutena on sen rajattomilta tuntuvat mahdollisuudet: omasta aineistosta löytää helposti useita mielenkiintoisia löydöksiä, jotka tutkija kokee raportoimisen arvoiseksi - tämän takia aiheen tarkka rajaaminen

sisällönanalyysia käyttäessä on entistä tärkeämpää. Laadullisella sisällönanalyysilla pyritään luomaan selkeyttä aineistoon, tiivistämällä se selkeään muotoon ja tekemään siitä luotettavia johtopäätöksiä. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2002: 110) toteavat, aineisto hajotetaan aluksi osiin, käsitteellistetään ja kootaan uusiksi loogiseksi kokonaisuudeksi uudella tavalla.

Sisällönanalyysissa olennaista on aineistosta nostettavien luokkien tai kategorioiden samanlaisuus ja erilaisuus; toisin sanoen tekstistä nousseiden luokkien täytyy olla toisensa poissulkevia, ja laskettavat sanat, fraasit, teemat tai muut analyysiyksiköt luokitellaan samaan kategoriaan niiden merkitysten perusteella. Analyysin induktiivinen ja deduktiivinen päättely on usein olennainen tekijä sen suhteen, millainen sisällönanalyysi-prosessista muodostuu. Tuomi ja Sarajärvi (2002: 97) kuitenkin huomauttavat, ettei abduktiivisen päättelyn mahdollisuutta saisi unohtaa sillä se mahdollistaa teorianmuodostuksen silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus tai johtolanka. Myös analyysin kohdistuminen ilmissisältöihin (*manifest*) ja piilosisältöihin (*latent*) on yksi kiistanaihe sisällönanalyysin sisällä. Ilmissisällöt ovat osia, jotka ovat fyysisesti läsnä ja laskettavissa kun taas piilosisällöissä analyysi ulottautuu fyysisen datan piilevän symboliikan tulkinnalliseen lukemiseen. Ongelmana piilosisällöissä on se, että ne ovat löydettävissä vain ”lukemalla rivien välistä” ja näin objektiivisuuden vaatimus, jonka mukaan vain symbolit, jotka oikeasti ilmestyvät ja ovat laskettavissa aineistossa, ei täyty. Holsti (1969: 12–13) kuitenkin kokee, että sekä ilmissisältöjen, että piilosisältöjen sisällyttäminen analyysiin on mahdollista, kunhan piilosisältöjen analysointi jätetään tulkintavaiheeseen, jolloin tutkija on vapaa käyttämään mielikuvitustaan ja intuitiotaan saadakseen merkittäviä päätelmiä datasta.

Itse olen tutkimuksessani päätenyt seuraamaan alun perin Eskolan (2001) kehittämää jaottelua - jota erityisesti Tuomi ja Sarajärvi (2002) avaavat tarkemmin teoksessaan - joka jakautuu aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. Näistä kolmesta vaihtoehdosta teorialähtöinen analyysi vastaa parhaiten omaan tutkimukseeni tarvittavaa metodologiaa.

4.2.2. Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissa aineiston luokittelu perustuu aikaisempaan teoriaan, teoreettiseen viitekehykseen tai käsitejärjestelmään. Aineiston analyysia siis ohjaa jo aikaisemmalle tiedolle nojaava kehys, joka myös määrittelee käsitteet, jotka nähdään mielenkiintoisina ja oleellisina tutkimuksessa. Eskolan kaksi muuta sisällönanalyysin

suuntaa, aineistolähtöinen sekä teoriaohjaava sisällönanalyysi, ovat vapaita suhteessa teoriaosaan ja analyysiyksiköt, sekä ilmiön määrittelemine, nousevat esille itse aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2002: 100). Teorialähtöisessä lähestymistavassa jo aikaisemmin muodostettu teoria- tai käsite-runco sanelee kuinka aineiston hankinta järjestetään ja miten kiinnostuksen kohteena oleva ilmiö käsitteenä määritellään.

Ensimmäinen askel on analyysirungon muodostaminen. Omasta tutkimuskohteesta ja päämääristä riippuen runko voi olla hyvin strukturoitu, tarkasti analyysia ohjaava tai väljä. Väljä analyysirunco mahdollistaa sen, että aineistosta voidaan poimia sekä ne asiat, jotka kuuluvat analyysirunkoon että ne asiat, jotka jäävät rungon ulkopuolelle. Ulkopuolelle jäävät asiat muodostavat uusia luokkia, mikä noudattaa induktiivisen sisällönanalyysin - toisin sanoen aineistolähtöisen analyysin - periaatteita [Tuomi & Sarajärvi: 2002 (Kyngäs ja Vanhanen: 1999)]. Vaikka teorialähtöistä sisällönanalyysia pidetään deduktiivisena analyysinä, se voi myös sisältää induktiivista analyysitapaa esimerkiksi muodostamalla analyysirungon ensin aineistolähtöistä analyysitapaa käyttäen, minkä jälkeen aineiston pelkistäminen tapahtuu teorialähtöistä sisällönanalyysia noudattaen. Strukturoidun analyysirungon avulla on mahdollista testata jo olemassa olevaa teoriaa uudessa kontekstissa.

Ennen analyysiprosessin aloittamista on tärkeää määritellä analyysiyksikkö, oli kyse siten aineisto- tai teorialähtöisestä analyysistä. Yksikkönä toimii tavallisimmin sana, lause, teema tai ajatuskokonaisuus. Analyysiyksiköt ovat olennaisia nimenomaan tekstin ilmisisältöjä tutkiessa, sillä tutkija tarkastelee analyysiyksikköjä suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Aineiston pelkistäminen ja sen kategorioiminen toteutetaan analyysiyksikköjen avulla, jolloin tekstiä on helpompi käsitellä ja jäsentellä se uuteen muotoon.

4.2.3. Teorialähtöinen sisällönanalyysi omassa tutkimuksessa

Mm. Holsti (1969: 17–18) on todennut, että sisällönanalyysi on hyvä valinta metodiksi silloin kun materiaalia on sen verran, että kaiken mahdollisen tutkimukseen käytettävän datan läpikäyminen on mahdotonta tutkijalle. Näin käy usein juurikin sanomalehtien, elokuvien, kirjallisuuden yms. kohdalla, jolloin analyysin tekijä pystyy harvemmin käymään läpi kaikkea relevanttia dataa. Tällöin tietyn otoksen ottaminen aineistosta ja siitä tehdyillä löydöksillä voidaan tehdä päätelmiä koskemaan suurempaa kokonaisuutta, josta otos on alun perin valittu. Tämä tietenkin edellyttää sitä, että otos on edustava ja olennaiset piirteet on selitetty tarkasti. Uskon saavuttaneeni nämä kriteerit otoksellani,

joka levittäytyy viiden kuukauden aikavälille vuoden 2015 kesäkuusta saman vuoden lokakuuhun, ja joka koskee artikkeleita, jotka tavalla tai toisella sisällyttävät japaninkielisen lohtunaissanan tekstissään. Näin olen pyrkinyt tutkimaan maiden välistä sovinnontekoprosessia nimenomaan lohtunaisasian kannalta.

Sanomalehtianalyysissäni nostan tarvittavat analyysiyksiköt sovinnonteko-teoriakehyksestäni käyttämällä teorialähtöistä sisällönanalyysia apunani. Vaikka jotkut analyysiyksiköistäni esiintyvät vain yhtenä sanana, kutsuisin niitä ennemminkin ajatuskokonaisuuksiksi, jotka olen esitellyt yksi kerrallaan sovinnontekoa käsittelevässä teoriaosuudessa. Analyysiyksikköni ovat seuraavat: sovinnonteko yksilöllisellä tasolla, lopputulemana sekä sovinnonteko poliittisella tasolla, prosessina; siirtymäkauden oikeus, anteeksianto, vahva ja heikko sovinnonteko, anteeksipyyntö ja kansalaisyhteiskunta – yhteensä kuusi eri analyysiyksikköä. Toisin kuin kvantitatiivisissa tutkimuksissa, aikomukseni ei ole niinkään tarkasti laskea, kuinka usein jotkut sanoista tai ajatuskokonaisuuksista esiintyvät teksteissä, vaan ennemminkin tutkia millä tavalla kumpikin sanomalehdistä käsittelee kutakin analyysiyksikköä. Tietenkin huomio, jonka mukaan esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan esilletuominen on Asahissa yleisempää kuin Yomiurissa, on merkittävä, mutta sitäkin tärkeämpää on analysoida mitä asiasta sanotaan ja onko lehtien aiheen esilletuonnissa jotain huomattavaa eroa.

4.3 Analyysiyksiköiden analyysi

4.3.1. Kansalaisyhteiskunta

Mitä tulee kansalaisyhteiskunnan kuvaan kummassakin sanomalehdessä, sen esilletuomisessa on ehkäpä suurin ero kaikkien analyysiyksiköiden välillä. Yksi syy Asahin suurempaan määrään lohtunaissanan sisältävistä artikkeleista löytyy nimenomaan teksteistä, jotka tavalla tai toisella liittyvät kansalaisjärjestöjen tai muunlaisen kansalaistoiminnan järjestämiin tapahtumiin tai tekoihin. Asahi on kesäkuun artikkeleista lähtien useaan otteeseen mainostanut mm. korealaisista lohtunaisista kertovaa *Kioku wo Ikiru* (記憶を生きる) -dokumenttielokuvaa (mm. Asahi shinbun, 4.6.2015, s.10; 9.6.2015, s.28; 12.6.2015, s.7) sekä julkaissut artikkeleita koskien lohtunaisongelmaa käsitteleviä seminaareja, luentoja ja tapaamisia, jotka vaihtelevat ”ilmoitustaulu”-tyyppisistä tapahtumailmoituksista (mm. Asahi shinbun 19.6.2015, s. 31; 24.7.2015, s.25) aina esimerkiksi korealais-amerikkalaisten kansalaisjärjestöjen sponsoroimiin tapaamisiin Washingtonissa (Asahi shinbun, 29.7.2015, s.2). Asahi julkaisee huomattavasti enemmän artikkeleita myös lohtunaisien nostamista syytteistä Japanin hallitusta tai japanilaisia organisaatioita kohtaan (mm. Asahi shinbun, 25.6.2015, s.38;

19.7.2015, s.7; 18.9.2015, s.13) sekä ilmoitusluontoisia artikkeleita koskien niin mielenilmauksia lohtunaisasian puolesta Japanin suurlähetystöjen edessä (mm. Asahi shinbun, 2.7.2015, s.2) että erinäisten lohtunaismuistopatsaiden pystytyksiä ympäri maailmaa (mm. Asahi shinbun, 23.7.2015, s.10; 24.9.2015, s.7). Asahi julkaisi myös Aben juhlavuosipuheen lähestyessä artikkeleita koskien kansalaisjärjestöjä ja muita ryhmiä, jotka ilmaisivat huolensa Aben puheen sisällöstä ja sen vaikutuksesta Itä-Aasian rauhaan ja Japanin suhteisiin naapurimaidensa kanssa (Asahi shinbun, 8.7.2015, s.34; 30.7.2015, s.4; 31.7.2015, s.37).

Asahi keskittyy kansalaisyhteiskuntaa koskevassa kirjottelussaan siis melko vahvasti ”bottom-up” ja ”middle-range”-tason toimijoihin, vaikka ”top-down”-tasoon lukeutuvien vaikuttajien artikkeleita löytyy myös jonkin verran. Esimerkkejä tästä ovat mm. artikkeli koskien entisen hallituksen pääsihteerin Yōhei Kōnon kritiikkiä LDP:n ehdotukseen korjata lohtunaisongelmaa koskevat ”valheelliset faktat” ulkomaisessa tiedonannossa sekä koululaisten historiankirjoissa (Asahi shinbun, 30.7.2015, s.4), sekä useampi artikkeli kesäkuussa koskien Kōnon ja Murayaman lehdistötilaisuutta, jossa he puhuivat tekemistään lausunnoista koskien lohtunaisia sekä aggression myöntämistä ja anteeksipyyntöjä. Tämän lisäksi he ilmaisivat huolensa elokuussa julkaistavasta Abe-puheesta ja toivoivat nykyisen pääministerin perivän heidän julistamansa historiakäsityksen, minkä lisäksi Kōno totesi jälleen armeijan vastuun lohtunaisongelman syntymisessä ja ylläpidossa. (Asahi shinbun, 10.6.2015, s.1; 10.6.2015; s.3; 10.6.2015, s.7.) Yomiuri on mahdollisesti kirjoittanut kyseisestä lehdistötilaisuudesta ja Kōnon kritiikistä, mutta ilman yhteyksiä lohtunaisongelmaan.

Toisin kuin Yomiurilla, Asahilla on myös tapana sisällyttää lehteensä enemmän artikkeleita, joissa politiikan eksperttejä ja oppineita haastatellaan liittyen ajankohtaisiin aiheisiin, jotka tavalla tai toisella sisällyttävät lohtunaisongelman teemaansa. Tästä esimerkkeinä ovat artikkelit, jotka käsittelevät mm. japanilaisten ja korealaisten valtiotieteilijöiden mielipiteitä maiden välillä vellovista historiaongelmista (Asahi shinbun, 9.6.2016, s.19), historiaongelmia puivia entisiä japanilaisia ja korealaisia diplomaatteja (Asahi shinbun, 23.6.2015, s.11), Kioton yliopiston historiantutkijan ja professorin pohdintoja armeijan osallisuudesta lohtunaisongelman luomisessa (Asahi shinbun, 2.7.2015, s.17), sekä kolmen eri yliopiston professoreiden mielipiteitä liittyen elokuussa julkaistuun Abe-puheeseen (Asahi shinbun, 10.10.2015, s.15). Kesäkuussa Asahi raportoi myös muutamaa otteeseen Amerikan Japanin-tutkijoiden julkaisemasta julistuksesta, jossa he toivoivat Japanin hallitukselta ”ennakkoluuloista vapaata

ratkaisua”, (*henken no nai seisan*, 「偏見のない清算」), historia-asioihin (Asahi shinbun, 4.6.2015, s. 18; 5.6.2015, s.19).

Kaikki edellä mainitut esimerkit ovat Yomiurin kohdalla huomattavasti pienemmässä roolissa, että kyseisiin aiheisiin pureutuvaa raportointia voisi kutsua melkein olemattomaksi. Asahi pyrkii raportoinnillaan tuomaan melko monipuolista kuvaa kansalaisyhteiskunnasta kirjoittamalla artikkeleita ruohonjuuritason toiminnasta aina poliittisten johtajien kommentointiin, mikä toisaalta antaa lukijoille ehkä epätodellisen kuvan siitä kuinka suuri rooli kansalaisyhteiskunnalla oikeasti on Japanissa. Toisaalta Asahi ei raportoinnissaan keskity ainoastaan liikehdintään, joka tapahtuu Japanin rajojen sisällä, vaan tiedottaa kansalaisaktivismista mm. Etelä-Korean ja Amerikan puolella. Pienet artikkelit, joiden rooli on ainoastaan mainostaa lohtunaisongelmaa käsittelevää valokuvanäyttelyä (mm. Asahi shinbun, 1.9.2015, s.28, 5.9.2015, s.28) tai samaan aiheeseen pureutuvaa luentoa (mm. Asahi shinbun, 24.7.2015, s.25; 25.9.2015, s.26) osoittavat lehden halua olla osallisena levittämässä tietoisuutta lohtunaisongelmasta. Asahi joutui viime vuonna suuren kritiikin kohteeksi, kun lehti julkaisi korjausartikkelin keskittyen 1980- ja 1990-luvuilla julkaistuihin lohtunaisartikkeleihin, joiden alkuperä myöhemmin todettiin valheelliseksi. On siis merkittävää, että Asahi jaksaa yhä pitää kiinni käytännöstään toimia lohtunaisongelman suhteen tahona, joka ” esittelee monipuolisia näkökantoja ja mielipiteitä aiheesta, sekä välittää ongelmaa pohtivaa materiaalia”⁴⁵, niin kuin lehti itse toteaa (Asahi shinbun, 2.6.2015, s. 16).

Kansalaisyhteiskunnan rooli ei ehkä esiinny Yomiurissa samanlaisessa muodossa kuin mitä se Asahissa ilmenee, mutta se on vahvasti läsnä aivan toisenlaisessa muodossa. Yomiurissa kansalaisyhteiskunta näyttäytyy korealaisena kansalaisaktivisminä, jonka päämääränä on ylläpitää maassa Japani-vihaa ja saada presidentti Park hallituksineen toimimaan kansalaisjärjestöjen tahdon mukaan. Erityisesti kesäkuussa, joka merkitsi myös virrallista juhluvuotta 50-vuotisjuhlavuolelle maiden välillä, ilmestyi kasa artikkeleita, joissa mainittiin useasti kansalaisyhteiskunnan voimakas vaikutus korealaisessa yhteiskunnassa ja politiikkapäätöksissä. Artikkelissa, joka käsitteli tarkasti Japanin ja Etelä-Korean yhteistä taivalta kolonisaation ajasta tähän päivään asti, mainitaan kuinka Etelä-Korean demokratisaation myötä 1980-luvun lopulla

⁴⁵ 「これからもさまざまな立場の意見を紹介し、この問題を考える材料を伝えていきます。」
Asahi shinbun, 2.6.2015, s.16.

kansalaisryhmien ja median vaikutusvoima kasvoi ja sen seurauksena järjestöt nostivat lohtunaisongelmaa koskevat anteeksipyyntöt ja korvausvaatimukset, sekä muut "menneisyyden" asiat pääongelmiksi maiden välisessä vastakkainasettelussa. Samassa artikkelissa puhutaan myös Soulin Japanin suurlähetystön eteen pystytetystä lohtunaismuistopatsaasta, joka on aiheuttanut mm. Amerikassa korealaisissa kansanryhmissä samanlaista toimintaa, jossa muistopatsaita pyritään pystyttämään Etelä-Korean lisäksi muihin maihin. (Yomiuri shinbun, 21.6.2015, s.7.) Myös artikkeli, joka tarkastelee lohtunaisongelman nykyistä tilaa maiden välillä, toteaa Korean neuvoston toimivan elimenä, joka vaatii Japanilta tunnustusta sotarikoksista ja korvauspäätöksistä, ja mainitsee korkea-arvoisen virkamiehen vihjailleen Parkin sopivan lohtunaisongelman heti kun kyseisen järjestön vastustus on "ylitettävissä" (Yomiuri shinbun, 22.6.2015, s.3 A). Näin kansalaisjärjestöt nähdään myös konkreettisenä esteenä sovinnonteon saavuttamisessa ja suhteiden parantamisessa.

Eräs pääkirjoitus jatkaa samoilla linjoilla todeten demokratisaation aiheuttaneen sivutuotteena anti-japanilaista nationalismia, jonka tuloksena Etelä-Korean hallitus on mukauttanut itsensä toimimaan "massojen" mukaan. Lohtunaisia kannattavien kansalaisjärjestöjen todetaan myös toimivan "yleisen mielipiteen" kontrolloijana. (Yomiuri shinbun, 22.6.2015, s.3 B.) Yomiurin artikkeleissa on tapana käyttää erityisen paljon sanaa "yleinen mielipide" (*yoron*, 世論), johon yhdistetään useasti juurikin Parkin hallitus ja kansalaisjärjestöt. Nämä näyttäytyvät yhdessä melkeinpä jonkinlaisena "pyhänä kolminaisuutena", jossa kaikki tekijät vaikuttavat toisiinsa. Yleisesti ottaen Yomiurin näkökulma kuitenkin vaikuttaa nojautuvan siihen, kuinka yleisellä mielipiteellä sekä kansalaisjärjestöillä on valta siihen millaisia päätöksiä Parkin hallituksessa tehdään. Eräissä artikkelissa Yomiuri viittaa korealaisen lehden *Joongang Ilbon* sitaattiin, jossa todetaan Parkia kohtaan olevan paineita saada silmännähtäviä tuloksia mahdollisesti myöhempänä vuotta toteutuvassa Etelä-Korean ja Japanin välisessä päämiesten tapaamisessa, mutta tehtävä sopimus ei tulisi olla kaukana kansallisista tuntemuksista (Yomiuri shinbun, 22.6.2015, s.4). Samaisessa artikkelissa todetaan myös kuinka Parkin hallituksen lohtunaisia koskevan politiikan taustalla on korealaisen yleisen mielipiteen liikkeiden tarkkailu, minkä lisäksi tapaamiset Korean neuvoston tapaisten lohtunaisia tukevien yhteisöjen kesken ovat yleisiä.

Yomiurilla on yleisesti ottaen Asahiin verrattuna suurempi tarve tuoda AWF:n olemassaolo esille teksteissään. AWF:a koskevissa artikkeleissa on usein tarkka selostus siitä minä vuonna rahasto on perustettu, kuinka monta lohtunaisista ehti

vastaanottamaan tarjotut korvausrahat sekä anteeksipyyntökirjeen pääministeriltä ja kuinka kaikesta tästä huolimatta joko Park tai korealaiset kansalaisjärjestöt ovat vastustaneet kyseisen rahaston olemassaoloa (mm. Yomiuri shinbun, 21.6.2015, s. 7; 22.6.2015, s.3 A; 22.6.2015, s.3 B; 30.9.2015, s.3). Eräässä artikkelissa todetaan kuinka korealaiset kansalaisjärjestöt toimivat Etelä-Koreassa niin sanottuna ”viidentenä poliittisena voimana” ja kuinka Korean neuvosto vastusti 90-luvulla voimakkaasti AWF:n tarjoamia rahoja lohtunaisille. Tämän lisäksi artikkeli mainitsee Korean neuvoston edustaman japanilaisvastaisen kannatuksen leviävän uusille sukupolville vielä 50:n juhluvuoden kynnyksellä. (Yomiuri shinbun, 22.6.2015, s.4.) Eräässä toisessa artikkelissa todetaan kuinka 80 prosenttia korealaisista ei ole tietoisia rahaston olemassaolosta ja kuinka Korean neuvosto tekee vaatimuksia, jotka perustuvat ”liioitellulle totuuden tunnustamiselle” (Yomiuri shinbun, 22.6.2015, s.9). Samaisessa artikkelissa esitetään kuinka Yomiuri toivoisi, ettei Korean hallitus antaisi Korean neuvoston manipuloida itseään ja sen sijaan etsisi yhdessä Japanin kanssa sovinnonteon tietä, viitaten jälleen kuinka kansalaisyhteiskunta toimii esteenä välien paranemiselle ja yhteiselle sovinnonteolle.

Yomiuri antaa tietenkin hyvin yksipuolisen kuvan AWF:sta, sillä missään artikkeleissa ei mainita mistä rahaston rahat oikeasti olivat peräisin ja minkä takia korealaiset kansalaisjärjestöt vastustivat rahastoa. Yomiuri luo AWF:sta kuvan selvänä kipupisteinä Japanille, jonka avulla Etelä-Korea pyrittiin saada tyytyväiseksi, mutta korealaiset epäkiitollisesti ovat pistäneet vastaan eivätkä ole osanneet arvostaa Japanin vaivannäköä. Asahi ei tuo AWF:a kovin usein esille teksteissään, mutta ei toisaalta myöskään esitä rahastoprojektia huonossa valossa. Samaisessa artikkelissa, jossa Murayama ja Kōno esittävät huolensa tulevaa Abe-puhetta kohtaan, Kōno toteaa, ettei pidä AWF:a epäonnistuneena ja lisää, että olisi hienoa, jos löytyisi jonkinlainen keino, jonka avulla osoittaa sovinnon tunteita maiden välillä (Asahi shinbun, 10.6.2015, s.3). Myös eräässä *Kioku wo Ikiru*-elokuvaan keskittyvässä artikkelissaan Asahi selittää AWF:n taustoja toteamalla, että ongelmana on se, että rahat koostuvat valtion korvausrahojen sijaan Japanin kansalaisten lahjoituksista ja niin kauan kun valtio ei myönnä ”laillista vastuutaan” lohtunaisongelmassa, ei rahoja myöskään voida maksaa valtion taskuista (Asahi shinbun, 18.9.2015, s. 4). Asahi toteaa AWF:sta myös tulleen perusta Japanin vaivannäössä lohtunaisongelman suhteen, minkä takia rahaston kuvauksen poistaminen Japanin ulkoasiainministeriön sivuilta nähtiin suurena virheenä (Asahi shinbun, 5.10.2015, s. 8).

Pähkinänkuoressa Yomiurin kansalaisyhteiskuntaa käsittelevät artikkelit nojaavat vahvasti ”top-down”, sekä ”middle-range”-tason edustajien raportointiin, minkä lisäksi tekijöinä toimivat nimenomaan Etelä-Koreassa toimivat korealaiset kansalaisjärjestöt sekä Park ja hänen hallituksensa. Ruohonjuuritason raportointi on hyvin vähäistä sekä lyhytsanaista ja ne keskittyvät tällöin pääosin yrityksiin uusien lohtunaispatsaiden pystyttämistä Etelä-Koreassa tai sen ulkopuolella (mm. Yomiuri shinbun, 12.8.2015, s.7; 18.8.2015, s.7; 24.9.2015, s.7) tai erilaisiin mielenosoituksiin suurlähetystöjen edessä Japanin hallitusta vastaan (mm. Yomiuri shinbun, 2.7.2015, s. 2; 23.7.2015, s. 7). Yomiurin raportoiminen korealaisesta kansalaisyhteiskunnasta alleviivaa sitä kuinka vahva yhteiskunnallinen ja poliittinen vaikutusvalta kansalaisjärjestöillä on Etelä-Koreassa ja näin myös toimii jonkintasoisena uhkana japanilaista yhteiskuntaa kohtaan.

Vaikka Asahi raportoi paljon ruohonjuuritason toiminnasta, sekä muusta ”bottom-up” –ja ”middle-range”-tason aktiivisuudesta, se ei kuitenkaan kommentoi pahemmin näiden toimijoiden vaikutuksesta muuhun yhteiskuntaan tai päättäjiin. Artikkelit ovat luonteeltaan ennemminkin informatiivisia ja näin artikkeleista saa kokonaisuudessaan kuvan kuinka Asahi ehkäpä ennemminkin haluaa toimia kansalaisjärjestötoiminnan tukijana japanilaisen kansalaisyhteiskunnan vaikutusvallan heikkouden takia. Asahi on myös itse tukenut joitakin kansalaisyhteiskunnan tapahtumia, kuten Yamanashin prefektuurissa järjestettyä sotänäyttelyä 70-juhlavuoden kunniaksi. Näyttelyn aikana mm. järjestettiin paneeleja, joiden päämääränä oli havainnollistaa Okinawan taistelua ja lohtunaisasiaa. (Asahi shinbun, 31.7.2015, s.29.) Asahin antama kuva kansalaisjärjestöistä vastaa melko hyvin Yamanakan (2010: 630) tarjoamaa kuvausta siitä kuinka lokaalilla tasolla kansalaisjärjestöjen aktiivisuus on silminnähtävää, mutta itsenäisten asiantuntijatasoisten organisaatioiden aikaansaama tutkimus tai kampanjat ovat vähissä. Artikkelit lohtunaisia koskevista elokuvista, seminaareista, valokuvanäyttelyistä ja muista tapahtumista, jotka liittyvät tavalla tai toisella sodan päättymisen tai normalisaatiosopimuksen juhlavuoteen, osoittavat vahvaa lokaalitasoista toimintaa, mutta vaikka ”middle-range”-tason toimijoista on artikkeleita, ne rajoittuvat usein nimenomaan asiantuntijoiden haastatteluihin ja heidän henkilökohtaisiin mielipiteisiin asioista. Asahi toisaalta tuottaa myös artikkeleita Japanin ja Etelä-Korean ”soft powerista” ja muista maiden tuottamasta kulttuurituotannosta, jotka ovat lähentäneet maiden välejä (Asahi shinbun, 9.6.2015, s.19; 21.6.2015, s.1; 23.6.2015, s.11; 30.7.2015, s.10). Tällä todennäköisesti pyritään tarjoamaan kansalle monipuolista kuvaa

lohtunaisista ja aihetta läheisesti koskevista teemoista, mutta ”middle-range”-tason tuottamista tutkimuksista ja kampanjoista, joista olisi käytännössä hyötyä kansalaisyhteiskunnan vahvistumiselle, ei ole paljon raportointia. Kuitenkin esimerkiksi Amerikan Japanin-tutkijoiden tekemä julistus historian ja menneisyyden ennakkoluulottomuudesta on yksi merkki tämän tason aktiivisuudesta.

Kuten aiemmin teoriaosuudessani totesin, vahvan sovinnonteon tason saavuttamiseen tarvitaan vahva kansalaisyhteiskunta sekä vastavuoroisuutta kummankin maan kansalaisjärjestöjen välillä. Kuitenkaan kumpikaan lehti ei näytä raportoinnillaan osoittavan, että maiden välillä olisi hyvin aktiivista vastavuoroista kansalaisjärjestöjen toimintaa, vaikka Asahi monipuolisella raportoinnillaan pyrkii osoittamaan kansalaisyhteiskunnan aktiivisuutta lohtunaisasian suhteen niin Japanissa kuin ulkomailla. Yksi mainitsemisen arvoinen huomio tässä kontekstissa on vielä niin sanottu ”top-down”-tason ”pro-lohtunaisongelman” vastainen liikehdintä, josta molemmat Asahi ja Yomiuri raportoivat melko tasapuolisesti: LDP:n muodostama ”Japanin kunnian ja luotettavuuden palauttamiseen tähtäävä toimikunta”⁴⁶ pyrkii toiminnallaan korjaamaan virheellistä tietoa, joka on levinnyt niin Japanin sisällä kuin ulkomailla historia-asioihin liittyen. Toimikunnan toiminnan perustana on Japanin hallitukselle toimitettavien ehdotelmien laatiminen koskien sitä, millaisia vastatoimia vääränlaisen informaation leviämisen suhteen tulisi tehdä ja toisaalta pohtia, kuinka Japanin mainetta parannettaisiin kansainvälisessä yhteisössä. Asahi raportoi heinäkuussa ryhmän kommentoivan lohtunaisasiaa sillä, kuinka ulkomailla pystytetyt lohtunaispatsaat ja maiden eduskunnissa tehdyt kriittiset päätökset siitä kuinka lohtunaisasia leimataan ”armeijan ajamaksi pakotetuksi prostituutioksi” edustavat Japanin näkökantaa vastustavaa liikehdintää (Asahi shinbun, 18.7.2015, s.4). Samaisessa artikkelissa esitetään toimikunnan kolme pyyntöä hallitukselle, joiden mukaan 1) tulevassa toiminnassa tulisi osoittaa saavutukset, joiden perusteella Japani on rauhan valtio, joka ottaa tosissaan ihmisoikeudet; 2) Japani selittää objektiivisiin faktoihin pohjautuen näkökantansa vääristyneitä totuuksia ja pohjatonta kritiikkiä kohtaan, sekä 3) kuinka Japani torjuu ulkomaalaisvastaisia periaatteita ja sitoo itsensä tulevaisuussuuntautuneesti. Vääränlaisen kuvan leviämiseen syyäinä ovat toimikunnan mukaan pääosin Asahi, joka tuotti väriin faktoihin pohjautuvia artikkeleita, joiden tuottamisesta Asahilla on ”niin suuri vastuu,

⁴⁶ Jap. *Nihon no meiyō to shinrai wo kaifuku-suru tame no tokumei-iinkai*, 「日本の名誉と信頼を回復するための特命委員会」

ettei sitä voi saada tekemättömäksi”, sekä hallituksen entisen pääsihteerin Kōnon vuoden 1993 puhe, jossa pääsihteerin myönsi, kuinka lohtunaiset oli siirretty vastoin tahtoaan (mm. Yomiuri shinbun, 18.7.2015, s. 4). Sen sijaan toimikunta myöntää ehdotelmassaan kuinka "siviilit palkkasivat ja laittoivat naiset työskentelemään, eikä ole väittämistä vastaan etteikö naisten ihmisarvoa ja kunniaa olisi syvästi loukattu."⁴⁷

Ottaen huomioon myös tällaisten korkean tason toimijoiden liikehdinnän, jonka päämääränä on ennemminkin torjua lohtunaisongelman eteen työskentelevien tahojen vaivannäkö, on vaikeaa olla miettimättä kuinka tehokkaasti lohtunaisasiaa kannattavat kansalaisjärjestöt tulevat etenemään työssään. Kuten Baik totesi, alemman tason kansalaisyhteiskunnan tulisi olla vahva, jotta ylemmän tason politiikan päättäjillä ja valtiolla ei olisi turhan suuri asema yhteiskunnallisessa päätöksenteossa (2009: 101). Asahin ja Yomiurin artikkeleiden läpi katsottuna tilanne kuitenkin antaa osviittaa siitä kuinka korkeamman tason vaikuttajat ovat yhä selkeästi niskan päällä, kun ruohonjuuritason aktiivisuus kaippaa yhä maiden rajojen ylittävää vastavuoroisuutta ja vahvistumista.

4.3.2. Siirtymäkauden oikeus

Kuten selitin työni teoriaosuudessa, siirtymäkauden oikeus –termi pitää sisällään monia muita teemoja kuin ainoastaan itse ”siirtymäkauden oikeuden” nimellä kulkevat instituutiot. Näiden instituutioiden rooli on kuitenkin merkittävä Japanin ja Etelä-Korean välisessä sovinnontekoprosessissa, sillä ne ovat juridisella tasolla antaneet päätöksiä, jotka vaikuttavat vahvasti maiden nykytilanteeseen. Vuonna 1946 avattu Tokion kansainvälinen sotarikosoikeudenkäynti on toiminut pohjana kaikille sitä seuraaville päätöksille maiden välillä ja vielä 70 vuotta myöhemmin kyseisessä tuomioistuimessa tehdyt päätökset puhuttavat molempien maiden kansalaisia ja vallanpitäjiä. Oikeudenkäynnissä tehtyjen päätösten takia Japani pääsi pälkähästä lohtunaisongelman suhteen ja ”voittajan oikeus”-termin käyttäminen ei ole ehkä lainkaan epäsovelias kyseisissä kontekstissa. Näiden kahden maan kohdalla Hazanin (2006: 22) pohdinta siitä, kuinka hyvin siirtymäkauden oikeuden instituutiot oikeastaan pystyvät toteuttamaan sen lupaamia tuloksia mm. sovinnonteosta, tasapainosta ja demokratisaatiosta, on mielestäni erittäin hyvä kysymys. Kuten teoriaosuudessani esitin, Williamsin ja Nagyn mukaan siirtymäkauden oikeuden odotetaan tuovan niin oikeutta kuin tunnustusta ja korvausta uhreille syyllisten tekemistä väärinotuksista, minkä lisäksi siirtymäkauden mekanismien

⁴⁷ 「女性を民間業者が募集し働かせ、女性の人権と尊厳を著しく傷つけた点に議論の余地はない」 Yomiuri shinbun, 18.7.2015, s.4.

tulisi myös tuoda esille totuudenmukainen ja yhtenäinen kertomus menneistä väärinteosta ja vakiinnuttaa olosuhteet yhteiskunnalliselle rauhalle ja lainmukaiselle järjestykselle. Tähän sisältyy myös lupaus siitä, ettei menneisyyden väärintekoja enää toistettaisi tulevaisuudessa. (2012: 5.) Teoriaosuudessa esittämä ydinkysymys kuuluikin onko mahdollista saavuttaa ne kaikki päämäärät, joita varten siirtymäkauden oikeus ja siihen pohjautuvat instituutiot on luotu, vai onko näiden päämäärien välillä tehtävä kompromisseja?

Lohtunaisongelman todetaan olevan isoin ”selvittämätön ongelma” (*kenan*, 懸案) maiden välisessä suhteidenrakennusprosessissa useaan otteeseen niin Asahissa kuin Yomiurissa (mm. Asahi shinbun, 15.8.2015, s.7; 23.6.2015, s.16; Yomiuri shinbun, 16.10.2015, s.1). Lohtunaisongelma ei oikeastaan edes tarvitse erillistä mainintaa sen olemisesta ”suurin” tai ”tärkein” ongelma maiden välillä, sillä aiheen esiintuominen melkeinpä jokaisessa artikkelissa, joka koskee jonkinnäköistä tapaamista tai neuvottelua maiden välisten korkeamman tason päätöksentekijöiden välillä jo itsessään osoittaa kuinka suuressa roolissa ongelma on maiden välisellä politiikan kentällä.

Palatakseni sekä Williamin ja Nagyn määritelmään siirtymäkauden oikeudesta ja sen mekanismeista että termin ydinkysymykseen, haluaisin esittää vastakysymyksen: jos siirtymäkauden oikeuden mekanismit olisivat lohtunaisasian suhteen toteuttaneet kaiken mitä niiltä odotetaan ja toivotaan, olisiko lohtunaisongelman kaltaista ongelmaa maiden välillä enää olemassa? Lohtunaisongelman ytimessä ovat nimenomaan ongelmat siitä kuinka Japanin hallitus ei ole tunnustanut lohtunaisjärjestelmän olleen pakotettua, armeijan ylläpitämää prostituutioita eikä yksikään lohtunaisista ole vastaanottanut korvausrahoja valtiolta tähänkään päivään mennessä. Ongelma löytyy myös ”totuudenmukaisesta ja yhtenäisestä kertomuksesta” menneisyyden väärinteosta, sillä molemmat puolet uskovat vastakkaisen puolen levittävän vääränlaista historiakäsitystä kansainväliseen yhteisöön. Lukuisat artikkelit toistavat Presidentti Parkin jatkuvia pyyntöjä Japanille ratkaista lohtunaisongelma (mm. Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.3; 22.6.2015, s.3 B; 1.7.2015, s.12; 16.8.2015, s.3), mikä heijastaa Etelä-Korean vaatimuksia Japanin hallitusta kohtaan myöntää armeijan ja valtion syyllisyys lohtunaisysteemin ylläpidossa, kun taas osa erityisesti Yomiurin artikkeleista raportoi Japanin syytöksistä Etelä-Koreaa kohden vääränlaisen totuuden levittämisestä ympäri maailmaa (mm. Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.10; 22.6.2015, s.4; Asahi shinbun, 5.9.2015, s.13). Oikeastaan ainoa asia, joka Williamsin ja Nagyn määritelmästä näyttäisi pitävän paikkansa Japanin ja Etelä-Korean kohdalla on

vakiintuneet olosuhteet yhteiskunnalliselle rauhalle ja lainmukaiselle järjestykselle. Molemmat maat ovat tätä nykyään vahvasti demokratisoituneita maita, joiden yhteiskunnallinen rauha tuskin järkkyy ainakaan millään mitä maiden sisällä tai välillä tapahtuu. Myös lupaus siitä, ettei menneisyyden väärintekoja toistettaisi enää tulevaisuudessa, on fraasi, jota monet poliitikot käyttävät lausunnoissaan puhuessaan menneisyyden tapahtumista ja tulevaisuusorientoituneesta maailmankatsomuksestaan. Abe mainitsi pitämässään 70-juhlavuosipuheessaan "Onnettomuus, aggressio, sota. Emme enää toista kertaa käytä minkäänlaisen aseellisen voiman uhkaa tai käyttöä ratkaistaksemme kansainvälisiä ongelmia."⁴⁸ Myös Park totesi *Mainichi shinbunille* ja *Asahille* tekemässään haastattelussa "Toivon sydämeni pohjasta, että tästä lähtien molempien maiden kehityksen ja myönteisen yhdessäolon -ja kukoistuksen sekä kasvun takia emme menneisyyden takia aiheuttaisi uusia haavoja tai kiistoja välillemme."⁴⁹

Mitä tulee siirtymäkauden oikeuden mekanismien näkyvyyteen molempien lehtien artikkeleissa, kirjoittelu keskittyy enimmäkseen lohtunaisten nostamiin syytteisiin Japanin hallitusta ja tiettyjä yhtiöitä kohtaan. Kesä-heinäkuussa molemmat *Asahi* sekä *Yomiuri* raportoivat lohtunaisten nostamasta syytteestä Japanin hallitusta ja lohtunaisongelmaan liitoksissa olevia yhtiöitä vastaan San Franciscon käräjäoikeudessa asianomistajien kommentoidessa kuinka ongelma tulisi nostaa esiin kansainvälisessä yhteisössä (*Asahi shinbun*, 24.6.2015, s.11; 19.7.2015, s.7; *Yomiuri shinbun*, 18.7.2015, s.7). Syyskuussa *Asahi* julkaisi myös artikkelin koskien kymmentä lohtunaista, jotka harkitsivat syytteen nostamista Japanin hallitusta vastaan, vaatien 100 000 000 yenin korvauksia per henkilö. Pohjalla vaikuttaa vuonna 2013 tehty siviilisyyte, jonka sovitteluistuntoon Japanin hallitus ei osallistunut vedoten vuoden 1965 sopimukseen ja siihen kuinka asia on sopimuksen nojalla täydellisesti loppuun käsitelty. (*Asahi shinbun*, 18.9.2015, s. 13.) *Yomiuri* ei raportoinut aiheesta laisinkaan.

Yomiuri keskittyy siirtymäkauden oikeuden mekanismien kommentoinnissa korealaisen oikeuslaitoksen kritisointiin, jossa tuodaan esille kyseisen oikeuslaitoksen tehneen päätöksiä, jotka ovat vastaan yleistä kansainvälistä lakia (*Yomiuri shinbun*, 29.6.2015, s.9) tai maiden välillä tehtyä normalisaatiosopimusta (*Yomiuri shinbun*, 22.6.2015, s.3 B). Useammassa artikkelissa tuodaan myös esille

⁴⁸ 「事変、侵略、戦争。いかなる武力の威嚇や行使も、国際紛争を解決する手段としては、もう二度と用いてはならない」 mm. *Yomiuri shinbun*, 15.8.2015, s.3.

⁴⁹ 「今後、両国の発展と、前向きに共存共栄して成長するためにも、過去によってこれ以上、新しい傷を負い、論争が生じないことを心から望みます。」 *Asahi shinbun*, 30.10.2015, s.11.

kuinka Korean valtiosääntötuomioistuin teki vuonna 2011 päätöksen, jonka mukaan Korean hallitus ei ollut nähnyt tarpeeksi vaivaa lohtunaisongelman korvausvaatimuksia kohtaan, mikä on toiminut myös motiivina ongelman uudelleen syntymiselle (mm. Yomiuri shinbun, 21.6.2015, s.7; 17.10.2015, s.7). Yomiurin mukaan tämä päätös on syynä myös lohtunaispatsaan pystyttämiseen Japanin suurlähetystön eteen samana vuonna, sekä samantapaisen liikehdinnän syntyyn mm. Amerikassa (Yomiuri shinbun, 21.6.2015, s.7). Lehti julkaisi myös pari artikkelia syyskuussa koskien kannetta Asahi shinbunia vastaan, jossa n. 2150 japanilaista vaativat lehteä julkaisemaan Amerikan johtavissa sanomalehdissä anteeksipyyntömainoksia koskien Asahin valheellisia tekstejä lohtunaisasiasta (Yomiuri shinbun, 4.9.2015, s.34; 4.9.2015, s.38). Asahin syytettä kommentoivien artikkeleiden taustalla vaikuttavat Yomiurin syytökset lehden osallisuudesta valheellisen tiedon levityksessä ja Japanin kuvan pilaamisesta kansainvälisellä areenalla. Syyttäjäksi oli Yomiurin mukaan sanonut julkaistuihin artikkeleihin viitaten "Japanilaisten kunniaa on loukattu mm. antamalla kuva, että (naisten) siirtäminen vasten heidän tahtoaan olisi tehty valtion virkamiesten johdolla sekä sillä, että Amerikassa on pystytetty lohtunaispatsaita."⁵⁰

Korean oikeuslaitoksia kritisoivissa artikkeleissa on tapana myös muistuttaa siitä mitä Japani on tehnyt Etelä-Korean hyväksi maiden yhteisen historian aikana – yleensä tähän sisältyy maininnat Japanin antamasta 5 miljoonan dollarin taloudellisesta tuesta, joka annettiin normalisaatiosopimuksen allekirjoituksen yhteydessä, kuin myös AWF:n tarjoamasta korvausrahasta ja pääministerin tarjoamasta kirjeestä lohtunaisille. "Sodan jälkeen Japani on rauhan valtiona myötävaikuttanut Korean kehitykseen. [- -] Korealaiset koulukirjat ja massamedia eivät esittele Japanin tekemää yhteistyötä lähes laisinkaan. Jatkuvana syynä ovat kansalaisten Japani-vastaiset tuntemukset."⁵¹

Sekä korealaista oikeuslaitosta, että Asahin oikeudenkäyntiä kommentoivien artikkeleiden taustalla on Yomiurin tuntemus siitä kuinka Japani ei ole millään tavalla saanut sille kuuluvaa oikeutta lohtunaisongelmassa. Korkeamman tason poliitikot vastaavat suurimman osan ajasta Korean hallituksen pyyntöihin lohtunaisasian selvittämisestä hyvin kuluneella lauseella ”kaikki on laillisesti loppuun käsitelty vuoden

⁵⁰ 「慰安婦が公権力によって強制連行されたとの印象を与え、米国に慰安婦像が設置されるなど日本人の名誉を損ねた」 Yomiuri shinbun, 4.9.2015, s.34.

⁵¹ 「戦後日本は、平和国家として韓国の発展に貢献してきた。[- -] 韓国の教科書やマスコミは日本の協力をほとんど紹介しない。国民の反日感情が続く一因だ」 Yomiuri shinbun, 22.6.2015, s.3.

1965 sopimuksella”⁵², jonka voi käytännössä löytää hieman eri versioina melkeinpä jokaisesta lukemastani artikkelista, joka jollain tasolla koskettaa lohtunaisongelman käsittelyä maiden välillä (mm. Yomiuri shinbun, 18.6.2015, s.4; 22.6.2015, s.1; 22.6.2015, s.3 B). Yomiurilla on Asahiin verrattuna selkeämpi painotus siitä kuinka maiden välillä vellovat historiaongelmat ja niiden selvittämättömyys on Etelä-Korean syytä: hyvin yleinen lause tähän liittyen toteaa, kuinka päämiesten välistä tapaamista ei ole tapahtunut, koska Park on laittanut lohtunaisongelman ratkaisemisen edellytykseksi päämiesten tapaamiselle ja/tai Park itsepäisesti pyytää Japania myöntymään lohtunaisongelmassa⁵³

Pähkinänkuoressa kyseessä on tuntemus siitä, kuinka Etelä-Korea rikkoo tehtyä sopimusta vaatimalla asioiden selvitystä, jotka Japani näkee olleen selvillä vuodesta 1965 lähtien. Etelä-Korean hallitus ja kansa kuitenkin kokevat, että lohtunaiset ovat oikeutettuja saamaan korvauksia Japanin valtiolta, minkä seurauksena Etelä-Koreakaan ei tunne saavuttaneensa oikeutta lohtunaisongelmassa. Japanin ja Etelä-Korean kohdalla rauhan ja oikeuden vastakkainasettelu saattaa hyvinkin olla paikallaan. Sodan loputtua koko Aasian alue oli tarpeen rauhoittaa, ja päätöksillä, jotka tehtiin Tokion kansainvälisen sotarikosoikeudenkäynnin aikana, pyrittiin ennemminkin saavuttamaan rauha maiden välille, kuin tarjoamaan oikeudenmukaiset päätökset tapahtuneille sotarikoksille. Näiden vuosikymmeniä sitten tehtyjen päätösten vaikutukset näkyvät kirkaasti vielä nykypäivänä, kun kummatkin maista hakevat toisiltaan ja kansainväliseltä yhteisöltä tunnustusta omasta näkökulmasta nähtävälle oikeudelle.

Oikeuden saavuttamisen lisäksi myös kysymys siitä, onko siirtymäkauden oikeus onnistunut toteuttamaan totuuden esilletuloa yhtenä päämääristään, on myös oleellinen Japanin ja Etelä-Korean lohtunaisongelmakontekstissa. Kuten sanottu, maiden väliltä puuttuu yhteinen ”totuudenmukainen ja yhtenäinen kertomus” menneisyyden tapahtumista ja kumpikin puoli syyttää toisiaan vääränlaisen totuuden levittämisestä.

⁵² Jap. 1965 年の日韓請求権協定で「法的に完全かつ最終的に解決済み」

⁵³ Mm. ”Park on hänen vuoden 2013 helmikuun virkaanastumisesta lähtien asettanut lohtunaisongelman etenemisen maiden päämiesten välisen tapaamisen toteutumisen edellytykseksi”, jap. 「朴氏は2013年2月の就任以降、慰安婦問題の進展を首脳会談実現の条件にしてきた。」 Yomiuri shinbun, 17.10.2015, s.2; ”Parkin tulisi arvioida uudelleen hänen jäärapäistä näkökantaansa, jolla hän pyytää Japanilta yksipuolisesti kompromissia ja tarttua tilaisuuteen 50:n juhluvuoden käännekohtasta purkaakseen ”historiaongelmien raskaan taakan”. Tämän tapainen liike olisi varmasti hyödyllinen molemmille maille.”, jap. 「50周年の節目を契機とし、「歴史問題という重荷」を下ろすため、日本だけに一方的な譲歩を求める朴氏の頑（かたく）な姿勢を見直すことこそが日韓双方の利益となろう。」 Yomiuri shinbun, 23.6.2015, s. 3; ”Se johtui siitä, että Etelä-Korean puoli pyysi itsepäisesti lohtunaisongelmaan liittyen (Japanilta) päämiesten tapaamisessa ”hyväntahtoisia toimia”.”, jap. 「韓国側が慰安婦問題に関し、首脳会談で『誠意ある措置』を示すよう求め、かたくなだったため」 Yomiuri shinbun, 27.10.2015, s. 2.

Japanin kohdalla asia on astetta monimutkaisempi, sillä omaan leiriin kuuluu myös vastapuolen totuutta kannattavia osapuolia, minkä takia lohtunaisongelma koetaan maassa myös maan sisäisenä historiaongelmana. Toisaalta totuuden vastakkainasettelu oikeuden kanssa ei tunnu tässä kontekstissa oikealta: Etelä-Korea tuskin tuntee saaneensa minkäänlaista julkista ja virallista tunnustusta totuudelle, joka olisi toiminut mahdollisena oikeuden korvikkeena ja hyvityksenä uhreille. Enemminkin totuus oikeuden tapaan on jouduttu uhraamaan rauhan ja stabiilien olosuhteiden saavuttamisen takia. Lohtunaisongelman kohdalla on myös melko selkeää, että totuuden selvittäminen ja tunnustaminen on lohtunaisille erittäin tärkeää ja mm. Elsterin pelkäämän traumatisoitumisen todennäköisyys on enää tässä vaiheessa erittäin epätodennäköistä, sillä omalta osaltaan lohtunaiset ovat jo kertoneet totuuden henkilökohtaisista kokemuksistaan. Lohtunaisista myöntäminen on Etelä-Korean tapaisessa patriarkaalisessa yhteiskunnassa ollut uhreille mitä luultavimmin henkisesti raskas päätös, mutta kuten Hazan uskoo uhrien hakevan tunnustuksillaan arvokkuutensa palauttamista sekä vapautumista traumaattisesta menneisyydestä, uskon tämän sopivan paremmin kuin hyvin lohtunaisienkin tilanteeseen. Hazan näki myös henkilökohtaisen totuuden olevan yhteydessä paitsi menneisyyden selvittämiseen, myös uhrien tarpeeseen ilmaista kokemansa kärsimykset ja saada näin myös valtio tunnustamaan ne. (2006:40.) Harva korkeamman tason poliitikko kehtaa enää kieltää täysin lohtunaisjärjestelmän olemassaolon, mutta ongelma on nimenomaan ”oikeanlaisen” totuuden myöntämisessä Japanin valtion osalta. Eräs lohtunainen oli Asahin raportoinnin mukaan todennut Washingtonissa pidetyssä muistotapaamisessa ”Vaikka minun pitäisi elää 200-vuotiaaksi, haluan, että minun annetaan taistella niin kauan kunnes ongelma ratkaistaan” sekä ”Olen elävä todiste ihmisestä, joka on elänyt läpi tragedian”.⁵⁴

Japanin ja Etelä-Korean välinen lohtunaiskiista on ongelma, joka kyseenalaistaa siirtymäkauden oikeuden toimivuuden. Oikeus ja totuus eivät ole ainoat päämäärät, joiden saavuttamisessa on epäonnistuttu vaan myös muut päämäärät kuten väärintekojen tunnustaminen ja materiaalistien ja henkisten menetyksien korvaaminen ovat varsinkin Etelä-Korean näkökulmasta kaikkea muuta kuin toteutuneet. Vaikka moni halutuista päämääristä ei ole toteutunut, on mielenkiintoista, kuinka molemmat maista ovat suurista erimielisyyksistä huolimatta kehittyneet tasolle, jolla ne ovat nyt –

⁵⁴ 「200歳まで生きないといけなくても、この問題が解決するまで闘わせてもらう」、「私が悲劇を生き抜いた生き証人だ」 Asahi shinbun, 29.7.2015, s.2.

suurimmalti osin yhteisen taloudellisen ja kulttuurisen yhteistyön ansiosta, missä oikeuden tai totuuden saavuttamisen kaltaisilla asioilla ei ole merkitystä. Vaikka monet tutkijat näkevät siirtymäkauden oikeuden kaikkien päämäärien toteutumisen mahdolliseksi, Japanin ja Etelä-Korean kohdalla tämä on tällä hetkellä ehkä turhan positiivinen oletus. Mm. Bloomfield (2006: 11) näkee ettei eri siirtymäkauden oikeuden konsepteja tulisi asetella ristiriitatilanteeseen, mutta toisaalta kukin voi pohtia kuinka hyvin hänen määrittelemänsä tekijät - oikeudelliset, tunnustukselliset, parannukselliset ja korvaukselliset, jotka hän näkee välttämättöminä sovinnonteon toteutumiseksi - ovat näiden kahden maan kohdalla toteutuneet. Positiivista on tietenkin se, että vielä 70 vuoden jälkeenkin asioiden on mahdollista muuttua, jos maat löytävät yhteisen sävelen menneisyyden tunnustamiselle ja korvausongelmille. Ennen yhteisen sävelen löytymistä näyttää siltä, että aina kun jompikumpi puolista tuntee saavuttaneensa jotakin, toinen puoli tuntee hävinneen.

4.3.3. Anteeksipyyntö

Jos tutkailemme lohtunaisongelmaa sen ruohonjuuritasolla ja kysyisimme itse uhreilta, mitä Japanin hallituksen tulisi tehdä, jotta lohtunaisongelma saataisiin vihdoinkin päätöspisteeseen, luulen, että varmasti huomattavin osa jäljellä olevista lohtunaisista tarjoaisi anteeksipyyntöä avainsanaksi. Kesäkuussa molemmat tutkimistani lehdistä julkaisivat tahoillaan kyselytutkimuksen, jonka kumpikin oli tehnyt yhteistyössä korealaisen sanomalehden kanssa selvittääkseen molempien kansalaisten mielipiteitä maiden välejä hiertävistä historiaongelmista. Yksi kysymyksistä Asahin ja *Donga-Ilbon* yhteisessä kyselyssä oli "Onko Japani mielestäsi pyytänyt tarpeeksi anteeksi Korean aluevaltaukselta sekä kolonisaatiosta, vai onko se ollut mielestäsi riittämätöntä?"⁵⁵ Japanin puolelta 65% vastasi "On pyydetty anteeksi riittävästi" kun Korean puolelta saman vastauksen valitsi vain 1% vastaajista. "Ei ole pyydetty tarpeeksi anteeksi" vastasi vain 20% japanilaisista vastaajista, kun saman vastauksen valitsi 96% korealaisista vastaajista. (Asahi shinbun, 22.6.2015, s.13.) Yomiurin ja *Hankook-Ilbon* yhteisessä kyselytutkimuksessa vastaavanlainen kysymys kuului "Japanin peräkkäiset pääministerit ovat pyytäneet anteeksi Korealta kolonisaatiosta sekä muusta menneestä historiasta kerta toisensa jälkeen. Ovatko mielestäsi tähän astiset anteeksipyynnöt olleet riittäviä vai

⁵⁵ 「韓国併合や朝鮮半島の植民地支配に対して、日本はもう十分に謝罪したと思いますか。まだ不十分だと思いますか。」 Asahi shinbun, 22.6.2015, s.13.

riittämättömiä?"⁵⁶ Japanin puolelta "riittäviä" oli vastannut 76% vastaajista, kun Korean puolelta vain 4% oli valinnut saman vastauksen. "Eivät ole riittäviä" oli vastannut 17% japanilaisista, kun korealaisista vastaavan vastauksen oli valinnut 94% vastaajista.⁵⁷ (Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.10.) Kummatkin kysymykset koskevat yleisesti ottaen kolonisaation aikaa tai ”mennyttä historiaa” sen selvemmin tarkentamatta mitä tiettyä asiaa anteeksipyyntö koskisi, mutta ottaen huomioon, että samaisessa kyselyssä Asahin puolella lohtunaisongelman ratkaisu nähtiin ”tärkeänä” 53 %:n osalta japanilaisista vastaajista ja 95 %:n osalta korealaisista vastaajista⁵⁸ sekä Yomiurin kyselyssä se valittiin korealaisten keskuudessa Takeshima/Dokdo -ongelman jälkeen tärkeimmäksi ratkaistavaksi ongelmaksi sekä japanilaisten keskuudessa kolmanneksi tärkeimmäksi heti Takeshima/Dokdo-ongelman ja vapaakauppa-sopimuksen jälkeen, on hyvin todennäköistä, että historiaongelmista puhuttaessa monet ajattelevat nimenomaan lohtunaisongelmaa. (Asahi shinbun, 22.6.2015, s.12; 22.6.2015, s.13; Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.10.)

Yomiurin näkökulma anteeksipyyntöihin on selkeästi kriittisempi kuin Asahin: pelkästään kesäkuun aikana ilmestyi useampi artikkeli, joka mainitsi erityisesti Etelä-Korean entisen presidentin Lee Myung Bakin vuoden 2012 vierailun Takeshima/Dokdo-saarilla sekä hänen vaatimuksensa Japanin keisarilta viralliseen anteeksipyyntöön olleen käännekohta siihen, että maiden väliset suhteet lähtivät kehittymään huonoon suuntaan (mm. Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.3; 9.6.2015, s.10; 21.6.2015, s.7; 22.6.2015, s.3 B). Taustalla vaikuttaa japanilaisten turhautuneisuus Etelä-Korean jatkuviin vaatimuksiin anteeksipyyntöstä, vaikka Yomiurin näkökannasta Japani on tehnyt ehkä enemmänkin kuin tarpeeksi Etelä-Korean eteen antamansa 500 miljoonan dollarin taloudellisen avun ja AWF:n muodossa, joita kumpaakaan Etelä-Korea Parkin hallituksesta kansalaisjärjestöihin eivät ole osanneet arvostaa (mm. Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.3; 21.6.2015, s.7; 22.6.2015, s.3 A; 22.6, s.3 B; 22.6.2015, s.9; 1.7.2015, s.12).

⁵⁶ 「日本の歴代首相は、韓国に対し、植民地支配など過去の歴史について謝罪を繰り返してきました。あなたは、これまでの謝罪で十分だと思いますか、十分でないと思いますか。」
Yomiuri shinbun. 9.6.2015, s. 10.

⁵⁷ Kysymykseen ei ollut ottanut kantaa 6% japanilaisista ja 2% korealaisista valitsemalla vastauksen "en vastaa".

⁵⁸ Kysymys: "Seuraava kysymys koskee lohtunaisongelmaa. Kuinka tärkeänä pidät ongelman ratkaisua Japanin ja Etelä-Korean suhteidenparannuksen kannalta?" Vastaukset: "Todella tärkeää" Japani: 11%, Korea 73%; "Jollain tasolla tärkeää" Japani: 42%, Korea: 22%; "Ei kovin tärkeää" Japani: 28%, Korea: 2% "Ei ole laisinkaan tärkeää", Japani: 11%, Korea: 0%. (慰安婦問題についておうかがいします。日本と韓国の関係改善にむけて、この問題の決着はどの程度重要だと思いますか。) Asahi shinbun, 22.6.2015, s. 13.

Tämä Etelä-Korean osoittama kiittämättömyys nähdään myös syynä kasvavaan Korea-vihaan, ja kuten Yomiuri lainaa Etelä-Korean entistä Japanin suurlähettilästä, Muto Masatoshia, Etelä-Korean tapa ajatella kuinka ”Etelä-Korea on se, joka on oikeassa. Tämän takia Japanin tulisi mukautua (Etelä-Korean tahtoon)”⁵⁹ ja pyytää tällä logiikalla anteeksipyyntöä, on suurin syy leviävälle anti-koreanismille (Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.3). Yomiuri osoittaa artikkeleissaan myös selvästi enemmän Japanin tuntemaa syvää epäluottamusta Etelä-Koreaa kohtaan. Lehti tuo artikkeleissaan usein esille Japanin hallituksen tunteman epävarmuuden ja pelon siitä auttaako anteeksipyyttäminen käytännössä mitään, sillä jos historia toistaa itseään, Etelä-Korea toisi lohtunaisongelman tai jonkun muun historiaongelman jälleen esille hieman jälkeen viimeisimmän sovinnon (mm. Yomiuri shinbun, 20.6.2015, s.3; 22.6.2015, s.3 A; 22.6.2015, s.4; 23.6.2015, s.1, 6.7.2015, s.2).

Asahin raportointi asiasta ei ole yhtä aggressiivista ja yksipuolista, vaikka lehti kuitenkin tunnustaa sekä Japanissa vellovan Korea-vihan, joka on syntynyt Etelä-Korean jatkuvista anteeksipyyntöjen ja korvausten vaatimuksista, että Japanin pelon siitä kuinka Etelä-Korea todennäköisesti toisi lohtunaisongelman esille vielä sopimisen jälkeen (mm. Asahi shinbun, 22.6.2015, s.38; 23.6.2015; s.11). Toisin kuin Yomiuri, Asahi kuitenkin tuo esille myös Etelä-Korean näkökantaa todeten kuinka joidenkin japanilaisten poliitikkojen tekemät jatkuvat kielteiset lausunnot koskien Japanin puolelta tehtyjä menneisyyden anteeksipyyntöjä ovat osaltaan kasvattaneet korealaisten epäluottamusta Japania kohden (Asahi shinbun, 19.6.2015, s.12). Samassa artikkelissa Asahi kuitenkin tunnustaa Japanin kärsivän ”anteeksipyyntöväsymyksestä” (*shazai-tsukare*, 「謝罪疲れ」), sillä Etelä-Korea ei näytä ymmärtävän Japanin tekemää vaivannäköä menneisyyden suhteen. Toisaalta Asahi tuo joissain artikkeleissaan esille myös puolta, jossa Etelä-Korean osalta osataan myös arvostaa Japanin vaivannäköä, kuten esim. lehden tekemässä haastattelussa entiselle Japanin vara-ulkoministerille Yanagiya Kensukelle ja entiselle Etelä-Korean Japanin suurlähettiläälle Oh Jae Heelle. Haastattelussa Oh toteaa, ettei ole totta etteikö Japani olisi tehnyt mitään menneisyyden katumisen suhteen, nostaen esimerkeiksi Murayama-puheen, Kim Dae Jungin ja Keizo Obuchin tekemän yhteisjulkilausuman sekä Naoto Kanin puheen, joita kaikkia tulisi hänen mielestään arvostaa, minkä lisäksi hänestä on selvää, että Japani on raha-

⁵⁹ 「正しいのは韓国のほうだ。だから日本は従え」 Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.3.

avustuksellaan vaikuttanut Etelä-Korean taloudelliseen kehitykseen (Asahi shinbun, 23.6.2015, s.11).

Elokuussa julkaistu Abe-puhe on anteeksipyyntö-ajatuskokonaisuuden kannalta ehkäpä suurin konkreettinen tapahtuma tutkimani viiden kuukauden ajalta. Asahilla ja Yomiurilla on selkeästi eri mielipiteet sen suhteen, kuinka onnistuneena puhetta pystyy kokonaisuutena pitää. Jo ennen puheen ulostuloa erityisesti Asahi julkaisi artikkeleita, joissa ilmaistiin tavalla tai toisella eri tahojen huolia sen suhteen, tulisiko Abe todella ”perimään” aikaisempien pääministereiden puheet ja niihin sisällytetyt historiakäsitykset, jotka ovat lohtunaisongelmankin kannalta erittäin olennaisia. Artikkelijoka kertoi Aben 70-juhlavuosipuheen suunnitteluun osallistuvan ryhmän suunnitelmista, mainitsi kuinka ryhmän sisällä oli ääniä, joiden mukaan ”Japanin pääministeri on pyytänyt anteeksi lukemattomia kertoja, mutta onkohan mukana ollut tarpeeksi katumusta?”⁶⁰ Tämän lisäksi Asahi raportoi myös Kōnon antamasta kritiikistä koskien LDP:n keräämää ehdotelmaa, jonka avulla korjattaisiin ulkomaisen raportoinnin sekä kotimaisten oppikirjojen ”vääränlaiset faktat” koskien lohtunaisongelmaa. ”Miksi (emme) voi vain pyytää anteeksi? Eikö se ole selvää, että siitä lähtien voisimme toimia sen suhteen, minne uuden Japanin pitäisi mennä?”⁶¹ Asahi julkaisi artikkelin myös seitsemän eri kansalaisjärjestön tekemästä ”kansalaisten puheesta” (*minshu-danwa*, 民衆談話), jossa he ilmaisivat toiveensa siitä mitä Aben puheen tulisi sisältää viitaten mm. aggression, kolonisaation sekä anteeksipyynnön ja katumuksen mainintoihin, sekä Murayama –ja Kōno-puheiden perimiseen (Asahi shinbun, 31.7.2015, s.37).

Mitä tulee itse puheeseen, Asahi piti sitä kokonaisuudessaan melko epäonnistuneena. Abe onnistui toki sisällyttämään kaikki neljä paljon odotettua termiä, kolonisaation (*shokumin-chishihai*, 植民地支配), aggression (*shinryaku*, 侵略), katumuksen (*hansei*, 反省) sekä anteeksipyynnön (*owabi*, お詫び sekä *shazai*, 謝罪), mutta ongelmana oli se, ettei Abe viitannut anteeksipyynnöllään ja katumuksellaan suoraan itseensä, eikä myöskään osoittanut suoraan ketä tai mitä kohtaan anteeksipyyntö oli tarkoitettu, viitaten vain ”aikaisemman suuren sodan tapahtumiin” (*saki no daisen ni okeru okonai*, 「先の大戦における行い」, Asahi shinbun, 15.8.2015, s.2) (mm. Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3; 15.8.2015, s.14; 15.8.2015, s.2). Anteeksipyynnöstä ei

⁶⁰ 「日本は総理大臣が何度も謝罪しているが、反省は十分ではなかったのではないか。」 Asahi shinbun, 22.7.2015, s.3.

⁶¹ 「なぜ『申し訳ありませんでした』とできないのか。そこから新しい日本の行くべき行動をとるのは当たり前ではないか」 Asahi shinbun, 30.7.2015, s.4.

ainoastaan puuttunut vilpittömyyttä, vaan Abe mainitsi puheessaan myös kuinka "Meidän lastemme ja lastenlasten sekä tulevien sukupolvien lasten, joilla ei ole minkäänlaisia yhteyksiä sotaan, ei tulisi kuormittaa itseään kohtalolla, jossa heidän tulisi yhä pyytää anteeksi."⁶² Eräs Asahin haastattelemissa kansalaista kommentoikin puhetta "Hän ei ollut huolissaan vastapuolesta, vaan se kuulosti julistukselta, jonka mukaan ainoastaan Japanin tulisi lopettaa anteeksipyyttäminen."⁶³ Toinen haastateltava oli kommentoinut Aben näkökulmaa tulevien sukupolvien tarpeesta pyytää anteeksi "Vaikka kyseessä olisi sukupolvi, jolla ei ole mitään tekemistä sodan kanssa, eikö ikuinen katumuksen idea ole välttämätön?"⁶⁴

Yleisesti ottaen suurin osa Asahin haastattelemissa kansalaisista oli joko hyvin pettyneitä tai vähintäänkin hämmentyneitä Aben puheesta. Myös Korean puolella puheeseen suhtauduttiin melko tyytymättömästi, mistä kumpikin lehti julkaisi artikkeleita hyvin tasapuolisesti. Park itse oli todennut puheesta "valitettavia kohtia ei ollut vähän" (*zannenna pubun ga sukunakunai*, 「残念な部分が少くない」) ja totesi "hyväntahtoisten tekojen" (*seii-arū kōdō*, 「誠意ある行動」) olevan välttämättömiä tästä lähtien, pyytäen lohtunaisongelman nopeaa ratkaisua (mm. Asahi shinbun, 15.8.2015, s.1; Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.1). Kaikista eniten Etelä-Korean puolella oli kiinnitetty huomiota nimenomaan epäsuoriin viittauksiin anteeksipyyntöissä ja katumuksessa, sekä Aben kykenemättömyyteen mainita lohtunaisongelma suoraan. *Chosun ilbo* oli kommentoinut puhetta "Abe vältti pyytämästä anteeksi kolonisaatiosta kekseliäillä sanoilla"⁶⁵, kun taas suurin oppositiopuolue, Etelä-Korean *Minjoo*-puolue, kommentoi puhetta hyvin samantapaisesti sanomalla "kaikki avainsanat kyllä löytyivät, mutta Abe vältti kekseliäällä tavalla hyökkääjän vastuunottamisen."⁶⁶

Mitä tulee itse lohtunaisongelman mainitsemiseen puheessa, tässäkin Asahi tunsu Aben epäonnistuneen. Puheessa ei kertaakaan suoraan mainittu lohtunais-sanaa, vaan Abe puhui epäsuorasti naisten oikeuksista ja totesi "Emme saa unohtaa, että taistelukenttien näkymättömissä oli naisia, joiden kunniaa ja arvokkuutta loukattiin

⁶² 「戦争には何ら関わりのない、私たちの子や孫、そしてその先の世代の子どもたちに、謝罪を続ける宿命を背負わせてはならない」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3.

⁶³ 「相手にわびたものではなく、『日本だけおわびするのはやめよう宣言』に聞こえました」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.30.

⁶⁴ 「戦争にかかわりのない世代でも、未来永劫（えいごう）、ざんげの念は必要ではないか」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.33.

⁶⁵ 「巧妙な言葉で『植民地支配への謝罪』を避けた」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.1.

⁶⁶ 「キーワードはすべてあったが、巧妙なやり方で加害者としての責任を避けた」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3; Yomiuri shinbun 15.8.2015, s.7.

syvästi.”⁶⁷ Etelä-Korean johtava hallituspuolue, *Senuri*-puolue, oli sekä Asahin että Yomiurin mukaan kommentoinut lohtunaisasiaa ”pelkkä epäsuora viittaus lohtunaisiin ei ole riittävä.”⁶⁸ Mitä tulee ulkomaisen median reagointiin, Asahi toteaa Amerikan reagoineen yleisesti ottaen positiivisesti puheeseen, mutta huomauttaa myös, kuinka monet länsimaalaiset mediat olivat huomanneet kuinka ”pääministeri Abe oli jälleen kykenemätön pyytämään anteeksi.”⁶⁹ Yomiurin kanta asiaan näytti pähkinänkuoressa olevan se, että kaikki muut maat Etelä-Koreaa ja Kiinaa lukuun ottamatta olivat tyytyväisiä puheeseen, mutta myös nämä tyytymättömät maat välttivät ilmaisemasta painavaa kritiikkiä suhteiden parantamisprosessin takia (mm. Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.7; 16.8.2015, s.2; 16.8.2015, s.3).

Toisin kuin Asahi, Yomiuri näkee Aben puheen kokonaisuudessaan olleen hyvinkin onnistunut. Asahikin tosin myöntää, että puhe oli sisällöltään sellainen, josta sekä vasemmalle että oikealle nojaavat voivat olla samaa mieltä, minkä lisäksi Abe puhutteli koko kansainvälistä yhteisöä ja ilmaisi halunsa parantaa Japanin välejä usean maan kanssa keskittymättä ainoastaan Itä-Aasian alueeseen (Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3). Yomiurin oma linja on myös selkeästi positiivisempi kuin mitä lehden haastateltavat kansalaiset kommentoillaan osoittivat: monet haastateltavista olivat kuitenkin tyytyväisempiä verrattuna Asahin haastateltaviin ja erityisesti Aben puheen ”tulevaisuusorientoitumiseen” oltiin tyytyväisiä, mutta mm. juurikin anteeksipyyntöä tunnettiin olleen epämääräinen - eräs korealainen haastateltava oli kommentoinut ”Koska Abe ei viitannut suoraan anteeksipyyntönsä Korean kohdistuneeseen aggressioon ja kolonisaatioon, anteeksipyyntöä tunne ei välittynyt. Olen myös huolissani kuinka puhe otetaan vastaan korealaisessa yhteiskunnassa.”⁷⁰(mm. Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.35; 15.8.2015, s.34). Yomiurin toimitus itsessään tuo esille oikeastaan vain positiivisia asioita puheesta, kuten sen aikaisempia juhlapuheita pidempi pituus, puheen sisällön monipuolisuus, tulevaisuuskeskeisyys, kaikkien avainsanojen sisällyttäminen ja edellisten hallitusten historiakäsityksen periminen, sekä Aben oman persoonan esiintuominen sisällyttämällä puheeseen uusia sanoja, kuten ”kiitollisuus”

⁶⁷ 「戦場の陰には、深く名誉と尊厳を傷つけられた女性たちがいたことも、忘れてはならない」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3.

⁶⁸ 「慰安婦についても間接的にしか言及していないことは物足りない」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3; Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.7.

⁶⁹ 「安倍首相が改めて謝罪するには至らなかった」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3.

⁷⁰ 「朝鮮への侵略や植民地支配へのおわびに直接言及しておらず、謝罪の気持ちは伝わらなかった。韓国社会がどう受け止めるか心配もある」 Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.34.

(*kansha*, 感謝), ”proaktiivinen pasifismi” (*sekkyokuteki-heiwa-shugi*, 積極的平和主義) sekä ”syvä katumus” (*fukai gaiko*, 深い悔悟) (mm. Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.1 B; 15.8.2015, s.2; 15.8.2015, s.10). Mielenkiintoista oli myös se, kuinka Yomiuri näki asiat, jotka Asahi oli kokenut hyvin negatiivisina puolina puheessa, positiivisina. Yomiurin mukaan Abe oli viitannut ja myöntänyt aggression suorasti, lohtunaisongelmaan oli viitattu hyvin ja myös Aben huomautus siitä, kuinka tulevien sukupolvien ei tulisi pyytää anteeksi menneistä tapahtumista, koettiin hyvänä mainintana (mm. Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.1 A; 15.8.2015, s.1 B; 15.8.2015, s. 3 A; 15.8.2015, s.3 B). Yomiurin Aben puhetta koskevissa artikkeleissa on myös selkeästi enemmän vertailua uuden puheen ja menneiden juhlavuosipuheiden välillä, keskittyen erityisesti Murayama-puheeseen ja sen selkeään huonommuuteen Abe-puheeseen nähden. Artikkelit keskittyvät siihen kuinka Murayama-puheen taustasuunnitteluun panostettu aika ja vaiva olivat hyvin vähäpätöisiä ja kuinka puheen sisältö sai aikanaan paljon kohua aikaan niin puolueen sisällä kuin kansalaistenkin keskuudessa. Yomiuri näyttää pyrkivän osoittamaan kuinka ihmeellistä ja arvostettavaa on, että Abe on perinyt kyseisen puheen historiakäsityksen ja anteeksipyytelyn, vaikka kummallakin poliitikoista on hyvin eri käsitykset historiaongelmista. (mm. Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s. 1 A; 15.8.2015, s.3 A; 15.8.2015, s.10.) Tällä tunnutaan jollakin tavalla alleviivaamaan se, kuinka ihmisten tulisi olla tyytyväisiä, että anteeksipyynnön tapaista asiaa ylipäättänsä kuultiin pääministerin sanomana, sillä kuten Yomiuri parissa artikkelissaan painottaa, Abe itse ei olisi halunnut sisällyttää anteeksipyyntöä ollenkaan puheeseensa, sillä hän uskoo tämän johtavan anteeksipyyntöihin tulevaisuudessakin, ja totesi tämän takia puheessaan vain edellisten hallitusten viittaukset anteeksipyyntöihin (Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.3; 15.8.2015, s.2).

Teoriaosuudessa kysyin, onko anteeksipyynnöillä mitään merkitystä, jos se ei saa osakseen vastakaikua anteeksiannolla. Abe-puhe sai kuitenkin itseni miettimään, onko anteeksipyynnöllä, jonka sisällöttömyys on julkisesti tiedossa, oikeasti mitään merkitystä? Hazan totesi, että anteeksipyynnöllä on parhaimmillaan puhdistava vaikutus, jos sitä ei kansan mielestä nähdä ainoastaan rutiininomaisena, tyhjänä eleenä, joka on olemassa ainoastaan poliittisen korrektiuden takia (2006: 43). En keksi mitään muuta määritelmää, jolla Abe-puhetta voisi paremmin kuvatakaan, varsinkin ottaen huomioon, kuinka pääministeri on julkisesti esittänyt useaan otteeseen oman haluttomuutensa pyytää enää anteeksi. Toisaalta Etelä-Korean puolen jatkuva tapa kritisoida Japanin tarjoamia

sanavalintoja pistää miettimään, onko puhdas anteeksipyyntö sellaisenaan ainoa asia, jota maa ja sen kansalaiset havittelevat?

4.3.4. Anteeksianto

Anteeksianto on teema, jota kumpikaan lehdistä ei suorilta käsin nosta erityisesti aiheeksi lohtunaisiin kohdistuvissa kirjoituksissa, mutta sen läsnäolon voi tuntea lukuisissa artikkeleissa, joissa Park vetoaa jäljellä olevien lohtunaisten korkeaan ikään syyksi sopia lohtunaisongelma mahdollisimman nopeasti, tai niissä artikkeleissa, jotka käsittelevät Japanin suurlähetystön edessä käytyjä mielenosoituksia lohtunaisten oikeuksien puolesta. Kysymys siitä, mitä Japanin täytyisi tehdä, jotta Etelä-Korea vihdoinkin antaisi kaiken anteeksi ja maat saavuttaisivat toivotun vahvan sovinnonteon tason, on sen tasoinen arvoitus, johon on vaikeaa antaa täysin tarkkaa ja oikeanlaista vastausta. Usein ulkomaisia medioita myöten lohtunaisia käsittelevissä artikkeleissa näkee lohtunaisten itse toteavan tarvitsevansa vain anteeksipyyntöä Japanin hallitukselta. Syyskuussa pidetyssä lehdistötilaisuudessa Asahi raportoi *Nanume no ie:n* asukkaana, Lee Ok Sanin sanoneen "Minun on saatava anteeksipyyntö ennen kuolemaani. Jos he vain pyytäisivät anteeksi, kaikki olisi sillä selvitetty."⁷¹ Toisaalta taas lohtunaisten nostamat syytteet korvausvaatimuksineen Japanin hallitusta ja japanilaisia yhtiöitä kohtaan, sekä Etelä-Korean oikeuslaitoksen myöntämä päätös siitä kuinka lohtunaiset ovat oikeutettuja tällaisten syytteiden ja korvausten vaatimiseen osoittavat jotain täysin muuta (Asahi shinbun, 25.6.2015, s.17).

Kuten olen jo aikaisemmin maininnut, kyse ei ole niinkään siitä, etteikö Japani olisi pyytänyt anteeksi menneisyyden tapahtumista, lohtunaisongelma mukaan lukien, vaan kyse on siitä, mitä kaikkea anteeksipyyntöön sisältyy. Jo molempien lehtien artikkelit Aben puheesta todistavat kuinka tarkasti vastapuoli, ja tätä nykyään myös koko kansainvälinen yhteisö, kiinnittää huomiota yksinomaan siihen, millaisia sanoja puhe sisältää. Molemmat lehdistä raportoivat myös puheen suunniteluun osallistuneen työryhmän huolia siitä mitä asioita Abe aikoo mainita – ja toisaalta, mitä jättäisi mainitsematta – puheessaan, minkä lisäksi kyseistä työryhmää ja *Kōmeitō*-puoluetta oli huolestuttanut mahdollisen ”Abe-väriin” (*Abe-karaa* 「安倍カラー」) voima, joka olisi saattanut pilata paljon aikaa ja voimia vaatineen puheen (Asahi shinbun, 7.8.2015, s.2; Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.3; 15.8.2015, s.3 A; 10.9.2015, s.4). Darthmouthin apulaisprofessori Jennifer Lind oli kommentoinut Asahin lokakuun artikkelissa

⁷¹ 「死ぬ前に謝罪を受けなければならない。謝罪さえすれば、すべて解決される」 Asahi shinbun, 15.9.2015, s.11.

lohtunaisongelmaa sanomalla "Saavuttaakseen sovinnonteon naapurimaidensa kanssa, Japanin on välttämätöntä myöntää, että lohtunaisongelma on ihmisoikeusrikos."⁷² Myös Park toteaa usein vaatiessaan ratkaisua Japanilta lohtunaisongelmaan kuinka naisten "kunnian ja arvokkuuden palauttaminen on tärkeää" ja kuinka naisten elinaikana "(Meidän) täytyy löytää nopeasti ratkaisu, jolla voimme parantaa henkiset traumat."⁷³ Käytännössä siis pelkkä anteeksipyyntö on hyödytön, vaan sen tulisi myös sisältää tunnustus oikeanlaisesta historiakäsityksestä sekä vastuunottamisesta tehdyistä ihmisoikeusrikoksista. Vähintäänkin yhtä tärkeää on myös myöntää *kuka* on ollut väärintekojen taustalla – niin LDP:n Japanin kunnian ja luotettavuuden palauttamiseen keskittyvä työryhmä kuin Abe ovat sanasta sanaan myöntäneet kuinka "naisten ihmisoikeuksia ja kunniaa loukattiin pahasti"⁷⁴, mutta armeijan – ja näin samalla valtion – osallisuus kielletään täysin. On myös eri asia myöntää, että lohtunaiskunniaa tai ihmisoikeuksia on loukattu pahasti, kun samalla kuitenkin kielletään lohtunaisjärjestelmän olleen järjestelmällistä seksiorjuutta ja täten myös vakava ihmisoikeusrikkomus. Juuri tämän tapaista hienovaraista eroa Torpey todennäköisesti tarkoitti sanoessaan, ettei Japanin kohdalla kyse ole niinkään siitä, että tapahtumat haluttaisiin kokonaan kieltää, vaan kyse on siitä kuinka asia *tunnustetaan* (2007: 182, 187).

Kuten teoriaosuudessa totesin, anteeksianto poliittisella ja yhteiskunnallisella tasolla saattaa olla turhan utopistinen ajatus, mutta henkilökohtaisella tasolla se on mahdollista ja jopa suotavaa, jotta ihmisten väliset suhteet voisivat parantua entiselleen. Mm. Pankhurst totesi kuinka nimenomaan anteeksianto on keskeinen erittelevä tekijä henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen sovinnonteon välillä (1999: 241). Japanin ja Etelä-Korean kohdalla raja henkilökohtaisen ja yksilöllisen sekä yhteiskunnallisen ja poliittisen välillä on hyvin häilyvä: anteeksipyyntöä pyydetään maan

⁷² 「ただ、日本が慰安婦問題について人権侵害だったと認めることが、隣国との和解には必要だ」 Asahi shinbun, 3.10.2015, s.13.

⁷³ Mm. 「おばあさんたちが生きていらっしゃる時に名誉と尊厳を回復することが重要だ」 Asahi shinbun, 26.6.2015, s.13; 「心の傷を治すことができる解決策が速やかにまとめられなければならない」 Asahi shinbun, 30.9.2015, s.12.

⁷⁴ LDP:n Japanin kunnian ja luotettavuuden palauttamiseen tähtäävä työryhmä: "On totta, että lohtunaisasemia perustettiin ja että yksityiset toimeksiantajat palkkasivat naisia ja heidät laitettiin työskentelemään, minkä lisäksi naisten ihmisoikeuksia ja kunniaa loukattiin pahasti". 「慰安所が設置され、女性を民間業者が募集し働かせたことは事実であり、女性の人権と尊厳を著しく傷つけた」 Yomiuri shinbun, 28.7.2015, s.4. Aben puheesta: "Emme saa unohtaa, että taistelulukenttien näkymättömissä oli naisia, joiden kunniaa ja arvokkuutta loukattiin syvästi." (「戦場の陰には、深く名誉と尊厳を傷つけられた女性たちがいたことも、忘れてはならない」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3.

korkeimmalta poliittiselta johtajalta, mutta sen halutaan olevan mahdollisimman henkilökohtainen. Tätä heijastelee myös AWF:n aikomus maksaa sekä korvausrahoja lohtunaisille, että lähettää henkilökohtainen anteeksipyyntökirje jokaiselle naisista. Positiivista lohtunaisongelmassa Etelä-Korean puolella on ollut myös se, ettei naisia kohtaan ole ollut suoranaista painostusta poliittiselta rintamalta antamaan anteeksi väärinteot ”yhteisen hyvän” vuoksi. Parkista on tullut suoranaisten lohtunaisongelman ratkaisun kannattaja laittamalla asian sopimisen edellytykseksi tapaamiselle, ja jos Asahin ja Yomiurin tekemiä kyselytutkimuksia on uskominen, myös valtaosa korealaisesta kansasta ei ole tyytyväisiä Japanin hallituksen näkemään vaivannäköön asiaa kohtaan, tai hallituksen näkökantaan, jonka mukaan lohtunaisongelma on sovittu vuoden 1965 normalisaatiosopimuksella.⁷⁵ Koska naisia ei ole maan sisällä painostettu anteeksiantoon, mahdollisuus sovinnontekoon ilman vastenmielisyyden tunteita ainakin periaatetasolla on hyvinkin mahdollista. Dwyerin näkemyksen mukaan sovinnonteon saavuttaminen saattaa jossain tapauksissa olla hyvinkin mahdollista, mutta ei välttämättä anteeksiantaminen (2003: 106). Japanin ja Etelä-Korean kohdalla tarvitaan juuri tämän takia mielestäni jaottelua vahvaan ja heikkoon sovinnontekoon: heikon sovinnonteon tasolla tällainen lopputulema voisikin olla mahdollista, mutta vahvan sovinnonteon saavuttamiseksi henkilökohtainen anteeksianto lohtunaisien osalta on välttämätöntä.

Pohdin aikaisemmin sitä tarkoittaisiko hallituksen tekemä anteeksianto yksilöiden oikeuksien päälle tallomista. Lukemani viiden kuukauden ajalta en havainnut tämän tapaista toimintaa Etelä-Korean hallituksen puolelta, mutta maiden päämiesten tekemä päätös juuri pari päivää ennen vuodenvaihdetta osoittaa, kuinka hallitus on halutessaan kykeneväinen tekemään päätöksiä, joilla tallotaan yksilöiden oikeuksien päälle. Lohtunaiset ja heitä tukevat aktivistit ovat siitä lähtien osoittaneet tyytymättömyyttä ja protestoineet aktiivisesti tehtyä päätöstä kohtaan.

⁷⁵”Japanin hallitus väittää, että lohtunaisien korvausongelma on laillisesti selvitetty vuoden 1965 normalisaatiosopimuksen nojalla. Oletko tyytyväinen vai tyytymätön tähän Japanin hallituksen väitteeseen? (korealaisista) Olen tyytyväinen: 6%, En ole tyytyväinen: 89%” 日本政府は、1965年に結んだ日韓基本条約などで、元慰安婦の補償問題は法的に解決済みだと主張しています。あなたは、この日本政府の主張に納得しますか。納得しませんか。納得する 6% 納得しない 89%。Asahi shinbun, 22.6.2015, s.13.

”Arvostatko vai etkö arvosta Japanin hallituksen tähän astista vaivannäköä niin sanottuun lohtunaisongelmaan liittyen? (korealaisista) Arvostan: 3%, En arvosta: 95%, En vastaa: 3%” いわゆる従軍慰安婦問題に関する、日本政府のこれまでの取り組みを、評価しますか、評価しませんか。韓国: 評価する 3% 評価しない 95% 答えない 2%。Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.10.

4.3.5. Sovinnonteko yksilöllisellä ja poliittisella tasolla, lopputulemana ja prosessina
Kuten aikaisemmin sanottu, suurin osa sovinnontekoa tutkineista tutkijoista ovat usein sitä mieltä, että erottelu poliittisen ja yhteiskunnallisen, sekä henkilökohtaisen ja yksilöllisen sovinnonteon välillä on tarpeellista. Usein henkilökohtaiseen sovinnontekoon sidotut käsitteet, kuten Japanin ja Etelä-Korean suhteidenrakennusprosessissa tutuksi tulleet anteeksianto ja katumus, tunnetaan suorastaan taakkana poliittisen sovinnonteon kentällä. Murphy (2010: 13) totesi, etteivät demokratisoituminen ja rauhanturvaaminen ole riippuvaisia siitä, pääsevätkö uhrin yli henkilökohtaisesta mielipahastaan väärintekijöitään kohden, ja ottaen huomioon minne molemmat maista ovat kehityksellään päässeet, sanoisin tämän väitteen pitävänä paikkansa Japanin ja Etelä-Koreankin kohdalla. Kuitenkin Murphyn oletus siitä kuinka uhrien negatiiviset asenteen eivät itsessään ole ongelmia, joihin täytyisi ottaa kantaa, osoittautuu virheelliseksi nimenomaan vahvan sovinnonteon kannalta. Lohtunaisongelman ratkaisun kannalta juurikin itse lohtunaisien tuntemukset ja kärsimys ovat ensisijalla, ja ilman kansaa ja lohtunaisia miellyttävää ratkaisua sovinnontekoa lopputulemana ei koskaan tulla näkemään. Juuri päiviä ennen Kiinan, Japanin ja Etelä-Korean päämiesten tapaamista Park totesi Asahin ja Mainichin yhteisessä haastattelussa ”On tärkeää, että Japanin hallitus hyväksyy uhrin ja löytää mahdollisimman pian ratkaisun, johon kansalaisemme voivat olla tyytyväisiä.”⁷⁶ Parkin tapa tuoda jatkuvasti lohtunaisongelma esiin osoittaa, kuinka hän ja hänen hallituksensa pitävät tärkeänä nimenomaan sovinnonteon yksilöllistä puolta.

Lokakuun artikkelit liittyen marraskuun alussa tapahtuvaan kolmen päämiehen tapaamiseen heijastavat hyvin Japanin ja Etelä-Korean välillä käytävää kädenvääntöä lohtunaisongelman suhteen. Koska Etelä-Korea toimi tapaamisen isäntämaana, Japanin puolella syntyi toivo siitä kuinka neuvotteluissa ei välttämättä käsiteltäisi lohtunaisongelmaa, sillä ikävän aiheen esiintuominen isännän roolissa nähtäisiin epäkohteliaana vieraille. Molemmat lehdistä julkaisivat lukuisia artikkeleita koskien kummankin puolen odotuksia tapaamista kohtaan, yksityiskohtia tapaamisen aikataulutusta ja niin edelleen. Park oli todennut ennen tapaamista lohtunaisongelmaan liittyen ”jos tässä ongelmassa tapahtuu edistystä, luulen, että tapaamisesta tulee merkittävä päämiesten tapaaminen”⁷⁷, kun taas Japanin puolelta aihetta oli kommentoitu

⁷⁶ 「日本政府が、被害者が受け入れ、我が国民が納得できる解決策をできるだけ早く示すことが重要だ」 Asahi shinbun, 30.10.2015, s.1.

⁷⁷ 「この問題も進展があれば意味のある首脳会談になるだろう」 Asahi shinbun, 16.10.2015, s.1; Yomiuri shinbun, 16.10.2015, s.1; 18.10.2015, s.3.

"Mitä tulee lohtunaisasiaan, epäilen, että sen suhteen on enää mitään keskusteltavaa. Jos haluamme, että keskustelusta tulee merkittävä, sitä ei missään nimessä saa nostaa aiheeksi."⁷⁸ Tällä kertaa erityisesti Asahi, ja jo aikaisempina kuukausina myös Yomiuri, toi esille artikkeleissaan Japanin puolen tuntemaa turhautumista koskien Parkin esittämiä vaatimuksia lohtunaisongelman ratkaisemiseksi samalla kun presidentti itse ei esittänyt konkreettisia ehdotuksia, mitä asian eteen pitäisi tehdä (mm. Asahi shinbun, 30.10.2015, s.4; 30.10.2015, s.1; Yomiuri shinbun, 16.8.2015, s.3; 30.9.2015, s.3). Tämän tyylinen ”köydenveto” lohtunaisongelman suhteen on jatkuvasti läsnä poliittiseen sovinnontekoon keskittyvissä artikkeleissa tutkimani viiden kuukauden ajalta, näiden marraskuun tapaamiseen keskittyvien artikkeleiden ollessa vain yksi esimerkki lukuisista vastaavista. Molemmat lehdistä käyttävät myös paljon japanilaista sanaa *kodawaru* (こだわる), jolla ilmaistaan tietynlaista pakkomielteistä käyttäytymistä tai niin sanottua ”hössöttämistä” jonkin asian suhteen, puhuessaan Parkin tavasta tuoda lohtunaiset jatkuvasti esiin (mm. Asahi shinbun, 17.10.2015, s.3; 30.10.2015, s.4; Yomiuri shinbun, 1.10.2015, s.3; 18.10.2015, s.2). Erityisesti Yomiuri tuo esille näkökantaa, jonka mukaan lohtunaisasian esilletuominen on Parkin henkilökohtainen valinta ja tämä emotionaalinen suhtautuminen toimii myös esteenä suhteiden parantumiselle (Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.9). Japanin ja Etelä-Korean kohdalla yksilöllinen ja poliittinen taso törmäävät toisin sanoen helposti toisiinsa, vaikka Japanin puolelta toive pysytellä pelkästään poliittisella tasolla on selvä. Samanlaisen ilmiön voi huomata myös Abe-puheessa, jonka sisältöä ja sanavalintoja kohtaan on Etelä-Korean puolelta tietynlaisia toiveita, kuten mainitsemieni anteeksipyyntöön ja katumuksen kaltaisten sanojen sisällyttäminen, vaikka nämä tulisi ennemminkin yhdistää yksilöllisen tason sovinnontekoon.

Jos ajattelemme sovinnontekoa poliittisella tasolla ja prosessina, Japanin ja Etelä-Korean kohdalla se on kirjaimellisesti prosessi, joka ei näytä koskaan saavuttavan päämääräänsä. Tarkastelemani aikaväli rajoittui vain viiteen kuukauteen, mutta jo tämän aikavälin artikkeleiden sisällön perusteella en epäile laisinkaan etteikö samanlainen soutaminen ja huopaaminen lohtunaisongelman suhteen olisi alkanut jo Parkin noustua maan uudeksi presidentiksi hiukan yli kolme vuotta sitten. Erityisesti Yomiurin osoittama jyrkkä suhtautuminen Etelä-Korean presidenttiin on jollain tasolla ymmärrettävää, vaikka

⁷⁸ 「慰安婦問題は、これ以上話し合いの余地があるのか疑問だ。会談を有意義なものにしたいのならば、一切話題にしないことだ」 Asahi shinbun, 17.10.2015, s.3; Yomiuri shinbun, 18.10.2015, s.2.

toisaalta se antaa turhan kapean ja yksipuolisen kuvan maiden välien huonosta tilasta. Yksi olennainen kysymys maiden välisessä *kokonaisvaltaisessa* sovinnontekoprosessissa on tietenkin se, että vaikka lohtunaisongelma löytäisi päätepiteensä poliittisella ja yksilöllisellä sovinnonteon tasolla, parantaisiko se maiden välit kokonaan? Vaikka lohtunaisongelma on eittämättä yksi tärkeimmistä ratkaisemattomista ongelmista maiden välillä, se ei valitettavasti ole ainoa. Kuten mainittu, lukemistani artikkeleista erityisesti Yomiurin puolelta löytyy huolestunutta pohdintaa sen suhteen, toisiko Etelä-Korean uudet poliittiset tuulet lohtunaisongelman uusiksi esille, vaikka mielestäni ehkä oleellisempaa olisi kysyä mitä käy muille historiaongelmille maiden välillä. Toisaalta nimenomaan lohtunaiset ovat historiaongelmiin lukeutuvista kiistoista ainoita – unohtamatta kuitenkin muita pakkotyöhön usutettuja uhreja – joiden kohdalla jakoa yhteiskunnallisen/poliittisen ja henkilökohtaisen/yksilöllisen sovinnonteon välillä on järkevää miettiä. Vaikka Takeshima/Dokdo-ongelma koetaan myös suurena ongelmana, kuin myös mm. erimielisyydet koskien oikeanlaiseen historiaymmärrykseen pohjautuvista oppikirjoista, niillä ei ole ihmisoikeuksiin ja henkilökohtaiseen anteeksiantoon rinnastettavaa ulottuvuutta. Ehkä se fakta, että kyseessä on ihmishenkien kohtalo, on kantanut lohtunaisongelman näin pitkälle, jolloin ulkomaalaisten ihmisoikeusvaikuttajien on täytynyt puuttua peliin ja osoittaa, ettei vakaakupissa paina enää 50 vuotta vanhat, epätoivon syövereissä allekirjoitetut sopimukset. Kesäkuussa Soulissa vierailut YK:n ihmisoikeuslähettiläs oli asiaan sopivasti todennut "tämänkaltaista brutaalia tekoa ei voi sellaisenaan jättää huomioimatta."⁷⁹

4.3.6. Heikko ja vahva sovinnonteko

David Crockerin idea vahvasta ja heikosta sovinnonteosta on Japanin ja Etelä-Korean suhteidenrakennusprosessin kohdalla hyvin oleellinen ajatus. Maat eivät missään nimessä vietä toisistaan riippumatonta ”yksinkertaista yhteiselo”, vaan anteeksiannon, jaetun kokonaisvaltaisen näkemyksen sekä yhteisen parantumisen tapaiset ideat näkyvät vahvasti molempien maiden vallanpitäjien puheissa. Mitä tulee itse ”sovinnonteko”-sanan (*wakai*, 和解) ilmenemiseen tutkimissani artikkeleissa, se ei ole sana, jonka perään kuulutettaisiin jokaisessa poliittisten johtajien välisessä keskustelussa, mutta sen tärkeys suhteiden paranemisen kannalta on sitäkin näkyvämpää. Park oli lausunut Japanin suurlähetystön järjestämässä 50:n juhluvuoden juhlallisuuksissa Soulissa lohtunaisongelmaan liittyen "Meidän on välttämätöntä purkaa kaikista isoimpina esteinä

⁷⁹ 「このような蛮行をそのまま見過ごすことはできない」 Asahi shinbun, 26.6.2015, s.13.

toimivat menneisyyden historian painavat kantamukset sovinnonteon ja yhdistymisen sydämellä."⁸⁰, kun samaisen päivän lehdessä entinen Etelä-Korean Japanin suurlähettiläs Oh Jae Hee oli kommentoinut maiden välejä käsittelevässä artikkelissa "Olen huolestunut myös tilanteesta, jossa maiden välinen epäluottamus ja väärinkäsitykset jatkuvat aivan liian pitkälle. Mielestäni molempien maiden sovinnonteon kannalta historiakäsitys on tärkeää ja Japanin vaivannäkö ja yhteistyö on välttämätöntä."⁸¹ Molemmat lehdistä raportoivat myös kuinka huolimatta siitä, että Etelä-Korea niin sanotusti "siirtää maalitolppia" ("*gooruposuto*" *wo ugokasu*, 「ゴールポスト」を動かす) historiakäsitysongelman suhteen, on välttämätöntä miettiä yhdessä Etelä-Korean hallituksen kanssa tapoja saavuttaa pysyvä sovinnonteko (Asahi shinbun, 7.8.2015, s.2; Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.9). Yomiuri kritisoi Aben puheen analysoinnin yhteydessä kuinka "Kiina ja Etelä-Korea ovat kritisoineet Japanin historiakäsitystä ja käyttäneet tätä Japani-vastaisena materiaalina. Tällaisesta "historiakortista" luopuakseen ja saavuttaakseen todellisen sovinnonteon, Aben puheella täytyy saada menneisyyden ongelmille lopullinen piste."⁸²

Sovinnonteko nähdään siis sekä keinona ylittää menneisyyden painolastit, että toivottuna päämääränä, jonka saavuttaminen vain yhteisillä ponnistuksilla vastapuolen kanssa on mahdollista. Toisaalta sovinnonteosta kirjoitetaan myös tavalla, jossa ollaan huolissaan sen saavuttamisen mahdollisuudesta ja tulevaisuudesta. DPJ:n puoluejohtaja Okada Katsuya totesi hänen ja Etelä-Korean ulkoministerin Yun Byung Sen välisessä tapaamisessa kesäkuussa lohtunaisongelmaan liittyen "Sovinnonteon ongelma jatkuu. En voi olla huolehtimatta löytävätkö Japanin ja Etelä-Korean hallitukset ratkaisua."⁸³ Asahi raportoi heinäkuussa Aben puheen suunnitteluun osallistuneen ryhmän huolia sovinnontekoon liittyen: "Emme ole viime aikoina saaneet Kiinalta tai Etelä-Korealta tunnustusta sen suhteen, että sovinnonteko olisi hyödyllinen."⁸⁴ Myös Yomiurin

⁸⁰ 「最も大きな障害である過去の歴史の重い荷物を和解と共生の心でおろすことが重要だ」 Asahi shinbun, 23.6.2015, s.1.

⁸¹ 「両国民の間に不信感、誤解がある状態があまりに長く続いていることも懸念している。両国の和解のためには歴史認識が重要で、日本側の努力と協力が必要だと思う。」 Asahi shinbun, 23.6.2015, s.11.

⁸² 「中国や韓国は日本の歴史認識を批判し、反日の材料としている。こうした「歴史カード」を封じ込め、真の和解を果たすにも、安倍談話で過去の問題に区切りをつけなければならぬ。」 Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.1 A.

⁸³ 「和解の問題は続く。日韓両政府が解決する気にならないとできない」 Yomiuri shinbun, 23.6.2015, s.4.

⁸⁴ 「現在の中国、韓国からは和解が利益だと認識している印象は受けにくい」 Asahi shinbun, 22.7.2015, s.3.

elokuun artikkeli, joka käsitteli kolmen älykön mielipiteitä Abe-puhetta koskien, raportoi Tokion yliopiston professorin Takahara Akion sanoneen "Japanin hallitus sekä kansalaiset ovat rehellisesti hyväksyneet sen, että on vielä osapuolia, joiden kanssa emme ole saavuttaneet sovinnontekoa, mutta on (silti) välttämätöntä pyrkiä sovinnonteon toteutumiseen sinnikkäästi."⁸⁵ Vaikka niin sanottu alamäki maiden välisissä suhteissa olisi alkanut vuonna 2005 Roh'n paljastettua normalisaatiosopimuksen salatun sisällön, sovinnontekoon tähtäävä politiikka elää yhä vahvana molempien puolien diplomatiassa.

Selitin sovinnontekoa selventävässä luvussa määritelmän perustuvan kolmelle pääajatukselle: historian ja menneisyyden vääryyksien molemminpuoliselle tunnustamiselle; uusille luottamuksen täyteisille, rauhaan tähtääville suhteille ihmisten välillä; sekä vastuun ottamiselle väärintekijän osalta. Se kuinka hyvin maat ovat onnistuneet toteuttamaan näitä ajatuskokonaisuuksia, kertoo myös siitä, missä vaiheessa valtiot ovat sovinnontekoprosessissaan.

Historian ja menneisyyden vääryyksien molemminpuolinen tunnustaminen

Kuten jo mainitsin aikaisemmin siirtymäkauden oikeutta käsittelevässä kappaleessa, kummankin maan oma tapa katsastella historiaa ja menneisyydessä tapahtuneita vääryyksiä on yksi suurimmista ongelmista maiden välisessä sovinnontekoprosessissa. Mm. Aben puheen suunnitteluun osallistunut työryhmä oli ehdotelmassaan painottanut historiaymmärryksen välttämättömyyttä Kiinan ja Etelä-Korea sovinnontekoprosessin edistämiseksi (Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.3). Yksi suurimpia avainsanoja lohtunaisongelmasta puhuttaessa on selkeästi historiaongelma, (*rekishi-mondai*, 歴史問題) tai historiaymmärrys (*rekishi-ninshiki*, 歴史認識), tai vielä vaihtoehtoisesti niiden yhdistelmä, historiaymmärrysongelma (*rekishi-ninshiki-mondai*, 歴史認識問題). Nämä sanat ilmestyvät kummassakin lehdessä lohtunaisongelmaan keskittyvässä raportoinnissa sen verran usein, ettei sen merkittävyyttä voi olla huomaamatta. Historiaymmärrys ja sen periminen on ehdottomasti myös yksi puhutuimmista asioista Aben puhetta spekuloidessa teksteissä. Vuosikymmenen välein pidettävät pääministerin juhluvuosipuheet määrittelevät virallisesti tulevien hallitusten historiakäsitykset seuraavalle kymmenelle vuodelle, vaikka hallituksen kokoonpano vaihtuisikin näiden vuosien aikana useaan otteeseen. Etelä-Korean ja Japanin suhteiden kannalta ”edellisten hallitusten historiakäsityksen periminen” – joilla viitataan erityisesti Murayama-puheessa ja myös

⁸⁵ 「日本政府も国民も、和解がまだできていない相手がいることを真摯（しんし）に受け止め、和解の実現を粘り強く目指していく必要がある。」 Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.10.

Koizumi-puheessa viitattuihin asioihin, minkä lisäksi Kōno-lausunnon lohtunaisaiheista sisältöä pidetään myös lohtunaisasian ratkaisua ajavien tahojen keskuudessa arvossaan – on korvaamattoman tärkeää ja suorastaan välttämätöntä, jotta maiden välit pysyisivät edes nykyisellä tasollaan. Aben puhe on tapauksena mielenkiintoinen, koska *periaatteessa* molemmat lehdistä myönsivät pääministerin perineen aikaisemmat puheet, mutta *käytännössä* Asahi ei näyttänyt näin tuntevan. Abe kirjaimellisesti mainitsi vain, ettei edellisten hallitusten historiakäsitys muutu, mutta ei anteeksipyyntöillään ja katumuksellaan viitannut tarkasti itseensä⁸⁶. Asahi kommentoi pääkirjoituksessaan Aben selkeästi vetäytyneen henkilökohtaisesti toistamasta Murayama-puheen sisältöä ja Tokion yliopiston emeritusprofessori Mitano Taichiro kommentoi Asahin haastattelussa Abe-puheen olleen kaukana Murayama -ja Koizumi-puheiden perimisestä (Asahi shinbun, 15.8.2015, s.14, 15.8.2015, s.2). Ulkoministeriön kotisivujen "historiaongelman kysy & vastaa"-osiossa oli Aben puheen seurauksena tapahtunut huomattavia muutoksia ja mm. Murayama -ja Koizumi-puheisiin viittaava sisältö oli muutettu pelkäsi viitedataksi vanhan version sijaan, joka sisälsi suorat viittaukset puheiden sisältöön. Ottaen huomioon, että Aben puhe julisti "kokonaisuudessaan perivänsä" Murayama -ja Koizumi-puheet, tämän tapainen yllättävä katoaminen koettiin omituisena (Asahi shinbun, 18.8.2015, s.4).

Tällaisten puolivillaisten ”tunnustusten” takia kenenkään on vaikea osoittaa syyttävällä sormella Japanin vallanpitäjiä ja väittää, ettei Japani ole tunnustanut menneisyyden vääryyksiä. Asioista tietämätön voisi kysyä ”historiakäsitys on tunnustettu, joten miksi tästä vielä puhutaan?”. Paremmiin tietäviin näkevät, ettei tiettyjä asioita ole kuitenkaan oikeasti tunnustettu – yksi tärkeimmistä ollen lohtunaisongelman yksityiskohdat, eli tarkalleen ottaen mitä oikeasti tapahtui ja kenen tekemänä. Myös kansainväliset ja bilateraaliset sopimukset, toisin sanoen San Franciscon sopimus sekä normalisaatiosopimus, takaavat sen, että kaikkiin syytöksiin on mahdollista vastata vanhalla tutulla ”kaikki on sovittu lopullisesti vuoden 1965 sopimuksella” – lurautuksella, vaikka Etelä-Korean oikeuslaitos onkin myöhempinä vuosina tehnyt Japanin näkökannalta omahyväisiä ja lakien vastaisia päätöksiä sen suhteen, keitä ihmisryhmiä sopimukset oikeasti koskivat. Normalisaatiosopimukseen viittaamalla sanotaan kuitenkin

⁸⁶ Asahi raportoi Aben lausuneen "Meidän maamme on osoittanut syvää katumusta ja sydämellisiä anteeksipyyntöjä edellisessä suuressa sodassa tapahtuneita asioita kohden. Tämä peräkkäisten hallitusten näkökanta pysyy tästäkin lähtien järkkymättömänä." 「我が国は、先の大戦における行いについて、繰り返し、痛切な反省と心からのおわびの気持ちを表明してきた。こうした歴代内閣の立場は、今後も、揺るぎない」 Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3.

vastapuolelle äänettömästi myös ”sillä ei ole väliä, mitä oikeasti tapahtui sodan aikana, sillä sopimuksen allekirjoittamalla olette luopuneet kaikista oikeuksista valittaa”. Tämä lienee myös yksi syistä, miksi asiasta jaksetaan kiinnostua YK:n ja Amnestyn tasoisten ihmisoikeuksien toteutumista tarkkailevien tahojen puolella: tehtyä ei saa tekemättömäksi eikä tuskin rangaistavia rangaistettavaksi, mutta nyky-Japanin harteilla on vastuu edes tunnustaa menneisyyden vääryydet.

Luottamuksen täytteiset, rauhaan tähtäävät suhteet ihmisten välillä

Historiakäsityksen lisäksi eräs toinen sana näytti olevan hyvin suosittu poliitikkojen puheessa puhuttaessa maiden välisestä suhteidenrakennusprosessista. *Tulevaisuusorientoituminen* tai *tulevaisuussuuntautuneisuus* (*mirai-shikō*, 未来志向) on tämän ajan kuuma sana, jota poliitikot kummallakin puolella viljelivät puheissaan halutessaan painottaa molempien maiden yhteistyön tärkeyttä. Tulevaisuus vaikuttaa artikkelien perusteelta asialta, jossa on toivoa ja joka on ehdottomasti tavoittelemisen arvoinen päämäärä – maiden kohdalla, joiden välille on saatu jo pystytettyä pysyvän rauhan olosuhteet, tulevaisuus vaikuttaa uudelta synonyymilta rauhalle. Abe oli sanonut kesäkuussa maiden välien normalisaatiota juhlistavassa tilaisuudessa "Uskon, että molempien maiden näkemä vaiva ja tekemä yhteistyö alueen ja maailman tapaisten aiheiden eteen on yhteydessä uudenlaisen tulevaisuuden alun rakentamiseen"⁸⁷, kun Park oli sanonut vastaavanlaisessa tilaisuudessa Soulissa "On välttämätöntä tehdä tästä maiden välien normalisaation 50:sta juhluvuodesta käännekohta, jossa Etelä-Korea ja Japani molemmat voivat tähdätä uuden yhteistyön ja yhteisen menestyksen tulevaisuuteen ja edetä (sinne) yhdessä."⁸⁸ Molemmat lehdistä nostivat myös itse tulevaisuusorientoituneisuus-sanana esille yhtenä uutena sanana Aben puheessa, jonka sisällyttäminen teki puheen sisällöstä Asahin mukaan "rakentavan", minkä lisäksi Yomiuri itse, kuin myös useat lehden haastateltavat, arvostivat suuresti pääministerin osoittamaa halua suuntautua tulevaisuuteen (Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3; mm. Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.35, 15.8.2015, s.3 B). Park oli kommentoinut myös Washingtonissa pitämässään puheessa tulevaa kolmen maan vallanpitäjien tapaamista "(Siitä tulee) tärkeä mahdollisuus maiden suhteiden parantamisen kannalta" ja "Tapaamisella ei ole mitään merkitystä, jos molemmat maista eivät ole tulevaisuusorientoituneita. Päämiesten

⁸⁷ 「両国が地域や世界の課題に協力して取り組むことは、新たな未来のスタートを築くことにつながると確信している」 Yomiuri shinbun, 23.6.2015, s.1.

⁸⁸ 「国交正常化50周年の今年を韓日両国が新たな協力と共栄の未来に向かって一緒に進むことのできる転換点にする必要がある」 Yomiuri shinbun, 23.6.2015, s.1.

tapaamisesta tulee merkittävä, jos saamme edistettyä molempien maiden selvittämättömäksi ongelmaksi tullutta lohtunaisongelmaa."⁸⁹ Tulevaisuus nähdään siis ehdottomasti asiana, jonne tulisi yhdessä pyrkiä antamalla sille kaikkensa. Parkin sanoista saa myös käsityksen, että tietynlaisen tulevaisuussuuntautuneisuuden avulla myös lohtunaisongelman kaltainen suuri ongelma olisi ratkaistavissa.

Molemmat maista näyttäisivät siis olevan samaa mieltä tulevaisuuden, niin sanotun uuden rauhan, tärkeydestä, mutta ”luottamus” on asia, jota kumpikaan puolista ei tunnusta toista kohtaan. Asahi tunnustaa maiden välillä vallitsevan syvä luottamuspuola, mutta Yomiuri näyttää ”epäluottamus”-sanan viljelyllä ja Kiinan ja Etelä-Korean välisen ”vehkeilyn” mainostamisella ottaneen tehtäväkseen jälleen osoittaa Etelä-Korean syyllisyyden maiden huonoihin väleihin. Yomiuri mm. mainitsee kuinka Japani voisi mahdollisesti auttaa lohtunaisia, jos Etelä-Korea takaisi, ettei se toisi lohtunaisongelmaa enää esille, mutta ongelmana toimii Japanin tuntema syvään juurtunut epäluottamus maata kohtaan (Yomiuri shinbun, 22.6.2015, 00016, s.3 A). Aben diplomaattisia haasteita tutkiskelevan sarjan viimeisessä osassa Yomiuri jälleen julistaa, kuinka pääministerin epäluottamus Etelä-Koreaa kohden on syynä sille, miksei mitään konkreettista edistymistä ole tapahtunut neuvottelujen suhteen: "Vaikka he lupaisivat jotain, pitäisivätkö he lupauksestaan kiinni? Eivätköhän he jatkaisi lohtunaisongelmaa tukevaa toimintaa ulkomailla?"⁹⁰ raportoi Yomiuri Aben sanoneen. Yomiurilla on myös tapana niputtaa Kiina ja Etelä-Korea yhteiseksi viholliseksi, joiden Yomiuri totesi tuovan historiaongelmakortin aina esille kritisoidessaan Japanin historiaymmärrystä (Yomiuri shinbun, 15.8.2016, s.1 A). Lokakuussa yksi suurin lohtunaisiin, tosin kiinalaisiin sellaisiin, liittyvä aihe oli Kiinan Unesco-hakemus koskien Nanjingin massamurhaa ja lohtunaisia koskevia dokumentteja. Lopulta ainoastaan Nanjingin massamurhaan liittyvät dokumentit hyväksyttiin. Yomiuri kuitenkin mainitsi useampaan otteeseen aiheeseen liittyvissä artikkeleissa Japanin hallituksen huolista sen suhteen, kuinka Etelä-Korea tulisi parin vuoden kuluttua tapahtuvassa uudessa hakukierroksessa tekevänsä saman tempun lohtunaisasian suhteen ja tulisi näin myös todennäköisesti tekemään yhteistyötä Kiinan kanssa. (Yomiuri shinbun, 11.10.2015, s.2; 11.10.2015, s.3, 14.10.2015, s.2 A; 14.10.2015, s.2 B.)

⁸⁹ 「韓日関係の改善において重要な契機となる」；「両国が未来志向的にならなければ意味がない。両国の懸案となっている慰安婦問題で進展があれば意味ある首脳会談になる」 Yomiuri shinbun, 16.10.2016, s.1.

⁹⁰ 「約束をしても本当に守られるのか。慰安婦問題を海外でアピールする活動は続くのではないか」 Yomiuri shinbun, 14.7.2015, s.4.

Epäluottamus oli myös yksi Yomiurin ja Hankook Ilbon tuottaman kyselytutkimuksen teemoista, kun Asahi puolestaan ei esittänyt luottamukseen viittaavia kysymyksiä. Yomiuri toteaa kyselytutkimusta ruotivassa artikkelissaan Etelä-Korean puolen epäluottamuksen olleen aina esillä 90-luvusta vuoteen 2011 saakka, mutta lähivuosina Japanin tuntema epäluottamus on vahvistunut, luettelemalla syiksi mm. Lee Myung Bakin vuoden 2012 Takeshima-vierailut ja anteeksipyyntövaatimukset ja nyt lähemmin Parkin valtaannousun ja lohtunaisongelman ratkaisupyyntövaatimukset (Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.3). Itse vastauksista tuli ilmi, että 73 % japanilaisista ei pystynyt laisinkaan tai jollain tasolla luottamaan korealaisiin, kun korealaisten keskuudessa lukema oli 85 %.⁹¹ Yomiuri itse toteaa tuloksista "Myös yhteinen epäluottamus jatkuu ja voi sanoa, että se on strukturoitunut. Tämä tilanne ei luultavasti tule muuttumaan vähään aikaan."⁹²

Yomiurin tapa tuoda esille jatkuvasti Japanin epäluottamus Etelä-Koreaa kohtaan, ja samalla siihen johtaneet syyt, ei toki ole millään tasolla epätotta. On yleisessä tiedossa, että maiden välillä vallitsee molempiin suuntiin ulottuva epäluottamus, mutta Yomiurin vahva raportointi ja painotus Etelä-Korean ja Parkin epäkohtiin ja siitä syntyneeseen luottamuspulaan kasvattaa omalta osaltaan Japanin kansalaisten keskuudessa epäluottamusta ja samalla ns. anti-koreanismia. Olisi mielestäni myös naiivia olettaa, ettei Yomiuri olisi tästä tietoinen – media kirjoittaa siitä, mistä kansa on kiinnostunut ja pahimmillaan tuottaa tekstiä, jonka päämääränä on ainoastaan vedota lukijakuntaansa. Asahikaan ei pääse Etelä-Korean tai Parkin kritisoinnista täysin puhtain paperein, mutta lehden tapa raportoida asiasta osoittaa usein jonkinlaista ymmärrystä vastapuolta kohtaan. Esimerkiksi lokakuun loppupuolella julkaistut artikkelit Parkin haastattelusta Asahille ja Mainichille toivat usein esille lehden turhautuneisuuden siitä kuinka presidentti ei suostunut esittämään konkreettisia ehdotuksia sen suhteen, mitä Japanin tulisi tehdä lohtunaisongelman ratkaisemiseksi. Tästä huolimatta Asahi toi esille syitä sille miksi Park on päättänyt tekemään lohtunaisongelmasta ns. "periaateopin" (*gensoku-shugi*, 「原則主義」), niin kuin Asahi itse tätä nimittää (Asahi shinbun,

⁹¹ Itse kysymys kuului "Pystytkö, vai etkö pysty luottamaan Etelä-Koreaan (Japaniin)? Valitse yksi neljästä vaihtoehdosta". 「あなたは、韓国（日本）を、信頼できると思いますか、信頼できないと思いますか。次の4つの中から、1つ選んで下さい。」 Japanilaisista 52% vastasi "En pysty oikein luottamaan" ja korealaisista 48%, kun japanilaisista 21% valitsi vaihtoehdon "En pysty laisinkaan luottamaan" ja saman vaihtoehdon valitsi 37% korealaisista. Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.10.

⁹² 「双方に対する不信感も続いており、構造化してきたとも言える。この状況は、しばらく変わることはないだろう。」 Yomiuri shinbun, 9.6.2015, s.10.

30.10.2015, s.4; 30.10.2015, s.11; 30.10.2015, s.1). Asahi selitti taustalla vaikuttavan Parkin henkilökohtaiset kokemukset ensin varapääministerinä toimineesta Tarō Asōsta, joka lupasi Parkille "katsoa historiaa suoraan silmiin", mutta vieraili parin kuukauden kuluttua keskustelusta Yasukunilla. Abe on myös julistanut kuinka "aggression määritelmää ei ole päätetty" ja painottanut Konō-julistuksen uudelleenarkitsemista ja näin herättänyt Etelä-Koreassa vastustusta. (Asahi shinbun, 30.10.2015, s.4.)

Asahi julkaisi elokuussa Tokyo Toshi Daigaku-yliopiston (*Tōkyō-toshi-daigaku*, 東京都市大学) massamediatutkimuksen apulaisprofessorin Lee Hong Chungin mielipideartikkelin median vaikutusvallasta kansalaisyhteiskunnan historiaongelman suhteen. Hän toteaa, että osa mediasta tukee Japanin hallituksen halua kieltää vastuunotto lohtunaisongelman suhteen ja tällaisella "sympatisoinnilla" huudellaan myös naapurimaiden välisen "historiasodan" perään. Hän toivoo, että mediassa olisi enemmän sanavaltaa naisille ja kansalaisjärjestöille sekä totesi monipuolisten näkökantojen raportoinnin rakentavan luottamusta ja sovinnontekoa maiden välillä. (Asahi shinbun, 15.8.2015, s.15.) Asahi kuuluu toki itsekin näihin kansalaisten mielipiteisiin vaikuttaviin medioihin, ja lehdellä on näin valta valita artikkeliansa aiheet, mutta apulaisprofessorin sanoissa on tärkeä totuuden siemen. Eri medioilla on mahdollisesti suuri valta sen suhteen kuinka raportoida kotimaassa tai maailmalla tapahtuneista asioista ja näin myös Japanin ja Etelä-Korean tapauksessa vaikutusvalta siihen, kuinka epäluotettavana vastapuoli näkee toisensa.

Vastuun ottaminen väärintekijän osalta

Yleinen oletus sanomalehtien artikkelien perusteella näyttäisi vahvasti olevan se, että Japanin tulisi väärintekijänä ottaa vastuu. Tässäkin on kuitenkin ero kuinka lehdet tuovat Japanin syyllisyyden esille: Asahi näyttää artikkeliansa sisällön puolesta puoltavan korealaisten käsitystä Japanista väärintekijänä, joka ei vielä kukaan ole onnistunut ottamaan vastuuta lohtunaisongelman suhteen kun taas Yomiuri on vahvasti Japanin puolustuskannalla. Olen tuonut jo esille aikaisemmin Yomiurin tavan esitellä Etelä-Korean kiittämättömyyttä painottavissa artikkeleissa kaikkia niitä asioita, mitä Japani on tehnyt Etelä-Korean hyväksi. AWF:n tarjoamien anteeksipyyntökirjeiden ja rahalahjoitusten sekä normalisaatiosopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä tarjotun 500 miljoonan dollarin apurahan jatkuvalla esiintuomisella on tarkoitus paitsi todistaa Etelä-Korean kiittämättömyys, myös osoittaa, että Japani on omalla tavallaan jo ottanut vastuunsa väärintekijänä. Tämän viiden kuukauden ajanakin esiintyi tapauksia, jossa

Yomiuri osoittaa kirjoittamisillaan kuinka Japani jälleen alistui Etelä-Korean tahtoon, mutta vastapuoli ei silti ole tyytyväinen ja/tai jatkaa epäreilua poliittista peliään.

Yksi näistä tapauksista oli kesä-heinäkuun aikana niin poliitikoita kuin kansalaisia puhuttanut Unesco-ongelma Japanin ja Etelä-Korean välillä, jossa Japani halusi rekisteröidä Meiji-kauden teollisuusalueita Unescon perintökohteiksi, mitä Etelä-Korea vastusti tiukasti, sillä alueella oli käytetty korealaisia pakkotyöntekijöitä. Lopulta asia saatiin selvitettyä Japanin hyväksi, mutta silti monet tunsivat Japanin alistuneen Etelä-Korean tahtoon, sillä virallinen lausunto aiheesta antoi joidenkin tahojen mielestä ymmärtää, että Japani olisi myöntänyt kyseessä olleen työläisten tahdonvastaista pakkotyöntekoa, jonka Japani on tähänkin päivään asti kieltänyt. Eräs mielipidekirjoitus Yomiurissa totesi "Rekisteröintiä vastustanut Etelä-Korea myöntyi kesäkuussa järjestetyssä Japanin ja Etelä-Korean ulkoministerien tapaamisessa tekemään yhteistyötä. Kuitenkin viime hetkellä (Etelä-Korea) muutti mieltänsä ja Japani myöntyi Etelä-Korean tahtoon." ⁹³ ja totesi virallisen julistuksen ⁹⁴ muistuttaneen lohtunaisongelmaa kommentoinutta Kōno-julistusta. Yomiuri totesi myös toisessa artikkelissa Etelä-Korean poliittisen taktikoinnin Unesco-asian suhteen jättäneen jälleen maiden välille lähteen konfliktille, viitaten pääministeri Yunin ja korealaisen median toteamukseen siitä kuinka Japani on ensimmäisen kerran ikinä myöntänyt pakkotyöläisyyden olemassaolon (Yomiuri shinbun, 14.7.2015, s.4). LDP:n sisällä oli kuulunut myös huolestuneita ääniä, jotka sanoivat "On mahdollista, että presidentti Park nostaa tämän ongelman jälleen esille. Tästä voi tulla lohtunaisongelma numero kaksi."⁹⁵ Samantapaisia ääniä esiintyi myös Abe-puheen esilletulon yhteydessä, kun Yomiuri totesi anteeksipyyntön ja katumusten tapaisten sanojen sisällyttämisen ja lohtunaisiin epäsuorasti viitanneiden fraasien ottaneen huomioon myös Etelä-Korean puolen, minkä seurauksena Etelä-Korean Kiinan mukaan lukien tulisi tästä lähtien osoittaa ymmärrystä ja itsekontrollia Japanin kritisoimista kohtaan (Yomiuri shinbun, 15.8.2015, s.2; 15.8.2015, s.3 A; 15.8.2015, s.3 B).

⁹³ 「登録反対だった韓国は6月の日韓外相会談で協力することに合意した。だが土壇場で態度を変え、日本は韓国側に譲歩。」 Yomiuri shinbun, 18.7.2015, s.12.

⁹⁴ Ongelmallinen kohta kuului "oli paljon vasten tahtoaan tuotuja, rankkojen olosuhteiden alaisina työskentelemään pistettyjä alkujaan Korean niemimaalta kotoisin olevia ihmisiä" (「意思に反して連れて来られ、厳しい環境の下で働かされた多くの朝鮮半島出身者らがいた」 Yomiuri shinbun, 18.7.2015, s.12).

⁹⁵ 「朴政権がこの問題を蒸し返すおそれがある。第二の慰安婦問題になりかねない」 Yomiuri shinbun, 14.7.2015, s.4.

Vaikka Yomiuri näyttää olevan puolustuskannalla luettelemalla Japanin hyviä tekoja Etelä-Koreaa kohtaan, lehti näkee myös, että vastuun ottaminen on Japanin lisäksi myös Etelä-Korean kannettavana. Japanin sodassa antautumisen 70-vuotistaivalta ruotivassa artikkelissa Etelä-Korean kanssa käytävää sovinnontekoa käsittelevässä osiossa Yomiuri kirjoittaa "Todellisen sovinnonteon saavuttamiseksi molempien maiden on välttämätöntä yhdessä tutkia kuinka vastata korealaisten kansalliseen tunteeseen, ajatella toimintatapoja yhteiselle sovinnonteolle, sekä yhdessä jakaa vastuu."⁹⁶ Mikä tekee tästä kyseisestä lainauksesta erityisen merkittävän, on se, että Asahin vastaava artikkeli, joka on sana -ja lausevalinnoiltaan käytännössä täysin sama, ei kuitenkaan sisällyttänyt tekstiinsä lainkaan tätä lausetta. Sovinnontekoon ja suuresti ihannoituun "tulevaisuuteen" pyrkiminen on asia, jotka molemmat lehdistä näkevät melko samanmielisesti olevan molempien maiden yhteinen asia, mutta Yomiurin huomautus "vastuun yhteisestä jakamisesta" osoittaa jälleen millä kannalla lehti historiaongelmien suhteen seisoo.

Tutkimani viiden kuukauden ajalta vastuun ottamisen, tai sen pakoilemisen, kannalta yksi oleellisimmista tapahtumista on tietenkin Aben puhe. Asahin artikkelit tuovat esille niin lehden omien pääkirjoitusten kuin lehden haastateltavien kommenttien kautta, miten Abe epäonnistui jälleen ottamaan hänelle kuuluneen vastuun myöntämättä Japanin roolia hyökkääjänä ja kolonisaation toteuttajana (mm. Asahi shinbun, 15.8.2015, s.3; 15.8.2015, s.2), kun Yomiuri puolestaan näki viittaukset aggressioon ja kolonisaatioon hyvinkin tyydyttävinä. Lehtien hyvin toisistaan poikkeavat näkökulmat toisaalta osoittavat sen miten kaikki asiat on mahdollista nähdä omasta näkökulmasta jos niin haluaa. Tämä selvä näkökantaero toimii myös pohjana Japanin ja Etelä-Korean välisille historiaongelmille.

Jos voimme vetää jonkinlaisia johtopäätöksiä siitä, miten hyvin Japani ja Etelä-Korea ovat edenneet sovinnonteossa lohtunaisongelman suhteen heikko-vahva – akselilla näiden kolmen sovinnonteon pääajatuksen pohjalta, tilanne ei mielestäni vaikuta kirjaimellisesti kovinkaan vahvalta. Maat ovat pystyneet saavuttamaan oikeastaan vain rauhaan tähtäävät suhteet ihmisten välillä ja kaikki muut osa-alueet ovat vielä hyvinkin prosessin tasolla. Mielenkiintoista on mielestäni myös se, miten parissa artikkelissa molemmat lehdistä vertasivat epäsuorasti Japanin ja Etelä-Korean välistä tilannetta

⁹⁶ 「真の和解のために韓国の国民感情にいかに対応するかを日韓両国がともに検討し、一緒になって和解の方策を考え、責任を共有することが必要だ。」 Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.9.

Japanin ja Kaakkois-Aasian väliseen sovinnontekoprosessiin, joka näyttää olevan molempien raportoinnin mukaan paljon pidemmälle kehittynyt. Jo aikaisemmin mainitsemani molempien lehtien julkaisema artikkeli, joka ruoti Japanin suhteita muihin maihin menneisyydestä nykyhetkeen, kommentoi Etelä-Korean suhteen lisäksi Japanin jakamaa suhdetta Kaakkois-Aasian kanssa. Kaakkois-Aasian osiota edeltänyt Etelä-Korea-osio päättyy pohdintaan Etelä-Korean pelaamasta "maalitolppa"-pelistä ja tarpeesta maiden yhteisiin ponnistuksiin löytääkseen keinoja sovinnonteon saavuttamiselle, kun Kaakkois-Aasian osuus alkaa toteamalla "Mitä tulee Kaakkois-Aasian maihin, jotka laittoivat taloudellisen kehityksen tärkeimmäksi prioriteetiksi, Japanilta saaduilta korvauksilla ja taloudellisella yhteistyöllä on ollut erittäin suuri merkitys ja ne ovat vaikuttaneet suuresti Japanin ja Kaakkois-Aasian sovinnontekoon."⁹⁷ Sovinnonteko on edennyt näiden maiden välillä hyvin eri tavalla verrattuna Japanin ja Etelä-Korean tapaukseen, sillä kuten molemmat artikkelista kertovat, Filippiinit ottivat vastaan AWF:n korvausrahat sekä pääministerin tarjoamat anteeksipyyntökirjeet ja maahan perustettiin Japanin hallituksen toimeenpanemia lääke- ja sosiaalihuoltotuen yrityksiä, kun Indonesian puolella perustettiin vanhusten sosiaalihuoltoa ajavia yrityksiä – näiden kaikkien toimenpiteiden avulla lievitettiin lohtunaisongelmasta syntyneitä anti-japanismia. "Japanin ja Kaakkois-Aasian maiden välit ovat tämän 70 vuoden aikana parantuneet ja vahvistuneet huomattavasti"⁹⁸, totesivat molemmat lehdistä.

Japanin ja Kaakkois-Aasian maiden välinen historia on toki hyvin erilainen kuin Japanin ja Etelä-Korean jakama, mutta en voi olla siltikään pohtimatta, kuinka paljon pidemmällä maat olisivat sovinnontekoprosessissaan, jos asiat olisivat edenneet kuten Kaakkois-Aasiassa?

4.4. Lohtunaisongelman eteneminen tutkimani aikavälin jälkeen

Tutkimani aikavälin jälkeen lohtunaisongelman ratkaisuun tähtäävällä rintamalla on tapahtunut suuria muutoksia. Joulukuun 28. päivä 2015, kolme päivää ennen kuin 50:n ja 70:n juhlavuosi olisivat saavuttaneet lopullisen päätöksensä, Japani ja Etelä-Korean tekivät sopimuksen koskien lohtunaisongelmaa. Tilaisuudessa, johon molempien maiden

⁹⁷ 「経済発展を最優先事項とした東南アジア諸国にとって、日本からの賠償と経済協力は極めて大きな意味を持ち、日本と東南アジアの和解に大きな役割を果たした。」 Asahi shinbun, 7.8.2015, s.37. Yomiurin vastaava lause 「経済発展を最優先事項とした当時の東南アジア諸国にとって、日本からの賠償、経済協力は極めて大きな意味を持ち、日本と東南アジアの和解に大きな役割を果たした。」 Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.9.

⁹⁸ 「日本と東南アジアとの関係はこの70年間で大きく改善し、強化された。」 Asahi shinbun, 7.8.2015, s.37; Yomiuri shinbun, 7.8.2015, s.9.

ulkoministerit osallistuivat, Japanin ulkoministeri Kishida Fumio välitti pääministeri Aben kolmikohtaisen julistuksen, joka sisälsi myös pääministerin anteeksipyyntöä (mm. Ser & Yoo 2015, Fifield 2015 a, McCurry 2016). Kishida ilmoitti, että Japanin hallitus lupautui maksamaan 1 miljardin yenin verran lohtunaisille korealaisten perustaman rahaston muodossa. Tämän lisäksi molemmat maat olivat samaa mieltä siitä, että päätös olisi lopullinen ja sitova kunhan Japani pysyisi lupauksessaan maksaa sovitun summan. Molemmat maista myös lupautuivat kritisoimasta toisiaan kansainvälisellä areenalla, mukaan lukien myös YK:n. (mm. Ser & Yoo 2015, Fifield 2015 a, Alastair 2016, Snyder 2016.) Japanin puoli on ollut hyvin närkästynyt lohtunaispatsaan olemassaolosta Soulin Japanin suurlähetystön edustalla sen pystyttämistä vuodesta 2011 lähtien ja pyysi sopimuksen teon yhteydessä Etelä-Korean hallitusta poistamaan patsaan, mihin vastapuoli lupasi yrittävänsä löytää sopivan ratkaisun keskustelemalla patsaan pystyttäneiden kansalaisryhmien kanssa (Ser & Yoo 2015, Fifield 2015 a, Fifield 2015 b).

Vaikka molempien maiden hallitusten päättäväisyys asian loppuun viemiseen on ollut uuden sopimuksen teon yhteydessä silminnähettävää, tehty sopimus ei kuitenkaan ole saavuttanut erityisen suurta suosiota Etelä-Korean puolella, jossa varsinkin kansalaisjärjestöt ja lohtunaiset itse ovat olleet erittäin pettyneitä tehtyyn päätökseen. Vaikka korealaiset virkamiehet näkevät, että vastuun myöntäminen Japanin hallituksen osalta, maan johtajan tarjoama anteeksipyyntö sekä Japanin hallituksen aikomus käyttää omia rahojaan tukeakseen uhreja viittaavat Japanin myöntymiseen laillisesta vastuusta ja korvausten tarjoamisesta, lohtunaiset itse eivät ole asiasta samaa mieltä (Ser & Yoo 2015). Heidän mukaansa Japanin hallitus ei tehnyt selväksi laillista vastuutaan eikä rahallinen avustus tulisi näin olemaan virallinen korvaus hallituksen tekosista (Ser & Yoo 2015, Fifield 2015 a, Alastair 2016, Padden 2016). Toisaalta jo Parkin omat kommentit tehdystä sopimuksesta viittaavat siihen, että kyseinen sopimus on ainoastaan parhain mahdollinen, mitä nykyisessä tilanteessa voidaan saada aikaiseksi. *Korea JoongAng Daily* raportoi presidentti Parkin todenneen sopimuksen olevan "tulos, joka on saatu aikaiseksi parhaimmalla vaivannäöllä ottaen huomioon aikarajoituksen ja realiteetit"⁹⁹ pyytäen samalla kansalaisilta ymmärrystä tehtyä sopimusta kohtaan, jotta Japani–Etelä-Korea suhteet saataisiin parannettua (Ser & Yoo 2015). Myös Japanin puolelta on kuulunut kansalaisten puolelta soraääniä, joiden mukaan Aben tekemän

⁹⁹ Eng. "an outcome with the best effort under the time constraints and reality".

päätös oli väärä ja on sopimuksellaan leimannut maan isoisät seksuaalirikollisiksi (Fifield 2015 b). Myös Aben oman hallituksen sisällä on esiintynyt kritiikkiä tehtyä sopimusta kohtaan ja tammikuussa 2016 eräs LDP:n jäsenistä, Sakurada Yoshitaka, kommentoi lohtunaisten olleen prostituoituja työnsä puolesta ja kritisoi samalla lohtunaisten esittämää uhripropagandaa (Snyder 2016).

Ongelmana ei ole ainoastaan maiden kansalaiset, kansalaisryhmät ja lohtunaiset, jotka ovat tyytymättömiä tehtyyn lopputulokseen, vaan on selvää, että molemmat osapuolet ovat jälleen tulkinneet vastapuolen sanoja ja tekoja eri tavalla. Kuten Ser & Yoo (2015) selittävät, Etelä-Korean viranomaiset näkivät Japanin myöntäneen vastuunsa ilman erityisiä viittauksia "moraaliseen vastuuseen", mikä on Etelä-Korean viranomaisten puolella tulkittu myös jonkinlaisen laillisen vastuun myöntämiseksi, vaikka tätä ei suoraan Japanin puolelta olekaan myönnetty. Viranomaiset näkivät myös, että Japanin hallituksen aikomus tarjota apurahaston varat omasta taskustaan oli merkittävää, sillä aikaisemman rahaston AWF:n varat koostuivat tavallisten japanilaisten lahjoituksista. Vuonna 2012 Japani oli tarjonnut tukea lohtunaisille "humanitaarisen avun" muodossa, mutta tämänkertainen sopimus sisältäisi systemaattisen mekanismin, jolla taattaisiin rahojen kulkeutuminen uhreille erilaisten toimenpiteiden muodossa. (Ser & Yoo 2015.)

Samalla kun Etelä-Korea koki, että maa on viimein "voittanut" ja saanut Japanilta myöntymyksen teoistaan, Kishida tarjosi japanilaisille toimittajille erilaisen version tapahtuneesta. Ulkoministeri totesi, ettei rahasto toimisi virallisena korvauksena menneistä tapahtumista, vaan kyseessä on Japanin hallituksen projekti palauttaa takaisin uhrien kunnia ja arvokkuus (Ser & Yoo 2015). Myös The Washington Post totesi sopimusta käsittelevässä artikkelissaan etteivät japanilaiset viranomaiset näe, että maksettava 1 miljardia yeniä toimisi korvausrahoina, vaan määrä perustuu aikaisemmalle AWF:n rahastolle ja päämääränä on käyttää rahat lääketieteelliseen hoitoon ja muihin uhreille tarkoitettuihin palveluihin (Fifield 2015 a). Kishida oli lisännyt, ettei hallituksen laillinen näkemys siitä, että kaikki olisi sovittu maiden välillä vuoden 1965 sopimuksella, ole muuttunut. Ulkoministeri myös totesi, että hänen tietämyksensä mukaan patsas suurlähetystön edessä tullaan varmasti poistamaan tehdyn sopimuksen myötä. (Ser & Yoo 2015, McCurry 2016.) Kishidan sanoihin perustuen näyttää siis siltä, etteivät lohtunaisten päätelmät tilanteesta olleet täysin perättömiä.

Sopimus, joka tehtiin vain kolme päivää ennen vuodenvaihetta, vaikuttaa kaiken kaikkiaan hätäiseltä päätökseltä, jonka luomisen takaaminen kuitenkin näytti

molempien osapuolien mielestä olleen välttämättömyys. Taustalla toimii mitä ilmeisemmin marraskuussa toteutunut molempien maiden päämiesten välinen tapaaminen, jonka toteutumista oli odotettu syvästi kansainvälistä areenaa myöten. Ottaen huomioon kuinka Park toimi koko tutkimani aikavälin ajan lohtunaisongelman suurena puolestapuhujana – niin perusteellisesti, että jopa Etelä-Korean kansalaisia alkoi vihastuttamaan oman presidenttinsä jääräpäisyys – presidentin yhtäkkinen mielenmuutos asian sopimisen suhteen on hämmästyttävää. Vaikka Park vetosi uuden sopimuksen luomisen yhteydessä lohtunaisten korkeaan ikään, toimii se mielestäni ennemminkin tekosyynä, jolla pyritään vetoamaan emotionaalisesti korealaisiin. Ennemminkin kyse on alueen turvallisuuspolitiikasta, jonka suhteen Japanin ja Etelä-Korean tulisi tehdä yhteistyötä mitä pikimmin, mutta – kuten maiden vallanpitäjät tietävät hyvin - tähän määränpäähän päästäkseen on maiden saavutettava piste valtioiden välejä hiertävälle suurimmalle syyllä, lohtunaisongelmalle. Etelä-Korean viranomaiset eivät näytä olevan lainkaan huolissaan siitä, että Japanin tarjoamat rahat tulisivat tälläkin kertaa eräänlaisen säätiön muodossa, mitä vastaan kansalaiset ja aktivistit voisivat todennäköisesti eniten taistella, vaan se, pystyykö Japani käytännössä maksamaan lupaamansa summan (Fifield 2015 a).

Parkin aikaisempi, hyvin henkilökohtainen lähestymistapa ongelmaa kohtaan muuttui myös täysin hyvin poliittiselle tasolle sopimuksen julistamisen myötä. Park oli Korea JoongAng Dailyn ja Yomiurin mukaan todennut "Teemme maastamme paikan, jossa kansamme ei enää koskaan joudu kärsiä. - - Pyydän laajempaa ymmärrystä uhreilta ja kansalaisilta sopimusta sekä Japanin historiallisia väärintekoja kohtaan parantaaksemme Korea-Japani -suhteita." ¹⁰⁰ (Ser & Yoo 2015, Yomiuri shinbun, 29.12.2015, s.2). Tämä toteamus osoittaa karusti siihen suuntaan, että uhreilta odotetaan anteeksiantoa ”yhteisen hyvän” vuoksi lohtunaisten kuitenkin saamatta kaipaamaansa oikeutta tai totuutta tapahtuneista asioista. Tällöin sovinnonteko tulisi ehkä toteutuneeksi poliittisella tasolla, mutta henkilökohtainen sovinnonteko jäisi puolitiehen. Sen lisäksi, etteivät lohtunaiset tunne Japanin ottaneen laillista vastuuta uuden sopimuksen luomisen yhteydessä, uhrit ovat närkästyneitä maansa hallitukselle, joka ei keskustellut sopimuksen sisällöstä lainkaan itse lohtunaisten kanssa (mm. Alastair 2016, Snyder 2016). Parkin

¹⁰⁰ Korea JoongAng Daily, 29.12.2015: eng. "We will make a country where our people will never have to suffer again," Park said. "I seek a broader understanding from the victims and the people toward this agreement and Japan's historic misdeeds for the sake of improving Korea-Japan relations.;" Yomiuri shinbun, 29.12.2015, s.2: 「日韓関係改善と大局的見地から、今回の合意について被害者も国民も理解してほしい」

hallitus on tehnyt tässä suhteessa suuren virheen keskittyen vain poliittiseen tasoon, unohtaen täysin henkilökohtaisen ulottuvuuden, jossa lohtunaisten henkilökohtainen sovinnonteko saa elintärkeän roolin. Snyder (2016) pohtiikin kuinka Parkin tulisi voittaa lohtunaiset puolelleen, jotta ongelman lopullisesta sopimisesta tulisi mitään, esimerkiksi ottamalla uhrit mukaan henkilökohtaisesti rahaston suunnitteluun. Myös YK:n ihmisoikeuksien korkein asiamies, Zeid Hussein, oli kritisoinut tehtyä sopimusta kommentoiden lohtunaisten tilannetta "lopulta vain he voivat arvostella ovatko he saaneet osakseen aitoa hyvitystä"¹⁰¹ (Padden 2016).

Toinen huomionarvoinen asia mielestäni on tämänkertainen Aben anteeksipyynnö. Vaikka korealaiset viranomaiset yrittivät tuoda esille kuinka Abe kerrankin viittasi anteeksipyynnöllään itseensä (mm. Ser & Yoo 2015), anteeksipyynnö tuntuu kaikelta muulta kuin aidolta ja vilpittömältä, kun sen esittää kolmas osapuoli. Sen sijaan, että Abe olisi itse vaivautunut paikalle selvittämään maiden tämän hetkiseksi suurimmaksi ongelmaksi tituleerattua ongelmaa sovinnontekoprosessin saralla, sai maan ulkoministeri tehtäväkseen välittää Aben sanat julkisuuteen. Samaan asiaan olivat kiinnittäneet myös huomiota korealainen kansalaisryhmä nimeltään "Oikeutta Lohtunaisille"¹⁰² jonka jäsenet kritisoivat Aben kykenemättömyyttä pyytää itse anteeksi ongelmasta (Fifield 2015 a). Jo pelkät otsikot Asahin joulukuun 29. päivä ilmestyneissä artikkeleissa osoittivat lohtunaisten tuntemaa tyytymättömyyttä Aben kykenemättömyyteen pyytää rehellisesti anteeksi: ”Japanin ja Etelä-Korean välisen esteen oikea ratkaisu: entiset lohtunaiset: ”pyytäminen meidän edessämme anteeksi”; ”Haluaisin kuulla anteeksipyynnön suoraan” - Entisten lohtunaisten tyytymättömyys ja arvostus Japani-Etelä Korea sopimuksesta.”¹⁰³ Tämänkin kertainen anteeksipyynnö näyttää epäonnistuneen Aben kohdalla.

Nyt oleellinen kysymys on tietenkin se, mitä edistysaskelia sopimuksen käytännön toteutuksessa on tapahtunut joulukuun 28. päivä jälkeen? Tästä on karkeasti kulunut aikaa hieman yli puoli vuotta, mutta käytännössä mitään konkreettista ei ole kummankaan puolen osalta saatu aikaiseksi. Soulin Japanin suurlähetystön eteen pystytetystä patsaasta näyttää tulleen avainkysymys sille suostuuko Japani antamaan rahoja vielä perustamattomalle säätiölle. Vaikka virallista ilmoitusta sen suhteen, ettei

¹⁰¹ Eng. “ultimately, only they can judge whether they have received genuine redress.”

¹⁰² Eng. "Justice to the Comfort Women"

¹⁰³ Asahi shinbun, 29.12.2015, s.31: 「日韓の壁、真の解決は 元慰安婦ら「私たちの前で謝罪を」 【名古屋】」； Asahi shinbun, 29.12.2015, s. 31: 「「謝罪、直接聞きたい」 元慰安婦ら、不満と評価 日韓合意」

rahoja Japanin puolelta kuulu ennen kuin patsas on siirretty olekaan ilmestynyt, tämä on kaikkien asiasta raportoivien tahojen mukaan syy tapahtumattomuudelle (mm. Fifield 2015 b, Padden 2016, Rudolph 2016). Korealaiset kansalaisryhmät ovat sen sijaan uhanneet pystyttää yhä enemmän muistopatsaita jollei ”nöyryyttävää sopimusta” peruta (Fifield 2015 b). *The Wall Street Journalin* raportoinnin mukaan jotkut pohtivat pyrkivätkö sopimusta vastustavat tahot jopa siirtämään ongelmaa vuoden 2017 loppuun saakka, jolloin Etelä-Korean uusi presidentti valittaisiin ja sopimus saataisiin mahdollisesti neuvoteltua uudestaan (Alastair 2016).

Muistopatsas itsessään on jälleen yksi osoitus siitä, kuinka paljon kansalaisyhteiskunnalla on valtaa Etelä-Koreassa. Hallitukselle ei tulisi mieleenkään siirtää patsasta ilman niiden kansalaisryhmien lupaa, jotka patsaan on alun perin pystyttänyt. *The hankyoreh* raportoi tammikuun alussa kuinka *Realmeterin* tekemän kyselyn mukaan kaksi kolmesta eteläkorealaisesta oli vastaan patsaan siirtämistä ja jopa 86,8 % vastanneista, jotka kuuluivat 20-vuoden ikäluokkaan, vastustivat tätä (Lee 2016). Kansalaisyhteiskunnalla on myös suuri valta siitä tullaanko Japanin tarjoamia rahoja ikinä käytännössä jakamaan millekään tahoille, sillä Korean neuvosto on kieltäytynyt yhdessä lohtunaisten kanssa tekemästä yhteistyötä suunnitellun säätiön kanssa (Lee 2016). Sen sijaan puhetta on ollut Korean neuvoston tukemasta vaihtoehtoisesta rahastosta, jonka varat kerättäisiin kansalaisten lahjoituksista, tähtäimessä sama rahamäärä, jonka Japanin hallitus lupasi sopimuksen solmimisen yhteydessä (Lee 2016, Kim 2016, The Japan Times 2016 a). Yksi viimeisimpiä käännteitä kansalaisyhteiskunnan aktiivisuuden puolelta on mm. *The Japan Timesin* raportoima kansalaisjärjestöjen aikomus rakentaa elokuun viidenteentoista mennessä – viitaten Korean vapautumiseen Japanin vallan alaisuudesta – muistopaikka lohtunaisille kohtaan *Namsan*-vuorella, jossa Japanin entiset kenraalikuvernöörit asuivat (The Japan Times 2016 b).

Myös Japanin puolella asiat eivät ole edenneet suuntaan, joka osoittaisi myönteistä kehitystä sopimuksen toteutumiselle. Abella on ollut vaikeuksia kontrolloida omasta hallituksestaan lähteviä soraääniä, kun mm. maan varaulkoministeri Shinsuke Sugiyama julisti helmikuussa YK:n kokouksen yhteydessä kuinka dokumentoituja todisteita siitä, että lohtunaiset olisi pakotettu työhönsä maan hallituksen osalta, ei ole olemassa (McCurry 2016). Lupaus siitä, kuinka kumpikin puoli pidättäytyisi kritisoimasta toisiaan kansainvälisellä arenalla, rikkoutui alle kahdessa kuukaudessa sopimuksen luomisesta. Myös Abe itse oli tuonut esille pitämässään Ylähuoneen puheessa kuinka tehty sopimus Etelä-Korean kanssa ei tarkoita sitä, että hallitus

tunnustaisi osallisuuttaan seksiorjuuteen tai sotarikoksiin toisen maailmansodan aikana, mikä oli jälleen suuresti tuohduttanut korealaisia (Panneerselvam & Puthanvedu 2016).

Huhtikuussa tapahtuneet vaalit ja niiden tulokset Etelä-Korean puolella osoittavat yhä vahvemmin siihen suuntaan, että sopimuksen konkretisoituminen näyttää yhä epätodennäköisemmältä: presidentti Parkin johtama Saenuri-puolue menetti eduskunnassa enemmistöpaikkansa kun samalla suurin ja toiseksi suurin oppositiopuolue Minjoo-puolue ja Kansalaisten puolue ¹⁰⁴ ovat molemmat sopimuksen uudelleen neuvottelun puolella (Panneerselvam & Puthanvedu 2016).

Joulukuussa tehty sopimus näyttää tehneen lohtunaisia tukevista kansalaisjärjestöistä yhä aktiivisempia omalla edustusalueellaan, mikä voi mahdollisesti vaikuttaa myös siihen, että maiden poliittiset suhteet kärsivät. Etelä-Korean hallituksen ongelmana ei ole ainoastaan Japanin hallituksen ymmärryksen ja suosion voittaminen, vaan se on jäänyt puun ja kuoren väliin oman maan kansalaisyhteiskunnan hyväksynnän etsimisessä ja vastapuolen kanssa tehtävän kompromissin kanssa. Sen sijaan, että sopimuksen toteutumisen eteen olisi tehty konkreettisia tekoja, mitä enemmän aikaa kuluu, sitä enemmän molemmilla puolilla näyttää kehittyvän liikehdintää ja kommentteja, jotka tähtäävät aivan toiseen suuntaan. Korealaisten kansalaisjärjestöjen ääni on kovempi kuin aikoihin eikä japanilaisen politiikan kentällä konservatiivien ote näytä heltyvän. Silti lohtunaisongelman lopullisen ratkaisun löytämiseen uskovat jotkut, kuten Kookminin yliopiston Japanin tutkimuksen instituutin johtaja Lee Wong Deog, joka The Japan Timesin (2016 b) mukaan uskoo, että asia tullaan sopimaan käytännössä presidentti Parkin kauden loppuun mennessä säätiön perustamisessa mukana olevien jäsenien parhaillaan yrittäessä saada jäljellä olevat lohtunaiset lähtemään mukaan säätiön tukemiseen.

¹⁰⁴ Eng. Minjoo Party of Korea, kor. 더불어민주당, Deobureo Minjudang; eng. People's Party, kor. 국민의당, Gungminui Dang.

5. Pohdinta ja loppupäätelmät

Sovinnonteko terminä on saavuttanut suosiota suuresti 2000-luvun aikana kontekstissa, joka käsittelee konfliktitilanteen ohittaneiden maiden nykytilaa. Monet sanaa käyttävät harvoin kuitenkaan selittävät yksityiskohtaisesti, mitä sana käytännössä tarkoittaa. Sovinnonteko-konseptia tutkineista tutkijoista jokaisella on omat näkemyksensä siitä, mitä käsite käytännössä pitää sisällään, mutta tietyt ideakokonaisuudet näyttävät tulevan esille melkeinpä kaikkien tutkijoiden pohdinnoissa: historian ja menneisyyden vääryyksien molemminpuolinen tunnustaminen; uudet luottamuskentäytteiset, rauhaan tähtäävät suhteet ihmisten välillä; sekä vastuun ottaminen väärintekijän osalta näyttävät kaikki olevan asioita, jotka nähdään sovinnonteolle ominaisiksi piirteiksi. Olen myös selvittänyt kuinka sovinnontekoon on läheisesti yhteydessä muita termejä, jotka ovat hyvin oleellisia sovinnonteko-teoriakokonaisuuden kannalta. Siirtymäkauden oikeus, anteeksianto ja sovinnonteon erotteleminen poliittiseen ja yksilölliseen ulottuvuuteen sekä näiden kahden eri tason näkeminen sekä prosessina että lopputuloksena ovat asioita, jotka koetaan monien tutkijoiden mielestä oleellisina vaikuttajina sovinnonteon taustalla. Olen myös tuonut työssäni esiin puolia, jotka ovat mielestäni välttämättömiä puhuttaessa sovinnonteon saavuttamisesta Japanin ja Etelä-Korean kontekstissa: sovinnonteon jaotteleminen vahvaan sekä heikkoon sovinnontekoon, anteeksipyynnön esittämisen tärkeys anteeksiannon rinnalla sekä kansalaisyhteiskunnan rooli ovat asioita, jotka tulisi ottaa huomioon näiden kahden valtion välisessä suhteidenrakennusprosessissa.

Käsittelmäni viisi kuukautta vuoden 2015 kesäkuusta saman vuoden lokakuuhun olivat sovinnonteon kannalta yhtä vuoristorataa. Kesäkuussa molempien päämiesten osallistuminen maidensa juhlallisuuksiin koskien 50:tä juhlavuotta normalisaatiosopimuksen allekirjoittamisesta kirvoitti kansalaisten keskuudessa toiveikkaita tunteita, mutta maiden välisen Unesco-ongelman myötä toiveet kuihtuivat äkkiä kasaan. Myös nurkan takana häilyvä Abe-puhe hermostutti ja jännitti monia ja puheesta syntynyt reaktio olikin kaksipiippuinen: jotkut näkivät puheen parhaimpana puheena aikoihin, kun toiset tunsivat ettei esille tulleen puheen tapaista tekelettä olisi täytynyt lainkaan tuottaa. Lokakuun artikkeleissa marraskuun alussa toteutuva kolmen Itä-Aasian päämiesten tapaaminen, ja erityisesti sen yhteydessä tapahtuva ensimmäinen tapaaminen ikinä pääministeri Aben ja presidentti Parkin välillä, nostatti jälleen kansalaisten odotuksia suhteiden potentiaalisen paranemisen suhteen. Näyttää siltä, että

molempien maiden kansalaiset jaksavat määrätietoisesti uskoa lopulliseen suhteiden paranemiseen huolimatta siitä, että heränneet toiveet murskaantuvat kerta toisensa jälkeen.

Monien esittelemieni analyysiyksiköiden esilletuonnissa oli huomattavia eroja lehtien välillä. Mitä tulee kansalaisyhteiskuntaan, Asahi pyrkii artikkeleissaan tuomaan esille aktiivisesti kansalaisyhteiskunnan antamaa panostusta lohtunaisongelman esilletuontiin ja selvittämiseen, kun Yomiuri keskittyy samassa aiheessa korealaisen kansalaisyhteiskunnan kritisointiin ja suoranaiseen mustamaalaamiseen. Samalla kun Asahi näyttää pyrkivän tuomaan esille kansalaisjärjestöjen tärkeyden sovinnonteon saavuttamisessa, Yomiuri näkee korealaisen kansalaisyhteiskunnan yhtenä suurimmista esteistä sovinnonteolle, sekä tahona, joka on jo vuosia pyrkinyt mitätöimään Japanin pyrkimykset selvittää lohtunaisongelma. Ongelmana vahvan kansalaisyhteiskunnan kehittymiselle Japanissa, mikä toimisi vastapainona maan hallituksen ylivertaiselle vallalle, on myös tämän valta-asemaa nauttivan toimijan synnyttämät organisaatiot, jotka pyrkivät kumoamaan kansalaisjärjestöjen näkemän vaivan lohtunaisongelman eteen.

Myös siirtymäkauden oikeuden ja sen mekanismien esiintyminen teksteissä sai itseni pohtimaan, että jos kaikki sen halutut päämäärät olisi onnistuttu toteuttamaan, lohtunaisongelman tapaista ongelmaa tuskin olisi enää maiden välillä. Ongelmana on nimenomaan Japanin hallituksen haluttomuus tunnustaa Etelä-Korean, ja tätä nykyään oikeastaan koko muun maailman, näkemys oikeanlaisesta totuudesta ja oikeudesta. Maiden väliltä puuttuu totuudenmukainen ja yhteinen kertomus menneisyydestä ja molemmat puolet uskovat vastapuolen levittävän vääränlaista historiakäsitystä ”ulkopuolisille”. Vakiintuneet olosuhteet yhteiskunnalliselle rauhalle ja lainmukaiselle järjestykselle on oikeastaan ainoa halutuista päämääristä, jossa siirtymäkauden oikeus tuntuu onnistuneen: tulevaisuuteen suuntautunut puhe esiintyy jatkuvasti poliittisten johtajien puheessa, ja ”tulevaisuus” toimii jonkinlaisena uutena synonyymina rauhalle.

Lehdillä oli siirtymäkauden oikeudenkin suhteen erilaiset tavat lähestyä ajatuskokonaisuutta. Asahi keskittyy raportoinnissaan informoimaan lohtunaisten nostamista syytteistä Japanin hallitusta ja yhtiöitä kohtaan, kun Yomiuri keskittyy korealaisen oikeuslaitoksen kritisointiin. Yomiurin artikkeleista oli luettavissa lehden tyytymättömyys siihen kuinka Japani ei ole saanut sille kuuluvaa oikeutta eikä totuutta lohtunaisongelman suhteen: niin Parkin yksipuoliset pyynnöt, kuin korealaisen oikeuslaitoksen tekemät päätökset, joiden Yomiuri näkee rikkovan aikaisemmin tehtyjä sopimuksia, osoittavat jälleen Etelä-Korean kykenemättömyyttä sitoutua sovittuihin

päätöksiin. Asahi puolestaan tuo esille artikkeleissaan lohtunaisten henkilökohtaisia tuntemuksia vaikeasta tilanteesta, jossa uhrit eivät myöskään tunne saaneensa toivomaansa oikeutta, tai edes Japanin hallituksen tunnustamaa totuutta tapahtuneille väärinteoilte. Näyttää siis siltä, että molemmat puolista tuntevat, että oikeus ja totuus on molemmat jouduttu uhraamaan rauhan saavuttamiseksi.

Anteeksipyynnöiden osalta elokuussa ilmestynyt Abe-puhe oli ehdottomasti olennaisin tapahtuma tutkimani viiden kuukauden ajalta. Molemmilla lehdistä oli jälleen näkökantaeroja sen suhteen miten onnistunut puhe kokonaisuudessaan oli. Asahi raportoi jo ennen puheen esilletuloa eri tahojen huolia sen suhteen, tulisiko Abe perimään aikaisempien pääministerien ja hallitusten historiakäsitykset, eikä lehden osoittama huoli osoittautunut täysin vääräksi, kun Asahi totesi Aben jälleen epäonnistuneen anteeksipyynnössään viittaamalla epäsuorasti ketä kohdin anteeksipyyntö oli osoitettu, tai edes ilmaisemaan kunnolla kuka anteeksipyynnön takana oli. Asahi koki myös viittausten aggressioon ja katumukseen olleen hyvin epäselviä, kun taas Yomiuri edusti aivan päinvastaista näkökantaa. Yomiuri vaikutti suorastaan pyrkivän kirjoittelullaan osoittamaan, kuinka ihmisten tulisi olla tyytyväisiä, että pääministeri ylipäättään mainitsi anteeksipyynnön hänen henkilökohtaisista mieltymyksistään huolimatta. Lehdillä oli myös aivan erilainen suhtautuminen suurta kohua herättänyttä puhetta kohtaan, jossa Abe esitti toiveensa sen suhteen, ettei tulevaisuuden sukupolvien tulisi enää pyytää anteeksi menneisyyden teoistaan, Yomiurin pitäen tätä ideaa hienona oivalluksena pääministeriltä.

Yomiurin yleinen suhtautuminen anteeksipyynnöjä kohtaan näyttäytyy hyvin kriittisenä: taustalla vaikuttaa turhautuneisuus Etelä-Korean jatkuviin vaatimuksiin anteeksipyynnöstä, vaikka Japani on lehden mukaan antanut jo rahallisesti ja mentaalisesti maalle tukea lohtunaisongelmassa Etelä-Korean kuitenkin osoittamatta kiitollisuutta Japania kohtaan. Tämän Yomiuri näkee myös syynä kasvavaan Korea-vihaan ja epäluottamuksen syvenemiseen. Asahi ei toisaalta kiellä Japanin tuntemaa anti-koreanismia ja niin sanottua ”anteeksipyyntöväsymystä”, jota maa tuntee Etelä-Koreaa kohtaan, mutta osoittaa enemmän ymmärrystä vastapuolen käyttäytymiselle ja näyttää kirjoittelullaan myös, että Etelä-Korean puolella osoitetaan kiitollisuutta Japanin näkemää vaivannäköä kohtaan.

Asahin ja Yomiurin artikkeleita lukiessa sain huomata, ettei anteeksianto sellaisenaan nouse suoraan artikkeleissa esille. Artikkelit saivat itseni miettimään riittääkö ainoastaan puhdas anteeksipyyntö siihen, että lohtunaiset olisivat valmiita antamaan anteeksi Japanin tekemät hirmutyöt. Vuosien aikana Japanin puolelta on kuultu

jo monta anteeksipyyntöä, mutta olennaista näyttäisi olevan se, mitä anteeksipyyntöön on sisällytetty: mukana täytyisi ehdottomasti olla tunnustus oikeanlaisesta historiakäsityksestä sekä osoitus tehtyjen vääryyksien vastuunottamisesta ja tunnustus siitä, kuka on ollut hirmutekojen taustalla. Anteeksianto maiden välillä on ehkä senkin takia kinkkisessä asemassa, sillä samalla kun monet tutkijat näkevät sen olevan oleellisin erittelevä tekijä henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen sovinnonteon välillä, nämä kaksi ulottuvuutta tuntuvat sekoittuvan helposti Japanin ja Etelä-Korean kontekstissa, kun mahdollisimman henkilökohtaista anteeksipyyntöä toivotaan Japanin korkeimmalta poliittiselta johtajalta. Lohtunaisongelman sopiminen voisi ainakin periaatteen tasolla olla mahdollista, sillä naisiin ei tutkimani aikavälin aikana näyttänyt korealaisen yhteiskunnan puolelta kohdistuvan rankkoja vaatimuksia antamaan anteeksi yhteisen hyvän puolesta, mikä voisi vaikuttaa sovinnonteon näkemiseen epämiellyttävänä lopputuloksena. Kuitenkin joulukuussa tehdyn sopimuksen yhteydessä presidentti Park näytti yllättävästi muuttaneen mielensä täysin sen suhteen tulisiko lohtunaisten vain viimein hyväksyä Japanin tarjoama anteeksipyyntö ja niin sanottu korvausraha, mutta niin korealainen kansalaisyhteiskunta kuin osa kansasta ovat silti pitäneet lohtunaisten puolia ehkäpä vielä aikaisempaa vahvemmin. Parkin päätös unohtaa täysin sovinnonteon henkilökohtainen taso saattaa vielä koitua hänen ja hallituksensa tuhoksi – mistä jonkinlaisena todisteena toimivat jo tämän vuoden huhtikuussa käydyt vaalit ja niiden tulokset Etelä-Koreassa.

Mitä tulee sovinnonteon ilmentymiseen poliittisella ja yksilöllisellä tasolla, sekä prosessina ja lopputulemana, tasot eivät sekoitu pelkästään Etelä-Korean odotuksissa henkilökohtaisesta anteeksipyyntöstä Japanin poliittiselta johtajalta, vaan presidentti Parkin omaa emotionaalista suhtautumista lohtunaisongelmaa kohtaan voisi pitää toisena esimerkkinä samasta ilmiöstä. Erityisesti Yomiuri, kuitenkin Asahin osuutta unohtamatta, muistuttaa lukijoitansa, kuinka Park itse on valinnut lohtunaisongelman erityisasemaan maiden välisessä suhteidenrakennusprosessissa. Toisaalta tämä osoittaa kuinka Etelä-Korean päättäjät ovat ottaneet asiakseen viedä eteenpäin yksilöllisen tason sovinnontekoa, sillä uhrien henkilökohtaiset negatiiviset asenteet ovat oleellinen ongelma, johon ehdottomasti tulisi löytää ratkaisu, jotta vahvan sovinnonteon tason saavuttaminen olisi mahdollista. Suuri kysymys on kuitenkin se, tullaanko henkilökohtaista tasoa lopputulemana kuitenkin ikinä saavuttamaan, vaikka sovinnonteko poliittisena prosessina onkin jatkuvasti toiminnassa. Toisaalta tässä kontekstissa myös kysymys siitä, mitä käy Japanin ja Etelä-Korean kokonaisvaltaiselle

sovinnonteolle, vaikka lohtunaisongelman suhteen löydetäisiin pääte piste henkilökohtaisen sovinnonteon suhteen, on oleellinen: lohtunaisongelman suuresta roolista huolimatta maiden välillä on yhä muita menneisyyden epäkohtiin pohjautuvia ongelmia, jotka odottavat osaltansa ratkaisun löytämistä.

Sovinnonteko itsenäisenä terminä esiintyy lehtien antaman kuvan mukaan aina silloin tällöin poliitikkojen puheissa. Se nähdään niin keinona ylittää menneisyyden painolastit kuin myös toivottuna päämääränä, jonka saavuttamisesta ollaan kuitenkin huolissaan. Siitä, kuinka vahvalla tai heikolla maaperällä Japanin ja Etelä-Korean välinen sovinnontekoprosessi on, kertoo ainakin jonkin verran se, kuinka sovinnontekoa määrittelevät kolme käsitettä ovat toteutuneet maiden välillä. Mitä tulee historian ja menneisyyden vääryyksien molemminpuoliseen tunnustamiseen, sana "historiaymmärrys" esiintyy lukuisissa poliitikkojen puheissa, jotka käsittelevät maiden välistä suhteidenparannusprosessia, kuin myös toteamukset siitä, kuinka oikeanlaisen historiaymmärryksen periminen on välttämätöntä maiden hyvien suhteiden säilymisen kannalta. Tämän takia erityisesti Asahi tunsu Abe-puheen ongelmalliseksi, sillä vaikka presidentti puheessaan myönsi jatkavansa edellisten hallitusten perintöä historiakäsityksestä, lehden monet artikkelit heijastelivat epäilyksiä sen suhteen, kuinka hyvin Aben väittämät ovat käytännössä tulleet toteen. Toisaalta japanilaisten poliitikkojen tapa viitata tehtyihin sopimuksiin ja puolivillaisiin tunnustuksiin ovat tähän saakka taanneet sen, että lohtunaisasiassakin Japani on tullut esiin voittajana.

Korealaisten ja japanilaisten välille voisi sanoa kehittyneen rauhanomaiset suhteet ennemminkin kuin rauhaan *tähtäävät*, sillä jos poliitikkojen puheita on uskomisen, "tulevaisuus" hyvin laajana käsitteenä on korvannut rauhan asiana, johon jokaisen Etelä-Korean ja Japanin maaperällä tulisi suunnata. Toisaalta kahden maan kansalaisten välisiä suhteita ei ainakaan Yomiurin tiukan raportoinnin perusteella voisi millään tasolla kutsua "luottamuksen täyhteisiksi", sillä syvä epäluottamus näyttää vaivaavan kumpaakin maata. Yomiurin Korea-vastainen raportointi on sen verran vahvaa, että se pistää miettimään kuinka suuri rooli lehdellä on yhtenä maan luetummista sanomalehdistä siinä, että japanilaisten epäluottamus Etelä-Koreaa kohtaan näyttää syvenevän artikkeli artikkelilta.

Kuten mainittu, vastuunottaminen väärintekijän osalta on hyvin problemaattinen kysymys maiden välillä, sillä kuten erityisesti Yomiuri pyrkii tuomaan esiin kirjoituksillaan, Japani on jo ottanut vastuuta tekemisistään AWF:n perustamisella ja taloudellisen tukirahan maksamisella. Yomiurin raportoi myös vahvasti siitä, miten

Japani on jo useita kertoja myöntynyt Etelä-Korean tahtoon ja usko, että Japanin tavoin myös Etelä-Korean tulisi kantaa vastuunsa historia-asioissa. Näin myös täysin eri katsantokannat sen suhteen, kenen tulisi kantaa vastuu, toimii suurena hidasteena vahvan sovinnonteon saavuttamiselle.

Kaiken kaikkiaan Asahi näyttää julkaisemiensa artikkelien perusteella kannattavan enemmän ns. pro-lohtunaisongelma -puolta, joka kannattaa Etelä-Korean edustaman totuuden esilletuomista, minkä takia lehti on vastaanottanut konservatiivisemmän otteen omaavilta medioilta kritiikkiä Japanin maineen pilaamisesta ja vääränlaisen totuuden levittämisestä. Asahin raportointi ei ole kuitenkaan täysin kritiikitöntä, vaan Etelä-Koreaa hallituksineen osataan myös tarvittaessa liberaalimman lehden osalta kommentoida kriittisesti, mutta vastapuolen toimia kohtaan osoitetaan suurempaa ymmärrystä. Asahin raportointi on myös Yomiuria useammin objektiivisen informatiivista kuin raskaan mielipiteellistä. Yomiuri toimii puolestaan konservatiivisen Japanin puolestapuhujana sekä korealaisen hallituksen ja kansalaisyhteiskunnan suurena kriitikkona, joka näkee lohtunaisongelman ja muiden historiaongelmien juurten johtavan nimenomaan Etelä-Korean puolelle.

Tutkimani aikavälin osalta Asahin ja Yomiurin välittämä kuva Japanin ja Etelä-Korean välisestä sovinnontekoprosessista lohtunaisongelman osalta ei näytä olevan kovin vakaalla pohjalla. Jokainen tutkimistani analyysiyksiköistä näytti toteutumisensa puolesta sanomalehtiartikkelien kautta saatavan kuvan perusteella puutteelliselta, toiset enemmän kuin toiset. Lohtunaisongelman sopiminen ja sovinnonteon saavuttaminen kyseisen ongelman suhteen näyttää periaatteessa mahdolliselta, mutta niin kauan kuin konservatiiviset voimat ovat vallallaan Japanin puolella, näin tuskin tulee käymään. Sovinnonteko on asia, johon molemmat maat ainakin poliitikkojen puheiden perusteella haluavat vahvasti pyrkiä, mutta kumpikaan maista ei kuitenkaan ole valmis luopumaan periaatteistaan: Japani tunnustumaan rehellisesti menneisyyden tekojaan ja ottamaan niistä vastuun, eikä Etelä-Korea toisaalta antamaan periksi lohtunaisongelmassa. Myös joulukuun lopussa tapahtunut ”suuri käänne” lohtunaisongelman ratkaisemiseksi odottaa vielä toteutumistaan, vaikka uuden sopimuksen teosta on aikaa jo runsaat puoli vuotta. Lukuun ottamatta sitä, että Japani on jälleen halukas tarjoamaan rahallista korvausta lohtunaisille jonkinlaisessa muodossa, mikään muu ei ole sopimuksen teon yhteydessä muuttunut - Abe hallituksineen ei vielä myönnä maan johdon osallisuutta lohtunaisjärjestelmän luomiseen ja uusi anteeksipyyntö ei tarjonnut sisällöltään mitään uutta, unohtamatta tietenkään sitä, ettei pääministeri itse ollut paikalla tarjoamassa

anteeksipyyntöä uhreille. Vaikka presidentti Park näyttää tehneen täysikäännöksen hänen henkilökohtaisessaan asennoitumisessa lohtunaisongelmaa kohtaan, kansalaisryhmät ja osa kansasta eivät ole valmiita antautumaan Japanin valjuille tarjouksille. Loppujen lopuksi on melko mahdotonta arvottaa, kumman maan on ”helpompi” antaa periksi, kun toinen puoli tuntee niin tekemällä häpäisevänsä oman maansa yhteiskuntineen ja kulttuureineen tuleville sukupolville ja toinen hävinneensä taistelun, jossa on kyse sekä maan kunniaista että ihmisoikeuksista.

On toisaalta myös kyseenalaista väittää, että ainoastaan lohtunaisasian ratkeaminen toisi lopullisen, vahvan sovinnonteon maiden välille, vaikka se toimisi varmasti suurena edistysaskeleena maiden välisessä suhteidenrakennusprosessissa. Lohtunaisongelman tapaisen suuren ongelman sopiminen loisi mahdollisesti suotuisaa pohjaa jäljellä olevien historiaongelmien selviämiseksi, joten se ainakin kehittäisi sovinnontekoprosessia vahvemmalle tasolle. Toisaalta jos Japani antaisi täysin periksi lohtunaisongelmassa, se herättäisi myös kysymyksen siitä, olisiko maa enää suostuvainen venymään muiden historiaongelmien kohdalla. Tämänkaltaisessa tilanteessa Japani saattaisi helposti olettaa, että seuraavan ongelman kohdalla on Etelä-Korean vuoro joustaa. Tämä ei itse asiassa eroa paljon nykytilanteestakaan, jossa Japani tuntee antaneensa vuosien aikana jo sen verran paljon Etelä-Korealle, että lohtunaisongelmankin suhteen olisi vihdoin vastapuolen vuoro antaa periksi.

6. Lähdeluettelo

6.1. Aineisto

Aineistonani olen käyttänyt Asahi Shinbunin ja Yomiuri Shinbunin sanomalehtiartikkeleita vuoden 2015 kesäkuusta saman vuoden lokakuuhun (1.6.–31.10.2015), jotka olen löytänyt Nelliportaalin kautta käyttämällä NIAS (*A Nordic Information Resource Portal for Asian studies*) – portaalia, josta löytyvät kummatkin *Asahi Shinbun Kikuzo II Visual* ja *Yomidasu Rekishikan*. Asahi Shinbunin puolelta lähdeviitteitä löytyy yhteensä 64 eri artikkeliin ja Yomiuri Shinbunin puolelta 56 eri artikkeliin.

6.2. Kirjalliset lähteet

Baik, Young-seo 2009: *East Asian Community and Historical Reconciliation in East Asia*. Teoksessa Northeast Asian History Foundation (toim.) *Opening Historical Reconciliation in East Asia through the Historical Dialogue*, ss. 69-133. Korea: Northeast Asian History Foundation.

Bar-Tal, Daniel & Bennink Gemma H., 2004: *The Nature of Reconciliation as an Outcome and a Process*. Teoksessa Bar-Simon-Tov, Yaacov (toim.): *From Conflict Resolution to Reconciliation*, ss. 11-38. New York: Oxford University Press.

Bloomfield, David 2006: *On Good Terms: Clarifying Reconciliation*. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management. Berlin, Germany.

Boraine, Alex 2004: *Transitional Justice*. Teoksessa Villa-Vicencio C. & Doxtader E. (toim.) *Pieces of the Puzzle - Keywords on Reconciliation and Transitional Justice*, ss. 67-72. South Africa: Institute for Justice and Reconciliation.

Brounéus, Karen 2003: *Reconciliation - Theory and Practice for Development Cooperation*. A report for the Swedish International Development Cooperation Agency. Tukholma: Sida.

Crocker, David A. 1999/2003: *Reckoning with Past Wrongs: A Normative Framework*. Teoksessa Prager A.L. & Govier T. (toim.) *Dilemmas of Reconciliation: Cases and Concepts*, ss. 39-64. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier University Press.

de Greiff, Pablo 2008: *The role of apologies in national reconciliation processes: on making trustworthy institutions trusted*. Teoksessa Gibney M., Howard-Hassmann RE., Coicaud J-M. & Steiner N. (toim.) *The age of apology: facing up to the past*, ss. 120-136. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

de Greiff, Pablo 2009: *Articulating the Links Between Transitional Justice and Development: Justice and Social Integration*. Teoksessa De Greiff, P. & Duthie R (toim.) *Transitional Justice and Development - Making Connections*, ss. 28-75. New York: Social Science Research Council.

de Greiff, Pablo 2012: *Theorizing transitional justice*. Teoksessa Williams M., Nagy R. & Elster J. (toim.) *Transitional Justice*, ss. 31-77. New York: New York University Press.

Dudden, Alexis 2008: *Troubled apologies among Japan, Korea and The United States*. New York & Chichester: Columbia University Press.

Dwyer, Susan 2003: *Reconciliation for Realists*. Teoksessa Prager A.L. & Govier T. (toim.) *Dilemmas of Reconciliation: Cases and Concepts*, ss. 91 – 110. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier University Press.

Eskola, Jari 2001: *Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat*. Teoksessa Aaltola, J. & Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*, ss. 133–157. Jyväskylä: PS-kustannus.

Elster, Jon 2012: *Justice, Truth, Peace*. Teoksessa Williams M., Nagy R. & Elster J. (toim.) *Transitional Justice*, ss. 78-97. New York & London: New York University Press.

Fischer, Martina 2011: *Transitional Justice and Reconciliation: Theory and Practice*. Teoksessa Austin, B., Fischer M. & Giessmann J. (toim.) *Advancing Conflict Transformation: The Berghof Handbook II*, ss. 406-430. Opladen/Framington Hills: Barbara Budrich Publishers.

Hamber, B. & Gráinne K. 2004: *A Working Definition of Reconciliation*. Belfast: Democratic Dialogue.

Hamber, B. & Gráinne, K. 2009: *Beyond Coexistence: Towards a Working Definition of Reconciliation*. Teoksessa Quinn, Joanna R (toim.) *Reconciliation(s): Transitional Justice in Postconflict Societies*, ss. 286-310. Montreal and Kingston: McGill-Queen's University Press.

Hayashi, Hirofumi 2008: *Disputes in Japan over the Japanese Military "Comfort Women" System and Its Perception in History*. Teoksessa *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 05/2008; 617(1): ss. 123-132.

Hayashi, Hirofumi 2015: *The Japanese military "comfort women" issue and the San Francisco System*. Teoksessa Kimie Hara (toim.): *The San Francisco System and Its Legacies - Continuation, Transformation and Historical Reconciliation in the Asia-Pacific*, ss. 162-182. New York: Routledge.

Hazan, Pierre 2006: *Measuring the impact of punishment and forgiveness: a framework for evaluating transitional justice*. Teoksessa *International Review of the Red Cross*, Volume 88 Number 861, March 2006, ss. 19-47.

Henry, Nicola 2011: *Silence as Collective Memory: Sexual Violence and the Tokyo Trial*. Teoksessa Toshiyuki T., Simpson G. & McCormack, T. (toim.): *Beyond Victor's Justice?: The Tokyo War Crimes Trial Revisited*, ss. 227-240. Koninklijke Brill, Leiden, The Netherlands.

Holsti, Ole R. 1969: *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.

Horvat, Andrew 2007: *A strong state, weak civil society, and Cold War geopolitics: why Japan lags behind Europe in confronting a negative past*. Teoksessa Shin G., Park S. & Yang D. (toim.) *Rethinking Historical Injustice and Reconciliation in Northeast Asia*, ss. 216-234. New York: Routledge.

Kim, Dong-Choon 2015: *The San Francisco Peace Treaty and "Korea"*. Teoksessa Kimie Hara (toim.): *The San Francisco System and Its Legacies - Continuation, Transformation and Historical Reconciliation in the Asia-Pacific*, ss. 162-182. New York: Routledge

Kingston, Jeff 2011: *Contextualizing the Centennial of Japanese Colonial Rule in Korea*. Teoksessa *Asian and African Studies* XV, 3 (2011), ss. 71–94.

Koh, Byung Chul 2007: *Between discord and cooperation: Japan and the two Koreas*. Seoul, Korea: Yonsei University Press.

Krippendorff, Klaus 2004: *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, Inc.

Kwon, O-Gon 2011: *Forgotten Victims, Forgotten Defendants*. Teoksessa Toshiyuki T., Simpson G. & McCormack, T. (toim.): *Beyond Victor's Justice?: The Tokyo War Crimes Trial Revisited*, ss. 227-240. Koninklijke Brill, Leiden, The Netherlands.

Murphy, Colleen 2010: *A Moral Theory of Political Reconciliation*. New York: Cambridge University Press.

Nalepa, Monika 2012: *Reconciliation, Refugee Returns, and the Impact of International Criminal Justice: The Case of Bosnia and Herzegovina*. Teoksessa Williams M., Nagy R. & Elster J. (toim.) *Transitional Justice*, ss. 316-359. New York & London: New York University Press.

Pankhurst, Donna 1999: *Issues of justice and reconciliation in complex political emergencies: conceptualising reconciliation, justice and peace*. Teoksessa *Third World Quarterly*, Vol. 20, No. 1, ss.239-256.

Park, Soon-won 2007: *The politics of remembrance: the case of Korean forced laborers in the Second World War*. Teoksessa Shin G., Park S. & Yang D. (toim.) *Rethinking Historical Injustice and Reconciliation in Northeast Asia*, ss. 55-74. New York: Routledge.

Phelps, Teresa G. 2004: *Shattered Voices - Language Violence and the Work of Truth Commissions*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pennsylvania.

Pyong, Gap Min 2003: *Korean "Comfort Women" The intersection of Colonial, Power, Gender and Class*; GENDER & SOCIETY, Vol. 17 No. 6, December.

Sawada, Chiho 2007: *Pop culture, public memory, and Korean-Japanese relations*. Teoksessa Shin G., Park S. & Yang D. (toim.) *Rethinking Historical Injustice and Reconciliation in Northeast Asia*, ss. 192-215. New York: Routledge.

Shin G, Park S & Yang D. 2007: *Introduction*. Teoksessa Shin G., Park S. & Yang D. (toim.) *Rethinking Historical Injustice and Reconciliation in Northeast Asia*, ss. 1-14. New York: Routledge.

Shin G., Park S. & Yang D. & Shin G. 2007: *Epilogue: lessons and future agenda for reconciliation in Northeast Asia*. Teoksessa Shin G., Park S. & Yang D. (toim.) *Rethinking Historical Injustice and Reconciliation in Northeast Asia*, ss. 254-260. New York: Routledge.

Smith, Dan 2004: *Towards a Strategic Framework for Peacebuilding: Getting Their Act Together - Overview report of the Joint Utstein Study of Peacebuilding*. Brattvåg: Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs.

Soh, S. Chunghee 2007: *The Korean "comfort women" tragedy as structural violence*. Teoksessa Shin G., Park S. & Yang D. (toim.) *Rethinking Historical Injustice and Reconciliation in Northeast Asia*, ss. 17-35. New York: Routledge.

Soh, S. Chunghee 2008: *The Comfort Women: Sexual Violence and Postcolonial Memory in Korea and Japan*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Tanaka, Yuki 2002: *Japan's Comfort Women – Sexual Slavery and Prostitution during World War II and the US Occupation*. New York: Routledge.

Torpey, John 2007: *Dynamics of denial: responses to past atrocities in Germany, Turkey and Japan*. Teoksessa Shin G., Park S. & Yang D. (toim.) *Rethinking Historical Injustice and Reconciliation in Northeast Asia*, ss. 173-191. New York: Routledge.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Villa-Vicencio Charles 2004: *Reconciliation*. Teoksessa Villa-Vicencio C. & Doxtader E. (toim.) *Pieces of the Puzzle – Keywords on Reconciliation and Transitional Justice*, ss. 3 – 9. South Africa: Institute for Justice and Reconciliation.

Villa-Vicencio C. & Doxtader E. 2004: *Introduction*. Teoksessa Villa-Vicencio C. & Doxtader E. (toim.) *Pieces of the Puzzle - Keywords on Reconciliation and Transitional Justice*, ss. viii-x. South Africa: Institute for Justice and Reconciliation.

Williams Melissa S. & Nagy Rosemary 2012: *Introduction*. Teoksessa Williams M., Nagy R. & Elster J. (toim.) *Transitional Justice*, ss. 1-30. New York & London: New York University Press.

Yamanaka, Keiko 2010: *Civil Society and Social Movements for Immigrant Rights in Japan and South Korea: Convergence and Divergence in Unskilled Immigration Policy*. Teoksessa *Korea Observer* Vol. 41, iss. 4, ss. 615-647.

6.3. Internet-lähteet

Asahi Shinbun 2015: *Nikkan no kabe, shin no kaiketsu wa motoianfura "Watashitachi no mae de shazai wo" (Nagoya)*. Asahi shinbun, 29.12.2015, s. 31. Viitattu 21.7.2016 Asahi Shinbun Kikuzo II Visual (Asia Portal) kautta.

Asahi Shinbun 2015: *"Shazai, chokusetsu kikitai" motoianfuwa, fuman to hyōka nikkangoui*. Asahi shinbun, 29.12.2015, s.31. Viitattu 21.7.2016 Asahi Shinbun Kikuzo II Visual (Asia Portal) kautta.

Alastair, Gale 2016: *Japan - South Korea "Comfort Women" Deal Faces Backlash in Seoul*. The Wall Street Journal 3.1.2016. <http://www.wsj.com/articles/comfort-women-deal-faces-backlash-in-seoul-1451557585>. Viitattu 19.7.2016.

Fifield, Anna 2015: *South Korea, Japan reach settlement on wartime Korean sex slaves*. The Washington Post 28.12.2015. https://www.washingtonpost.com/world/south-korea-japan-reach-settlement-on-wartime-korean-sex-slaves/2015/12/28/e0578237-0a00-4f10-8491-1d85e72890b3_story.html. Viitattu 19.7.2016.

Fifield, Anna 2015: *Cracks appear in Japan - South Korea deal on wartime sex slaves*. The Washington Post 31.12.2015. https://www.washingtonpost.com/world/cracks-appear-in-japan-south-korea-deal-on-war-time-sex-slaves/2015/12/31/b2dbab04-ff90-48f5-89e8-0c8cf4cd5cb2_story.html. Viitattu 19.7.2016.

Kim, Mi-Hyang 2016: *Unhappiness with SK-Japan comfort women settlement sparks private donations*. The hankyoreh 20.1.2016. http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_national/727055.html. Viitattu 19.7.2016.

Lee, Je-Hun 2016: *South Korea - Japan comfort women agreement faces stumbling blocks*. The hankyoreh 4.1.2016. http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_national/724608.html. Viitattu 19.7.2016.

McCurry, Justin 2016: *South Korea Warns Japan over "comfort women" accord after claims of no proof*. The Guardian 18.2.2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/18/south-korea-warns-japan-comfort-women-accord-claims-of-no-proof>. Viitattu 19.7.2016.

Padden, Brian 2016: *South Korea Still Waiting for Japan's "Comfort women" Settlement*. Voice of America 22.3.2016. <http://www.voanews.com/content/south-korea-still-waiting-for-japan-comfort-women-settlement/3248631.html>. Viitattu 19.7.2016.

Panneerselvam, Prakash & Puthanvedu, Sandhya 2016: *6 Months Later: The "comfort Women" Agreement*. The Diplomat 11.5.2016. <http://thediplomat.com/2016/05/6-months-later-the-comfort-women-agreement/>. Viitattu 19.7.2016.

Rudolph, Hana 2016: *How to Save the Comfort Women Agreement*. The Diplomat 14.4.2016. <http://thediplomat.com/2016/04/how-to-save-the-comfort-women-agreement/>. Viitattu 19.7.2016.

Ser, Myo-Ja & Yoo, Ji-Hye 2015: *Korea, Japan strike comfort women deal*. Korea JoongAng Daily 29.12.2015. <http://koreajoongangdaily.joins.com/news/article/Article.aspx?aid=3013314>. Viitattu 19.7.2016

Snyder, Scott A. 2016: *The Japan-Korea Comfort Women Deal: Proper Implementation Is What Matters*. Asia Unbound 1.2.2016. <http://blogs.cfr.org/asia/2016/02/01/the-japan-korea-comfort-women-deal-proper-implementation-is-what-matters/>. Viitattu 19.7.2016.

The Japan Times 2016: *South Korean activists formally launch rival "comfort women" foundation*. The Japan Times 9.6.2016. <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/06/09/national/south-korean-activists-formally-launch-rival-comfort-women-foundation/#.V44fgHpKUgs>. Viitattu 19.7.2016.

The Japan times 2016: *Groundbreaking ceremony held in Seoul for new "comfort women" memorial*. The Japan times 29.6.2016. <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/06/29/asia-pacific/groundbreaking-ceremony-held-seoul-new-comfort-women-memorial/#.V44iBXpKUgt>. Viitattu 19.7.2016.

Yomiuri Shinbun 2015: *Motoianfu hanbatsu no koe "meiyo kaifuku juubun de wa nai" kankoku keizaikai wa kangei*. Yomiuri shinbun, 29.12.2015, s.9. Viitattu 21.7.2016 Yomidasu Rekishikan (Yomiuri)(Asia Portal) kautta.